

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

ÜLKÜ, NİSAN 1934

İnkılâp Kürsüsünde İsmet Paşanın Dersi	81
Reşit Galip . . . . . Hüseyin Namık	88
İleri Hukuk . . . . . Mazhar Nedim	92
Ayın Politikası . . . . . Zeki Mesut	105
Müzelerimiz ve Hamdi Bey . . . . . Abdülhak Şinasi	111
Türk Edebiyatına Bir Nazar . . . . . Kâzım Nami	116
Zeynebin Günahı " Şiir " . . . . . Mitat Ömer	124
Köylüme " Şiir " . . . . . Ertem	125
Zehirli Gazlar . . . . . Hikmet Rifat	126
Çocuk Ölümü . . . . . Doktor Naci Sait	130
Cümhuriyetin Onuncu Yıldönümünde	
Yapılan Neşriyat . . . . . Selim Nüzhet	134
Meksika'da Köy Terbiyesi . . . . . Nusret Kemal	140
Coğrafya Bakımından Köy . . . . . Salahaddin K. Demir	153

" ÜLKÜ ,, nün birinci sayısı yeni den hazırlanmaktadır. Abone bedelini vermiş okuyucularımıza gönderilecek tir.

ÜLKÜ'nün gayesi bütün Türk münevverlerinin malı olmak, bütün Türk münevverlerinin aralarında Türk İnkılabını ve Türk milletini alâkadar eden bütün meseleleri konuşabilecekleri bir yer olmaktır. İnkılâp meseleleri üzerinde kafasını yoran, içi coşan, memleket dertlerinin çatlak dudaklarına bütün varlığını boşaltmanın sırrına varan her ülkülü Türke ÜLKÜ'nün sayfaları açıktır. ÜLKÜ ne bir zümreye, ne de bir yaşa hitap eder; o bütüne hitap eden bütün olmak, yaşa değil, başa hitap etmek, bütün bir millet münevverliğinin kâat üzerine konmuş düşünen başı olmak ister. Bu itibarla, ÜLKÜ'de inkılâbı bilfiil yapmış olan rehberlerden başka kimse için imza farkı ve otoritesi yoktur, onun sayfalarında memleket meselelerini aynı heyecanla görmeğe çalışan bir köy muallimi ile Üniversite Profesörünün yazısı aynı mevkidedir, onu bir lise talebesiyle bir yüksek mektep profesörü Halkevinin Okuma Salonunda yanyana okuyacaktır. ÜLKÜ'nün bir gayesi de muhtelif mesleklere mensup bütün Türk münevverlerini, muallim, doktor, mühendis, avukat, memur, işçi, patron, ziraatçı, dükkâncı — hiçbir meşgalenin münevver olmağa mani olmadığını kabul ederek — sayfaları içinde yapmağa çalıştığı inkılâp ve memleket meselelerinin müşterek fikir çatısı altında birleştirmektir.

ÜLKÜ'ye bu yolunda yol gösteriniz.

ABONE PARALARINI ANKARA'DA HAKİMİYETİ MİLLİYE MATBAASINDA "ÜLKÜ,, HESABINA GÖNDERİNİZ.

" ÜLKÜ ,, nün sayfaları inkılâplarımızı yaymaya yarayacak veya yayma yolları üzerinde düşündürecek bütün yazılara açıktır. " ÜLKÜ ,, ye yazı yazanlara para verilmez.

Neşrolunmayan yazılar geri yollanmaz.

" ÜLKÜ ,, ye paralı ilân konmaz. Yalnız memlekete inkılâp ve kültür sahasında hizmet eden eser ve işlerin ilânları parasız neşrolunur.

" ÜLKÜ ,, nün bir sayısının fiyatı — ilâveli veya ilâvesiz — yirmibeş kuruştur.

" ÜLKÜ ,, nün yıllık abone fiyatı 250 kuruştur. Yalnız ilk mektep muallimleriyle Üniversite ve her derecedeki mektepler talebeleri için abon fiyatı 175 kuruştur.

" ÜLKÜ ,, nün altı sayısı bir cilt, iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye cilt başından mecmua gönderilir. Yalnız hesapları mali yıla bağlı resmî daireler bu kayitten müstesnadır.

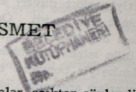
" ÜLKÜ ,, nün her sayısı, içinde yazısı bulunan zatlere, parasız olarak gönderilir.

İmtiyaz sahibi: Nusret Kemal; U mumi neşriyatı idare eden: Necip Ali.
Ankara'da Hakimiyeti Millîye Matbaasında basılmıştır.

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

İNKILAP KÜRSÜSÜNDE İSMET PAŞANIN DERSİ

Hanımlar, Efendiler,
TÜRK milletinin içinde yaşadığımız ve devam etmekte olan inkılâbı, ecnebi istilasına ve Osmanlı nizamına karşı çifte cepheli bir savaş ile başlamıştır. Türk inkılâbı Türk milletinin kurtuluş savaşıdır. Ecnebi istilasına karşı vatan müdafaası gibi, nisbeten sade bir manzara ile başladığı ilk gün de bile, inkılâp, Osmanlı nizamını kendi karşısında bulmuştur.. Kurtuluş Savaşı, her hamlesinde muvaffakiyeti, bir ecnebi darbesini reddederken Osmanlı nizamının temellerinden birini yıkmakla elde etmiştir. Anlaşıyor ki, inkılâbımız dahili ve milli mahiyeti itibariyle Osmanlı içtimaî hayatının vakit vakit gösterdiği ıslahat teşebbüslerinin bir devamı veya tekâmülü değildir. Bilâkis Türk inkılâbına Osmanlı nizamı amansız bir zıt ve hasım vaziyeti almıştır. Şu halde Osmanlı nizamı artık Türk milletine kurtuluş temin edecek bir muhitin bütün şeraitini kaybetmiş ve ha-

kikaten o zamanlar, açıktan söylendiği gibi, Osmanlı milleti ve cemiyeti nazariyesi içinde Türk milletine hayat verecek usare kalmamıştır. Geçirdiğimiz son yarım asırlık hadiseler, Osmanlı devrindeki vatanperverlerin ve mücahitlerin Osmanlı camiasındaki ıslahat ve kurtuluş teşebbüslerinin yanlış temelde ve Türk milletinden başka bir bünye üzerinde çabaladıklarının ifadesidir.

Bugüne kadar geçen tecrübeleri geçirmiş ve tarihin Osmanlı inkısamı için tertip ettiği dram sahnelerini görmüş ve yaşamış adamlar olarak, tekrar otuz sene eveline dönmemiz kabil olsa, yapılacak şeyin ne olduğunu düşünebiliriz. Osmanlı nizamı yerine Türk milleti nizamı, Osmanlı Meclisi Mebusanı, saltanatı ve hilâfeti yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi, laik Cumhuriyet gibi başka müesseseler koymak icap ederdi. Osmanlı devrini görmüş olanlar, bu fikirlerden herhangi birinin ortaya konmasına Osmanlı nizamının asla

mütehammil olmadığını iyice hatırlarlar.

Osmanlı nizamı dediğimiz zaman, idare eden adamları ve müesseseleri ile içtimâî heyetinin ana kanunlarını murat ediyorum.

Osmanlı nizamı son asırların fenî ve içtimâî terakkilerine karşı, bünyesini tedrici olarak değişen ve yükselen, tekâmülden uzak tutmak gayretiyle, dört duvarı kalın bir höcre içinde kalmış idi. Osmanlı ıslahatçıları hep bu höcre içinde çalıştılar. Bütün ıslahat teşebbüsleri, muvaffak olanlarıyla beraber, hep o höcrenin duvarları arasındaki sahaya münhasır kaldı. Türk milletini, aradığı yaşayış ufuklarından kalın duvarlarla ayırmak tertibi içinde vukubulan bu çirpınmalar Türk milletinin kurtuluş davası ile münasebettar olamazdı.

Bunun içindir ki, Türk İnkılabının hamleleri, Osmanlı ıslahat ve hattâ *ihtilâl* hareketlerinin devamı ve tekâmülü değildir.

Osmanlı nizamı, Türk milletini ecnebi istilasına ve esaretine kadar sürükledi. Kendi sevk ve idaresinin neticesi olarak, ecnebler Türk milletinin bütün varlığına el koydukları vakıt boyun eğdi. Osmanlı nizamı, kendisinin Türk milletini kurtarmağa ictidarı olmadığını inanmıştı.

Asırlarca bocalıyarak, nihayet en sert kayaya çarptıktan sonra, tabii hedefine varmış gibi rıza ile ve alıştığı miskin tevekkül ile teslim oldu. Artık Osmanlı nizamı Türk milleti aleyhine ecneblerin elinde vasıta olmak rolüne hazırlanmıştı.

Hanımlar, Efendiler,
Hazin ve acı bir hakikattir ki, Os-

manlı nizamı, ecneblerin emrettikleri bu son rolü benimsemiş, yeryüzünden kaybolmadan, son enerjisini toplıyarak ecneblerle birlikte, Türk milleti aleyhinde savaşmıştır. Türk milletinin Osmanlı devrine ait harikulâde eserlerini beraber yaşadıkdan sonra katılaşılarak ve duygusuzlaşarak, nihayet milletin mevcudiyet ve ilerleyiş şartları ile her türlü münasebeti kaybeden bir mahiyet içinde onun hangi çukurlara kadar düştüğünü mütaale etmek, tarih için ibretli ve istifadeli bir şeydir. Biraz evvel dediğim gibi Türk inkılâbı, Türk kurtuluş davası olarak ecnebi istilasına karşı, bir dereceye kadar sade ve askeri-siyasî mahiyette başlar. Ve fakat daha ilk anında Osmanlı nizamına karşı bünyevî - millî ve siyasî inkılâplara girer. Millet varlığını anlayışta, esaslı farkı ise, kuvvet önünde imparatorluğun teslimiyetine karşı Türk İnkılabının ret ve mücadele kararında bulacaksınız.

Bu mücadelenin çetin safhalarını profesör arkadaşlarımdan dinliyecek ve öğreneceksiniz. Ben size bu kararın millî manasına işaret edeceğim.

Bir defa, teklif olunan teslimiyet tam karşılığı ile, yani Türk milletinin müstakil varlığının kendi tarafından emir ve ihtar edilmesi suretinde tecelli etmiştir. Bu tecelli Türk milletini büyük savaş önünde bulunduruyordu. Gerçi böyle bir savaş için lâzım olan maddî vasıtalarından millet mahrum vaziyette bırakılmış idi. Fakat buna rağmen Türk milleti kendi vicdanında müstakil mevcudiyetinden mahrum olarak yaşamak istidadını görmedi. Millî vicdanın ihtilâli kendine yol gösterdi. Diğer taraftan

düşündü ki: Kâmilen ele geçtikten sonra, maddî vasıtalarдан gittikçe daha ziyade mahrum bulunacaktır. O halde, içine düştüğü felâkette, en müsait ve vasıtalı olduğu zaman gene bu zamandır. Ancak maddî vasıtaların ri-yazî ve amelî tesirleri, galebe çalarak mücadeleyi uçsuz bucaksız bir yola sürebilirdi. Tarih Türk milletinin bütün bu ihtimalleri gözönüne alarak harekete geçmiş bulunmaktadır. Türk İnkılâbının başında verilen karar — ki bu ecnebi taarruzuna karşı sonsuz mücadele kararıdır — İnkılâbın her zaman temel taşı ve esas yapısı kalacaktır. Türk İnkılâbı ancak bu temel üzerinde yaşayabilir ve yükselir. Bu itibarla harice karşı millî varlığı korumak için inkılâbın tecrübeden geçen müdafa prensiplerini gözden geçirmeliyiz. Bunların birincisi — Millî müdafa, millî varlık savaşıdır. Hakikati, katı ve kaba mahiyeti ile olduğu gibi kabul etmelidir. Millî mücadelede harice karşı vatan müdafaasını kazanmak Türk milletinin varlığını hariç elden kurtarmağı temin etti. Harice karşı müdafaasının kaybedilmesi, millî varlığın kaybedilmesini intaç ederdi. Vatan yeniden bir taarruza uğrarsa taarruzun hedefi ve neticeleri aynı olacaktır. Böyle savaştan behemehal muzaffer çıkmalıdır. Böyle bir savaşa ancak taarruza uğradığımız muztar vaziyette girilebilir.

İkincisi — Haricin taarruzuna karşı vatan müdafaası, vatanın canlı ve cansız bütün kudretlerinin sarfını ister. Hiçbir fedakârlık ve sıkıntı, müdafa mücadelesinin neticesi ile mukayese edilmez. Behemehal muvaf-

fak olmalı, muvaffak oluncuya kadar uğraşmalı. Muvaffakiyet uğrunda vatanın bütün vasıtalarını harcamalıdır.

Hiçbir namüsaît şart ve vaziyet, hiçbir nazariye ve muhakeme, mücadelenin gevşetilmesini icap edemez.

Üçüncüsü — Millî savaş mutlaka muzafferiyetle neticelenir. Tecavüz eden düşman ne kadar çok, ne kadar kuvvetli olsa, millî müdafaada imanımız ve vatanın ve milletin tabii şartları zafere bizi tevcih edecektir.

Bu, böyle olmuştur ve böyle olacaktır.

Hulâsa: Harice karşı millet müdafaasının mahiyeti, millî müdafaanın istediği vasıta ve fedakârlığın hudutsuzluğu ve zafere iman! Yeni Türk devletinin milletler arasında vaziyetini ve siyasi prensipini Lozan Sulh Muahedesinin şu mahiyetinde bulacağız. Bu mahiyet, milletlerin istiklâline hürmet esasına ve milletlerin birbiriyle müsavat üzere konuşmalarına istinat eder.

DEVLET SİSTEMİ

Türk İnkılâbı ilk anda halk devletini kurdu. Büyük Millet Meclisinin halk hükümeti Osmanlı devleti karşısında hem mevcudiyeti ile hem de onun esasları ile mütemadiyen çarpışma vaziyetinde bulundu. Bu çarpışmalar Osmanlı devletinin hilâfet orduları ve kuvayı inzibatîyesi ile bir cephede, memleket dahilinde ve millet orduları gerisinde kaldırdığı kütleler diğer cephede ve sonra halk devletinin siyasi ve idarî bünyesi üzerinde bozguncu enkazı ve anası ile üçüncü cephede çetin ve amansız olarak

cerayan etmiştir. Bunların teferrüatını ayrıca dinliyeceksiniz.

T. B. M. Meclisi müessesesinde vücutlanan halk devleti, — ki onun açık ifadesi cümhuriyettir — Türk milletinin mukadderatı üzerinde kayıtsız ve şartsız, bütün salâhiyetleri kendinde toplamıştır. T. B. M. Meclisinin Türk milleti için lâzım ve faydalı gördüğü hiçbir tedbiri kendi idrakinden ve kararından başka tâbi tuttuğu bir miyar yoktur. Saltanat ve imtiyaz hukuku ve şeriat ahkâmı gibi kayıtlar Türk Cümhuriyeti ve T. B. M. Meclisi için mevcut olmayan, müessir olmıyan şeylerdir. Türk inkılâbının siyasî sahadaki tecelliyatı temel olarak işte bu suretle ifade olunabilir.

Bu müşahede, içinde bulunduğumuz rejimin, geçen rejimlere karşı siyasî inkılâbının esas farikasıdır.

İçtimaî ve ahlakî sahada da Türk inkılâbının manası tetkik edilmeğe değerlidir. Türk İnkılâbı, insaniyet ülküsünü takip eder. İnsan cemiyeti, kâinatın en kıymetli, en kudretli varlığıdır. Kâinat içinde insan cemiyetleri, beraber çalışacak ve beraber çalışma sayesinde kolaylıklarını ve sadetlerini arttıracak imkânlarla maliktirler.

İnsanların çarpışmalarının ve yaşamak için birbirini öldürmeğe mecbur olmalarının sebepleri, dar, hastalıklı zihniyetlerin hüküm sürmesi, muhtelif insan cemiyetleri arasındaki fikrî, manevî ve fennî anlayış ve buluş seviyelerinin farkıdır. Ancak bu sebeplerin insan cemiyetleri üzerindeki tesirleri bir hakikattir. İnsanlık yüksek ülküsünü gütmek, bir

vazife olduğu kadar, mevcut acı hakikatin icaplarını gütmek de insanlık ülküsüne varmanın ameli olan tek yoludur.

Türk milleti olarak varolmak, ve büyük insan ailesinde yüksek bir cemiyet olarak yaşamak Türk İnkılâbının gayesidir. Türk İnkılâbı büyük insan ailesinin saadetine hizmet etmeği vazife sayar. Ve bu hizmet imkân bulmak için, Türk cemiyetinin birçok kudret sahibi olmasını en esaslı şart bilmektedir.

Anlıyoruz ki, Türk milletinin hususî benliğini meydana çıkarmak ve sağlamlaştırmak, Türk İnkılâbının ameli vazifeleri içinde en esaslısıdır. Kadın, erkek her Türk böyle bir cemiyetin kudretli uzvudur.

Türk inkılâbının hayat telakkisi sadedir. Ve tabiat kanunlarına müstenittir. Hayat, sevillecek, korunacak ve yaşanacak bir şeydir. Varlığın hiç bir sıkıntısı ister kendisinin, ister başkasının hayatına hürmetsizlik için hak vermez. Hayat kıymetini hor görmek, insan için bir hastalık, bir soyuzluk tezahürüdür. Diğer taraftan, hayat cemiyet için feda edilmelidir. Hayatın cemiyet için feda edilebilmesi istidadı olmıyan muhitte insan tabiatın tecavüzlerine karşı zebun ve acizdir. Bu sebeple o muhitlerde hayat zaten mütemadî bir ıztıraptan başka tecelli göstermez. Bahusus, insanların birbirine tasallutu gibi bir vakıa, bir hakikat olarak, bugün mevcut olan vaziyet içinde hayat sevgisinin, korunmasının tek çaresi, cemiyet için feda edilebilmesi yolunda mevcuttur. Bu sebeple hayatın cemiyet için tehlikeye atılması bir vazife-

dir. Hayatın devamı ve ebediyeti demek ülkünün ve milletin ve soyun devamı demektir. Devam ve ebediyet lezzeti derece derece her insan için bu üç istikamette temin olunabilir.

Türk için en muhterem varlık, her şeyden evvel Türk milletidir. Türk milletinin varlığı Türk devleti ile Cümhuriyet ile cisimlenir. Devletin menfaatlerini, ona karşı vazifeleri hayatın mesut olması için esas tutmak lâzımdır. Bu esas, her milletten ziyade Türk milleti için ehemmiyetlidir. Çünkü Türk milleti yeni esaslar üzerine henüz kurulmaktadır. Kurulma devrinde her müessese gibi, büyük müessese, yani millet müessesesi daha ziyade duygulu ve dikkatli olmalıdır.

Fert ve cemiyet hayatının mesut olması için esas mesele tabiate karşı daha vasıtalı, daha kudretli olmaktır. Bu ancak çalışmakla temin olunabilir.

Millet efradının beraberlikle ve sevgi ile çalışmak tabiatı, bir cemiyetin yüksek ahlak farikasıdır. Kendi hayatı, ailesi ve milleti için çalışmayacak halde bulunmak bir felâkettir. Çalışmak imkânı olduğu halde çalışmamak, kendini veya cemiyetini diğerlerin çalışması ile yaşatmak zihniyeti ise, en büyük ahlaksızlıktır.

Hanımlar, Efendiler,

Türk İnkılâbı, Türk milletinin kurtuluş savaşı olduğu gibi, kurtuluşun hedefi olarak da Türk milletinin yüksek bir cemiyet olmasını tesbit etmiştir. Türk İnkılâbı, diğer insan cemiyetlerine karşı taarruzî ve istilâî hırsları reddeder. Fakat Türk milletinin yüksek bir cemiyet olması hedefi, inkılâbın devamını icap ettir-

mektedir. Hayatımızın iniklâbî mahiyeti, cemiyetin saadeti ve terakkisi için hiçbir doğma körükörüne sapanmış olmamasıdır. Bu nokta, Türk İnkılâbının muhafazakâr eski rejimlere karşı olduğu gibi, tesbit olunmuş çerçevede içinde olan yeni iddia ve rejimlere karşı da ayırdımı ve üstünlüğüdür. Biz Türk milletini yükseltmek için dar ve dogmatik telakkilere kendimizi bağlamış değiliz .

İnkılâbın davası başlıca iki istikamette tecelli etmektedir:

Birinci ve daimî vazife istikameti şudur: Geçilen yollardan hiçbir sebep ve suretle geriye dönmemeli, hiç bir sebep ve suretle kazandıklarımızdan kayıp ve feda etmemeliyiz.

Türk İnkılâbı bu hususta çifte cepheli bir dikkat ve müdafaaya mecburdur. Çifte cephe, hariçten taarruz ve dahilden taarruz ihtimallerine karşıdır. Bir inkılâp için ölüm darbesi, her şeyin kazanılmış ve emin bulunduğu zannedilmesidir.

İnkılâbın ikinci faaliyet istikameti müsbet, dinamik, yapıcı istikamettir. Türk milletinin yüksek bir seviyeye varmış bir cemiyet olması için ilerlemek ve yürümek mecburiyeti ve bu sebeple yeni ihtiyaçların ve yeni engellerin izalesi bizim daimî vazifemizdir. İnkılâbın bu dinamik devamı, hepimizi uzun ve çetin yola koymuştur. İnkılâpçılar geniş halk kütlesi içinde onun yeni ve ileri kudret olması için çalışırken, çok zorluklarla uğraşacaklardır. Geniş halk kütlesine inkılâbın temiz ve ülkülü nizamını anlatmak ve bu yolda maddî mahrumiyetlere katlanmak lâzımdır. Uğraşacağımız en mühim hastalık,

cehalèt, ve takip edeceğimiz en feyizli yol müsbet ilim yoludur. Tabiatteki her kudret için mikyas ve bu sebeple hudut vardır. Henüz hududu keşfedilmemiş olan tabiat kudreti insan zekâsıdır. İnsan zekâsının yapıpıcı ve yaratıcı kudretini temin eden, mütemadiyen arttıran şey ise, müsbet ilimlerdir. Türk İnkılâbı müsbet ilimde yüksek seviyeye varan evlatlarının kudreti ve bunların millet muhabbet ve hizmetindeki yararlıkları ve Türk milletinin yüksek kabiliyetiyle feyiz ve inkişaf bulabilir.

Hanımınlar, Efendiler,

Türk İnkılâbına dair bu umumî ve hulâsa görüşler arasında iktisat cephesi üzerinde söyleyeceklerim kısaca ve sadedir. İnkılâbın iktisadî anlayışı ve tedbiri alâkadar arkadaşımızın konferanslarına mevzu olacaktır. Söylediğim umumî prensiplerde kâfi derecede işaret bulunduğuna dikkatinizi uyandırmak benim için kâfidir. Türk İnkılâbının hedefi millî kurtuluş ve yükseliş davası olduğuna göre, bizim için küttlenin iktisadî ihtiyacını temin etmek esas vazifemizdir. Fertlerinin iktisaden kudretli ve verimli olmasına istinat eden bir cemiyet kudreti aramak bizim için uzun yoldur. Bahusus bugünkü kudretli cemiyetler bile fertlerini hayatın ve beynelmilel şeraitin karşısında ferdi mücadelelere terketmek imkânını bulamamışlardır ve bulamamaktadırlar. Mesele her millet için kendi şeraitine uygun ölçüyü bulabilmektedir. Türk İnkılâbı cemiyetin iktisaden yükselmesi için devletçe tedbirler almağı vazife sayar. Devletçi tedbirler

ferdî faaliyetler için faydalı sahaya ancak genişletmeğe ve verimli kılmaya yarar. Türk İnkılâbı katı ve dogmatik duvarlar arasında otomatik tedbirler yolunu tutmamıştır. İktisat sahaları her şeyden evvel ameli bir faaliyet meydanıdır. Burada her mevzuun, millî bünye ve şerait içinde ayrıca mütalea edilmesi lâzımdır.

Hanımınlar, Efendiler,

Size Türk İnkılâbının daimî seyrini mütalea ederken onun ihtiyaçtan doğan ve daima ihtiyaçla beraber yürüyen mahiyetine dikkatinizi celp etmeliyim. Bir takım nazari prensipleri ilk anda birden ifade, ilan eden ve onları tatbik çalışın usul yerine bizde, millî ülküyü ve büyük hatları gözde tutan ve tatbikatta her lüzum karşısında, müteakiben, fakat durmadan, tedbirini bulan, usul carî olmuştur. Türk İnkılâbı usulünün bu manasının ameli ve daha muvaffakiyetli olduğu sabittir. İnkılâp hedeflerinin bizim usulümüzde verdiği neticelerin büyüklüğü devir devir hulâsa yapıldığı zaman kolayca anlaşılabilir.

Türk İnkılâbının devamlı olması, hayatın dinamik olan şartlarına uygun bir tabiat hadisesidir. Türk İnkılâbı mütemadi bir ilerleyiş hamlesi gözü ile görülürse, onun durmasını istemek değil, onun durmasından sakınmak lâzımdır.

Millî inkılâbı mütalea ederken vakit vakit ilk bakışta eksik ve zıt görülecek manzaralarında inkılâbın zikzak yaptığını zannetmemelisiniz. Bir ana istikametini hiç gerilemeden mütemadiyen ve musırren devam ettiğini fark

etmelisiniz. Yeni Türk cemiyetinin yeni hayat prensipleri Türk İnkılâbının seyrine tamamiyle hakim olmuştur .

Hanımlar, Efendiler,

Bu kürsü İnkılâp Tarihinin kürsüsüdür. Türk İnkılâbını anlatmak için onun bugün açık olarak hedefini ve hulâsa olarak umumî seyrini söylemek istedim. Biz inkılâbın evvelâ tabii seyri öğrenilerek takip ettiğimiz sistem üzerinde bir hüküm çıkarılmasını iltizam ettik. Hükümlerin

ve prensiplerin hayat ve tatbikat sahasından çıkarılmasını daha faydalı bulduk ve buluyoruz.

Konferansında mücadelenin her safhası için İnkılâbın sevkedeni ve tedbir alan yüksek şahsiyetini görüyorsunuz. Bu şahsiyet, en büyük inkılâpçı Mustafa Kemal'dir.

Türk İnkılâbını anlamak ve sevmek, Türk İnkılâbının muvaffakiyetine hizmet etmek, Büyük Reis Mustafa Kemal'i anlamak ve sevmek ve onun ülkülerini tatbik etmeğe candan çalışmakla bir ve beraberdir.

K A Y B E T T İ K L E R İ M İ Z

REŞİT GALİP HÜSEYİN NAMIK

İÇİMİN sızısını kalemimin ifade edemeyeceği kadar büyük bir acı ile karşılaşmış bulunuyorum ve bu acı hiç beklenilmeyen, ümit edilmeyen bir zamanda pek anı olarak gelince duyulan sızı o kadar tarif edilemez bir halde oluyor ki....

Onun arkasından herkes bu yürekler kopartıcı acıyı hissetti. Onu; yalnız sevimli simalı, güler yüzlü, hoş sohbetli, sempatik bir insan olarak değil, yüksek karakterli ve azimkâr bir idealist olarak da tanıdığımız içindir ki, üfulüne memleket hesabına herkes en büyük elemi duydu.

Reşit Galip mütevazı ve her şeye büyük bir azim ile başlayan ve bütün mevcudiyetiyle başarımağa çalışan temiz kalpli, dürüst bir idealist idi.

Pederi Mehmet Galip Bey Rodos'ta mahkeme reisi iken 1892 senesinde Rodos'ta doğan Reşit Galip Bey ilk ve orta tahsilini de gene orada yapmış, yedi senelik idadiyi de İzmir'de bitirmişti.

Daha sonra tekrar Rodos'a dönmüş, burada bir Fransız kolejine girerek Fransızcasını tekemmül ettirmişti. 1911 de İstanbul'a gelerek Askerî Tıbbiyeye giren Reşit Galip Bey az zaman zarfında burada kendisini iyice tanıtmış, mektepte gazete çıkarmağa başlamıştı. Sınıf arkadaşlarının söylediklerine nazaran bu devirlerde, bilhassa mizah vadisinde kendisini göstermekte idi. Onda ya-

zı aşkı, okumak hevesi daha İzmir'de iken inkişaf etmeğe başlamış, meşrutiyetin ilânı sıralarında burada " Ferdayı Temmuz „ adlı bir gazete neşrederek bu yeni harekete kendisi de kalemiyle iştirâk etmişti. Tıbbiyeye girdikten sonra da yazı sahasını bırakmış değildi. Sırf arkadaşlarına mahsus olmak üzere Hakikat ve Mizahî Mektep adlı gazeteler neşrediyordu.

Mektepten çıkar çıkmaz Fakülteye Tedavi Seririyatı ve Tecrübi Tedavî Fenni derslerinin asistanı olmuş, Büyük Harpte derhal orduda vazife almış, fakat ciğerlerinden hasta olduğundan İstanbul'a dönmek mecburiyetinde kalmıştı.

Daha Tıbbiyede iken Türk Ocaklarının Tıbbiyede şubelerini tesis etmiş, Ocağın en çalışkan Tıbbiyeli azalarından birisi olmuştu.

Onun en büyük faaliyeti, en haretli çalışması Büyük Harpten sonra başlamıştı. Harp bitmiş, meşum bir mütareke aktolunmuş, İstanbul işgal edilmiş bulunuyordu.

İşte bu sırada Reşit Galip Bey memleketin terakkisini köylünün terakkisinde, memleketin refahını köylünün refahında görmüş ve bizzat köye giderek kendisini köycülüğe, halkçılığa hasretmeğe karar vermişti. Bu fikirlerini on arkadaşına açmış, onlarla birlikte bir köycülük projesi hazırlamışlar ve tatbika de başlamış-

lardı. Bu tarihten sonra da onu bu cephesinden tanıyan arkadaşları kendisine " Köycü Reşit Galip ", demeğe başlamışlardı. Köycü Reşit Galip Bey projesini tatbik için Anaolu'ya geçerek Kütahya'ya tabi Tavşanlı'nın bir köyüne gitmiş, burada hakikî bir surette tam bir köycü olmuştu. İlk zamanları şehri terk ederek kendi aralarına gelen, oradaki mevkii istihkar ederek köyde yaşamağa karar veren Reşit Galip Beye karşı köylüler biraz çekingen davranmışlar, fakat az zamanda bu zatın kendi refahları, kendi terakkileri için buralara kadar geldiğini görünce ona dört el ile sarılmışlardı. Artık Reşit Galip Bey köyde yalnız herkesin hastasına bakmıyor, onların dertleriyle hemdert oluyor, onları daimî sırkı temas ile tenvire çalışıyordu. Köyün küçük dispanseri bütün köylüleri tedavi ederken Anadolu'nun başka ellerinde de karışıklık başgöstermiş bulunuyordu. Reşit Galip Beyin eli köylünün yarasını, dili de kalbini tedavi etmekte iken Anadolu Kurtuluş Savaşı başlamış, Büyük Gazi uzağı gören dehasıyla millî istiklâl hareketlerine önyak olmuştu.

Reşit Galip Bey de derhal bulunduğu mmtakada Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulmasına çalışmış, fakat bir müddet sonra buraları Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilince Denizli'ye, sonra da Antalya'ya gitmeğe mecbur olmuştu. Bu sırada Aydın, Denizli, Burdur, İsparta ve Antalya'da mültecilere sıhhi ve içtimâî yardım da bulunmak üzere teşekkül eden Hilâliahmer Beşinci Sıhhi İmdat Heyeti Sertabibi olmuş, ge-

ne müşfik elini memleket evlatlarının maddî ve manevî tedavisinden çekmemişti. Bir sene bu vazifeyi yaptıktan sonra Sakarya Meydan Muharebesi sıralarında Sıhhiye Vekâleti Umumî Hıfzıssıhha Muaviniğine tayin edilmiş ve Ankara'ya gelmiştir. Adana ve havalisinin Fransızlardan kurtuluşundan sonra da Mersin Merkez Tabibliğine tayin edilmiştir.

İstiklâl Savaşından sonra Reşit Galip Bey resmî vazifesinden istifa etmiş, Mersin'de hususî hayata başlamıştı. Burada bir taraftan doktörlük yapıyor, bir taraftan da Gençler Birliği ve Türk Ocaklarının mühim faaliyetlerinde bulunuyordu. Aynı zamanda da Mersin Ticaret İdadisinde Tabii İlimler Muallimliğini yapıyordu.

1925 senesinden sonra Reşit Galip Beyi siyasi hayata atılmış görmekteyiz. Bu senede Muhtelit Mübadele Komisyonunda Türk Delegeşi olarak çalışmış, aynı senenin sonunda İkinci Millet Meclisi devresinde Aydın Mebusu olmuştu. Aydın Mebusu Reşit Galip Bey siyasi hayatında da eski karakterini bırakmamış, daima dü-rüst ve gördüğünü gördüğü gibi tasvir etmiştir. Bu sırada Türk Ocağında da çalışıyor; burada da aynı şekilde hareket ediyordu.

Şeh Sait İsyanı üzerine teşekkül eden İstiklâl Mahkemesine Aza intihap edilen Reşit Galip Bey memleket menfaatini hiçbir zaman gözönünden kaçırmamış, öz yurdun aleyhine çalışanların kafasını ezmek hususunda arkadaşlarına tam manasiyle müzahir olmuştu. Bundan sonra Halk Fırka-

sı Meclis Grubu İdare Azalığında ve iki sene kadar da Türk Ocağı Merkez Reisliğinde bulunmuştu. Cenevredeki Beynelmilel Himayei Etfal Teşkilâtı Merkezi İcra Heyeti de kendisini beş sene müddetle aza intihap etmişti. 1931 senesi 10 Mayıs'ta Halk Fırkası tarafından Umumî İdare Heyeti Azalığına seçilen Reşit Galip Bey, burada kültür ve gençlik teşkilâtı Şefliğini üzerine almış ve Halk evlerinin tesisinde, gençliği organize etmek hususunda pek büyük bir gayret sarfetmişti. Bu zamanlar memleketin birçok münevver gençlerini Halkevinde toplar, fikirlerini alır, onlarla samimî münakaşalarda bulunur, fikirlerini açıkça söylerdi.

Reşit Galip Beyin en mühim faaliyetlerinden birisi de Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin mesaisine iştirâk ile olmuştur. Reşit Galip Bey her tuttuğu işe kendisini, yani benliğini veren, evvelâ onu hazmetmeğe çalışan, ondan sonra bu hususta kuvvetli bir fikir serdeden bir zattır. Binaenaleyh tarih sahasında bütün mevcudiyetiyle çalışmış ve cidden çok kıymetli, müsmir işler görmüştü.

Muhakkaktır ki, millî tarih tezini en iyi kavrayan ve en iyi müdafaa edenlerden birisi olan Reşit Galip Beyi kaybetmekle Türk tarihi sahasında mühim bir boşluk hasıl olmuştur.

Reşit Galip Bey bir tarihçi değildir; fakat bu azim, bu irade ve bu daimî mesai ile Reşit Galip Bey kısa bir zaman zarfında en iyi, en muktedir tarihçileri geride bırakabilecek bir kudret göstermiş oluyordu. O, her şeyden evvel tezin etrafındaki ve-

sikaları bulur; onlardan istifade etmenin yolunu bilir ve meseleyi iyice kavradıktan sonra yazısına başlardı. Yazılarında bilhassa sitasyonlara ehemmiyet verirdi. Bu usulün en mukni olduğuna kanaat getirdiği için koca bir eserde istifade edebileceği cümleleri arar, bulur ve aynen zikrederdi.

Çalıştığı sahalarda antropoloji ile Orta Asyanın kuruma hadisesi ve son zamanlarda da Etiler idi. Dört ciltlik tarihin dördüncü cildinin bir kısmını da Reşit Galip Bey yazmıştı. Antropolojiye sonradan başlamış olmasına rağmen bu hususta malumet tarz gözüken bir ecnebi ile münakaşada bulunmuş ve bu mütehassısı ikna etmişti. Bu münakaşada hazır bulunduğum için yakinen gördüm ki, muhababını en kestirme yollardan ikna edebildiği gibi okuduğunu iyice hazmetmiş olduğundan müdafasından da emindi.

Kuruma hadisesi hakkında da hemmen bütün memmaları gözden geçirmiş bir vaziyette idi. Tarih Kongresindeki meşhur nutku onun bu husustaki iktidar derecesini göstermeğe kâfidir. Memmaları iyice eledikten sonra terkip yapmağı düşünmezdi. Çünkü her şeyden evvel tezin müdafaa ve tamimine çıkar, terkihi başkalarına bırakırdı. Antropoloji sahasında bir ecnebi mütehassısa karşı nasıl galip gelmiş ise, kuruma hadisesinde de bu ateşin hatip topladığı en benam ve en muktedir âlimlerin tetkiklerini herkese arzetmek suretiyle Tarih Kongresinde de galip gelmişti.

Büyük Şefin verdiği direktifi seyerek benimsiyen ve onu en har bir

şekilde müdafaa edebilen Reşit Galip Bey en son dakikasında bile tarihi sayıklamış, ağzından çıkan sözler hep Etilere ait cümleler olmuştur. Büyük Rehberin irşatlarından bu kadar müstefit olan ve Şefin gösterdiği yüksek hedeflere büyük bir azim ve irade ile giden Reşit Galip Beyin ziyarade ile giden Reşit Galip Beyin ziyarade sade tarih sahasında değil, birçok noktalarda da boşluklar bırakmıştır.

1932, 19 Eylülde Maarif Vekili olduğu vakit onun ne kadar projesi, ne akdar azimkâr ve ne kadar işe kendisini veren bir insan olduğunu herkes de görmüştür. Onbir ay gibi çok kısa bir müddet zarfında Reşit Galip Bey Şefinin irşatlarıyla çok büyük işler görmüştür. Bu işlerin başında tabii eski Osmanlı İmparatorluğunun köhne Darülfünununu yıkmak, yerine Cümhuriyet Üniversitesini kurmak gelir. Daha sonra ilk mekteplerde her gün küçük neslin tekrar ettiği Cümhuriyet amentüsü de ehemmiyetle kaydolunacak hareketlerden biridir. Reşit Galip Bey ilme bizzat çalıştığı için kitapsız ilmin yapılamayacağını kuvvetle takdir edenlerden idi. Binaenaleyh ilk düşündüğü işlerden birisi de memlekete büyük ve kıymetli bir kütüphane yapmak işinin bir zaruret olduğu idi. Diğer taraftan köycü Reşit Galip Bey köycülüğünü de unutmamış, Vekâlette iken bu hususa da ayrı bir ehemmiyet vermişti. Samih Rifat Beyin vefatıyla T. D. T. Cemiyetine de reislik eden Reşit Galip Bey burada da Mahmut Kâşgari'nin eserinin tercümesi hususunda ve diğer faaliyetlerde bulunmuştu.

Reşit Galip Bey kendi mesleğine

dair de bazı küçük eserler yazmıştı. Köy muallimleriyle sıhhi müzahabeler, İnsan bedeni, Yiyecekler, Dört azgın canavar, Sıhhat koruma bilgisi, Çocuk bakımı, Dertler ve dertleşmeler gibi eserleri tamamiyle tıbbi bir mahiyettedir. Daha sonra siyasi, ilmi makaleler de yazardı. Cümhuriyet ve Hakimiyette kıymetli yazıları vardı.

Bir Pazar sabahı duvarları binlerce kitapla çevrilmiş çalışma odasının bir köşesinde üstü bir Türk çuliyile örtülü karyolasına düştüğü vakit bütün onu tanıyanlar hastalıkla mücadelesinde galip gelecek ve gene eski azimkâr mesaisine devam edecek zan ediyordu. İlk günleri sağ ciğerindeki ağrılara ve ateşin yükselmesine rağmen ümitler kesilmiş değildi.

Bir hafta devam eden bu azap arasında Reşit Galip gene mukaddes tarihi düşünmüş, daima selis bir ifade ile Etilerden ve sair Türk tarihinden bahsetmişti.

Reşit Galip Bey birçok noktalardan gençlik önünde daima bir örnek adam olarak kalacaktır; o, Şefinin irşatlarından hakikî bir surette istifade etmesini bilir ve bu yoldan nokta kadar inhiraf etmezdi. O, yüksek seciyeli, mert ve temiz bir insandı. O, her işe kendisini verir ve bütün mevcudiyetiyle çalışarak başarırdı. O, her şeyin fevkinde memleket ve vatan aşkını tutmuştu. O, icabında hayatını istihkar eden bir idealist idi. O, aynı zamanda sıhhatini düşünmeden, geceyi gündüze katıp çalışmasını bilen azimkâr bir vatanperverdi. Binaenaleyh O, her zaman Türk gençliğinin önünde bir örnek olarak kalacaktır.

İLERİ HUKUK

MAZHAR NEDİM, *Ankara Hukuk Fakültesi Profesörlerinden*

(*UMUMİ mücadele sahasında sebebi hayat ve kuvvet olan ilim ve vasi-tanın ancak muasır medeniyette bulunabileceğini bir hakikati sabite*) olarak kabul eden Büyük Gazi inkılabın hukukçularına da hedeflerini göstermiştir.

Gaye, gene Büyük Gazi'nin Ankara Hukuk Mektebini açarken söylediği nutukta işaret edilmiştir: O (*senelerdenberi devam eden Türk inkılabının mevcudiyetini ve zihniyetini hayatı içtimaiyenin mebnası olan yeni esasatı hukukiye sayesinde ilimleştirmek ve kökleştirmekten*) ibarettir. Bu vazifeye çağırılan hukukçuların iman meş'alesi inkılâba inanış vasıtaları da muasır bilgi ve tek-niktir.

Gerçi o zamandanberi büyük işler yapıldı. Esaslı kanunlarımızdan birçokları zamanın ileri Avrupa kanunlarından iktibas olunarak memleketimize yerleştirildi. İnkılâpçı Türk camiası, ne kuruluşu ve ne yaşayışına uygun düşen geri ve köhne kanunların tazyik çemberinden kurtarıldı; böylece yürüdüğü yolda inkişafı kolaylaşmış oldu. Fakat bu kadariyle henüz Büyük Şefin işaret ettiği hedefe varılmış değildir. Ona lâyık arkadaş sıfatıyla onun arkasında ve inkılâp hukuku safında yer alabilmek için bizlerin daha çok müşkülpesent,

daha çok verimli ve hele daha pek çok ileri görüşlü olmamız lâzım. Muhterem Başvekilimiz ve Fakültemizin Fahrî Profesörü İsmet Paşa Hazretlerinin Ankara Hukuk Fakültesinde irat buyurdıkları bir nutukta işaret olunduğu gibi (*yaptığımız işler mühim ve kıymetli olmakla beraber*) Büyük Gazi bizlerden (*yapacağımız işlerin bunlardan elbette daha çok, daha mühim*) olmasını istemiştir.

O halde ülkümüz ileri hukuk, ileri Türk hukuku olmak lâzım gelmez mi?

***

İnkılâp durmaz; inkılâp yürür. O halde inkılâp yürürken inkılâbın mebnası olan hukuk nasıl durur? İnkılâpçı duyguları henüz inkişaf edememiş bazı muhitlere öyle geliyor ki, memleketimize naklettiğimiz yeni kanunların alınmasıyla her iş bitmiştir. Bir zamanlar mecellesiz, fıkhısız hayatın nasıl kaim olabileceğini bir türlü zihinlerine sığdıramıyanlar bugün de aynı zihniyetle yeni mevzuatı değiştirmek bilmez birer nas addediyorlar. Bunlara anlatmalıdır ki, inkılâp hukuku için kanunu medenî bile ancak bir şerefli merhaleidir. Zaten kanunu medenî de başka bir iddiada değildir. Esbabı mucibe lâyihasının

şu tarihî sözlerini tekrarlamak kâfidir :

(*Türk milleti asrı hazırın mukteziyatına mutabık olarak vücade getirilen makul ve salim ve akıl ve zekâ ile müterafik yeniliklerden hiçbirine muarız kalmamıştır. Bütün bir tecceddüt tarihimizin seyrinde ammenin menafii mülahazasıyle vücade getirilen yeniliklere yalnız, menfaatları muhtel olan zümreler mücadil vaziyetinde kalmışlar ve halkı din namına, sakim ve batıl itikadat namına idlal ve ifsat eylemişlerdir. Unutmamak lâzımdır ki, Türk milletinin kararı muasır medeniyeti bilâkaydû şart tekmil prensiplerile kabul etmektedir. Bunun en bariz ve canlı delili inkılâbımızın kendisidir. Muasır medeniyetin Türk camiasıyla kabili telif olmıyan noktaları görülüyorsay bu, Türk milletinin kabiliyet ve istidadındaki noksandan değil, onu fuzulî bir surette ihata eden kurunuvustaî teşkilat ve dinî müdevvenat ve müessesattır.)*

Şu halde hedef yaşrıyan Türk milletine, ileri gitmiye teşne olan Türk nesillerine yeni hayat şartlarına uygun ve yeni hayat şartları içinde inkişafına müsait ileri hukuku yaratmaktadır. Hedef, Türk nkılâbının bütün umdelerine sadık, fakat bütün bu umdelere cevap verici vasıfta ve kabiliyette bir hukuk ideolojisi meydana getirmektedir.

İleri Türk hukuku her şeyden evel hukuk akidelerini bizim olmıyan, Türk olmıyan fıkıhın, yahut yabancı endividüalist Roma ve Cermen menshelerinin doktorinleriyle yuğurmiyan ve binlerce yıl evel en yüksek medeniyetleri kurmağa muvaffak olan

yaratıcı Türk hukuk dehasını, Türk millî şuurunu baş ilham kaynağı yapan hukuktur. Bunun için ilk vaziefemiz asırlarca evelki hayat şartlarını idare eden hükümleri aynen ihya etmek gibi sekter bir zihniyetle değil, en medenî, en çetin yeni dünya şartlarına intibak sırasında eksikliğı duyulan asıl millî hukuk ruhunu mazi-nin karanlıklarını deşip bulmak suretiyle meydana çıkarmaktır.

Sonra ileri hukuk zamanının ve cemiyetlerin yeni içtimai ve iktisadî vakıalarını alâka ile, dikkatle günü gününe takip ve tesbit eden ve dünyanın gidisine hemen ayak uydurmak ıztırarında olan Türk camiasına karşı çok geriden gelmek ve geç kalmakta inat eylemek suçunu işlemiyen hukuktur.

İleri hukuk, ileri giden dünyanın yeni tekniğini öğrenip hazmeden, hiç bir zaman onun rasyonel vasıtalarından müstağni kalmıyacağını müdrük olan hukuktur. Bu cepheden bize düşen ikinci büyük vazife, bir taraftan hukukun baş yardımcı ilimlerinden olan sosyoloji ve ekonomide kendini gösteren yeni cereyan ve hareketleri bu ilimlerin hariminde tetkik ve takip etmekle beraber bir taraftan da sosyal ve ekonomik vakıalarla müvazi olarak ortaya konulan yeni hukuk doktrinlerinin ve bu doktrinlerden mülhem olan yeni mevzuatı hukukiyenin menşe, mana ve maddiyetlerini mümkün olduğu kadar yakından takip, tetkik ve mukayese etmektir.

İyi iş, bölümlü çalışmadan çıkar. Bu kadar geniş bir sahada beklenen her şeyi her hukukçudan bekliemeyiz. Fakat, en iyi başarabildiğı cep-

hede bilgi toplamağı, tasnif etmeğı, bunu Türk milletinin nurlu tetkik ve tenkit nazarları önünde yaymağı büyüklerimiz herbirimizden haklı olarak beklileyebilirler.

Türk milletinin eski medeniyet eserlerinin izi üzerinden inkılâpçı duygusu ve muasır teknik şuur ve kudretiyle gene Büyük Reisin idaresi altında ilerliyen bir kol var. Bu kol da hizmet eden, cidden kıymetli bazı unsurlar Fakültemizin de safılarında çalışıyorlar. Bu sebeple birinci ve tarihî mahiyetteki asil ve hayatî iş üzerinde tevakkuf etmeğı bendeniz hem onlara karşı haddini bilmemezlik, hem kendime karşı — beceremeyeceğim için — haksızlık telakki ediyorum.

Binaenaleyh, (Ülkü) okuyucularının kıymetli vakitlerini yalnız alâka uyandıracak kadar mustahzar olduğum mevzular üzerinde işlemede sarfa itina edeceğim.

***

Harpten sonra dünyada baş gösteren (kırızı) en büyüğünden en küçüğüne kadar bilmiyen kimse kalmadı. Bilinmiyen bir şey varsa, o da kırızın ne zaman nihayete ereceğidir. İşte, kırız denilen hadisenin böyle seneler gelip geçtikçe (hadis) vaziyette kalıp gitmesi nihayet zihinlerde bazı şüpheler uyandıрмаğa başladı; sakın kırız dediğimiz şey yeni bir düzen, âlem için yeni bir nizam olmasın... (Kırız) mefhumunu olsun, (yeni düzen) mefhumunu olsun meslek ve meşrebine göre, herkes başka türlü anlıyor. Zaten burada vardır — yoktur davasını umumî olarak halletmek iddiasında değilim. Yalnız muhak-

kak olan bir şey varsa, o da hukukun mebnasını teşkil eden hayat şartlarının ve içtimaî münasebetlerin hiç de eskileri olmadığını. Telakkiler de şüphesiz birlikte değişmektedir.

Buna bir delil mi arıyoruz? Uzağa gitmeğe ne hacet. İşte, inkılâpçı cemiyetimizin en bariz vasıflarından biri olan (Devletçilik).

Muhterem Başvekilimizin bir makalesinde: (*Yalnız bir müdafaa silâhî değil, ilerlemek ve inkişaf etmek gibi genişleyici politika içinde müsbet ve müessir bir vasıta*) olarak tavsif ettiği (İktisadî devletçilik) vakaları meydanda ve aynen buyurdularını gibi: (*En kuvvetli, en zengin devletlerin bile, tasavvur olunamayacak devlet tedbirleriyle iktisatlarını müdafaaaya ve kurtarmaya kalkışmalarıyle*) artık bir hakikattir. Bunun istihsalde, tezvide, mübadelede ve bilhassa devletin diğer devletlerle ve fertlerle olan münasebetlerinde tazammun ettiği tahavvülleri kim inkâr edebilir?

" *Asırların ihmalini telafi edebilecek, haksız tahripleri imar edecek, yeni zamanın çetin şartlarına mukavemet edecek sağlam bir devlet bünyesi kurmak, geri ve eksik vesait içinde bırakılmış olan kahraman ve büyük bir milletin sanayiini, iktisadî düzenlerini devletin bütün vasıtaları ve imkânları ile bir an evvel vücade getirmek ve nihayet bir işin fetlere bırakılmasında bile evvelâ o işin memleketle alâkası derecesini ölçmek ve basiretkâr olmak*) gibi muhterem Başvekilimizce çizilmiş umdeler hep ileri bir hukukun kıymetli ve zengin

yeni vakıaları (faits juridiques) le-
vidir.

İşte (mukavelelerin serbestisi)
prensiptinin modern istihalelei...

Roma hukukunun (Pacta sunt ser-
vanda) düsturunu hâlâ hakim addede-
bilir miyiz? Hakimse, asrı kanların
muayyen bir nisbette hasar vukuunda
bey'in münfesi olabileceğine dair
hükümünü nasıl izah edeceğiz? Asrı
cemiyetlerin fertlere hizmetlerini mu
ayyen bir müddetten fazla kiralamak
hakkını vermemelerini ne yapacağız?
Yevmiyelerin paradan gayrisiyle öden
mesini meneden, kadın ve çocuk sa-
yının istismarını kontrol eden kanun-
ların hep mukavelelerin serbestisi
prensiptine bizzat kanun vazilerince
vatan ve amme intizamı namına kon-
muş tahditler olduğuna şüphe var mı-
dır? Vazi yalnız bu sahada kalmış
değildir. Para tasarruf eden kimse-
leri kendi safiyet ve tecrübesizlikleri-
ne karşı, müstehliki spekülasyona kar-
şı, iş idarelerinin elindeki ecirleri bu
idareler önünde tabii olan acizlerine
karşı himaye edici tedbir ve müdaha-
lelere her yerde girişmek lüzumu ge-
reği gibi kendini hissettirmiştir.
Umumî Harp sırasında o vakte kadar
serbest olan akar icar ve isticarı işi-
ne de devlet karışmış ve bir Ameri-
kan Kanununun dediği gibi bu ticaret
şubesi, yahut onun mevzuunu teşkil
eden gayrı menkuller amme menfaa-
tine bir nevi irtifak hakkıyla takyit
edilmiştir

Mukavelelerin serbestisi prensipi,
sendikalizmin de tazyikine dayanama-
mıştır. " Contrat Collectif „ diye
anılan işçi — emele sendikaları ara-
sında ihzar olunmuş hazır hizmet mu-

kavelenameleri bunun en bariz tecel-
lisidir.

Ya havagazı, elektrik, su müesse-
selerinin imzalattırdıkları mukavele-
ler, ya sigortacıların imzalattıkları
matbu poliçeler, donatanların im-
zalattıkları konişmentolar, bankaların
imzalattıkları kredi mukaveleleri hep
(contrat d'adhésion) namı altında
tevali eden mukavelelerde serbesti
esasının inkârı değil midir?

Mülkiyet hakkındaki bugünün te-
lakileri de dünkülere uymaz. Roma
hukukunun (Yus utendi ed abuten-
di) si her gün bir suretle itiraza uğ-
rıyor. Evvelâ esaretin lağviyle insan
matamı bunun mevzuundan çıkardı-
lar. Sonra (domaine public) emvali
milliye mefhumu belirdi. Bir kısım
mallar da bu suretle ferdin tasarruf
mevzuu olmaktan çıktı. Akar sular
gibi tabii servetlerin herkese ait ol-
ması lâzım geleceği kanaatları gitgi-
de yer etmektedir. Bazı yerlerde
büyük sanayiîni, atelyelerin, istihsâl
ve nakil vasıtalarının cemiyet için
ferdin keyfine bırakılmıyacak kadar
hayatî olduğuna milyonlarca halktan
mürekkep kütleler iman etmiş halde-
dir. Mülkiyet hakları içinde en şah-
sî olanı müellifin, muhterinkidir.
Halbuki, bunlara nihayet bir mükâfat
verilebileceği, fakat telifin, ihtiray
cemiyet lehine bir hakla mukayyet
olması lâzım geleceğini bile düşünën-
ler çoğalmıştı. Ya ticaret şirketleri,
ticarî senetler, nakil ve sigorta mü-
nasebetleri?... Bu mevzuların yalnız
alâkadar fertlere taalluk ettiğini bu
sahada tebevvün eden hukukî münase-
betlerin tamamen hukuku hususiye
çerçevesine girebileceğini hâlâ aynı

katiyetle ifade etmek ne kadar müşküldür.

Aile, karı koca münasebetleri, evlenme, ve boşanma nesep işlerinde, miras yoluyla iktisap meselelerindeki muasır cemiyetin telakkilerinde yerine göre az veya çok hayli tahavvüller olmuştur.

Gelelim amme münasebetlerine . . . Yahut bu tadadı burada bırakalım. Zira maksat sadece hukukun en derin esaslarında tahavvüller olduğunu, bu kadar derin inkılaplar olurken hukukun (statik) bir vaziyette kalamıyacağına göstermekti. Amme hukukunun çerçevesine giren yeni mevzular ise, saymakla bitmez. Bunları da saymağa kalkarsam bu makaleye başlarırken yaptığım vadi tutmamış olacağım.

* * *

Memleketimizden başka derin inkılaplara sahne olan dört memleket vardır: Sovyet Rusya, İtalya, Almanya ve Amerika. Bu memleketlerin başardıkları ve başarmakta oldukları inkılaplar hukuk âleminde akisler yapmağa başladı. Yeni şartlar dairesinde kurulan cemiyetler ortaya yeni nizamlar koymaktadırlar.

Bu inkılapların herbirine yalnız ilmin alâkasiyle alâkalıyız. Herbirinin ana fikrini sırf yeni hukuk esaslarını kavramak için tetkik ederiz. Binaenaleyh, tetkiklerimde hiçbir sempati veya antipati hissine kapılmıyarak mümkün olduğu kadar objektif ve bitaraf kalmak isterim. Bitarafım. Çünkü, Büyük Gazi'nin dediği gibi, *çoktan bir taraflı* büyük Türk inkılabı ve (Kemalizm) taraflıyım. Şüphesiz bu kadar dar yere sığabilecek

bir tetkikin tam ve mükemmel olmasına imkân yoktur. Alâka uyandırdığını görürsem, herbiri üzerinde başka defalar daha etraflıca tevakkuf ederim.

* * *

Tetkikime evvelâ Rus hukukiyatından başlıyorum. Sonra sırasıyla İtalya, Almanya ve Amerikan hukuk hareketleriyle iştigal edeceğim.

RUSYA:

1922 de neşrolunan (Sovyet Kavanin Külliyesi) 160 milyonluk bir komşu kütesinin medenî, siyasî, iktisadî ve içtimai hayatını tanzim etmektedir. Böyle bir vakıanın hukukçu için kıymeti bir mütefennin ve teknikçi için yeni bir keşfin ve yeni tatbikatın, yeni bir düsturun arzettiği kıymet kadar büyüktür.

Rus mevzuatı kanuniyesinin Çarlar zamanındanberi en bariz vasfı çok bereketli olmasıdır. 1922 senesindenberi de durmadan kanun çıkıyor. Fakat, inkılap safhasında bunu tabii görmelidir. Asır ve karakteri inkılapçı olan bir cemiyetin tekâmül safhalarında da bu vasfını göstermesi zarurîdir. Bolşevikler de bu suretle siyasî, içtimai ve iktisadî hayatlarında yeni (konjonktür) lere adım uydurmağa uğraşıyorlar.

Şimdiye kadar:

Bir medenî kanun, bir Hukuk Uslulü Muhakemeleri, bir Ceza Kanunu, bir Aile Kanunu, bir Ceza Uslulü Muhakemeleri Kanunu, bir İş Kanunu, bir Ziraat Kanunu, bir Madin Kanunu, bir Baytar Kanunu çıktı.

Gerçi, henüz bir *Ticaret Kanunu* yoktur; fakat onun mevzuuna giren

münferit kanunlar gitgide çoğalıyor: Kambiyo Poliçesi Kanunu, Sicilli Ticaret Kanunu, Alâmeti farika Kanunu ve Tröstler Kanunu.

Her şeyden evel medenî kanunun belli başlı karakterlerini kizmeğe çalışayım:

1 — *Ruslar, hukuk lisanında sadelik halkçılık taraftarıdır.* Onlara göre, bir zamanlar rühpınn inhisarın da olan hukuk, sonraları da bizlerin, yani meslekten olan kimselerin formülçülük sayesinde nevima inhisarlarına alınmıştır. Hukuk lisanı halk tarafından kolayca anlaşılabilir. Bunu niçin kanun halk lisanından yazılmalıdır. Ruslar bu prensipe azamî derecede riayet etmişlerdir. Fakat hukukçu dilinden halkçı dile geçme işini hazırlıksız yaptıkları için meydana gelen kanunların birbirine zıt tefsirlere daha müsait zemin teşkil etmesi ihtimali vardır.

2 — *Ruslar hakimi bir ikinci vâzi mevcut kanunların bir mükemmili yapmışlardır.* Lâtin ve Cermen hukukçularının 19 uncu asrın sonuna yakın bir zamana kadar (Code) lerini mükemmel yapmak sayesinde hakimlerin tasarrufuna ve vâzilik teşebbüslerine set çekilebileceğine imanları vardı. Bu kanaatle mücadele edenler oldu. İş aksülâmele kadar vardı. Aksülâmelde en ileri giden İsviçre ve Türk kanunları olmuştu. Bu kanunların ilk dört maddeleri malumdur. Rus vâzî daha ileri gitti.

a) Kanunu bazı yerlerde bile bile meskût bıraktı.

b) Bazı mevzularda kanunu Amerika'nın meşhur (Standard) ları gibi zamana, mekâna ve halin icabına

göre tamamlamak, hattâ dilediği gibi tatbik etmek salâhiyetini hakime tanıdı.

c) Hakimın vâzi rolünde vâzi kadar inkılâpçı olmaması tehlikesini düşündü. Buna karşı da mahkemelerden birçoğuna halk naiplerini soktu. Reislerin vazifelerinin müddetini kısalttı, ve intihapta şahsî seciyeinin âmil olmasına itina etti.

Fakat, yeni (konjonktür) lere lâkayt kalmıyan Ruslar, halktan çıkıp hazırlıksız hakimlik yapan hakimlerin mahzurunu kavramış görünüyor. Belki meslekten olan hükâm sınıfı rejime sadakatine alâkadarları inandırabilirse, yahut böyleleri çekirdekten yetişirse, gene mahkemelerin daimî kadrosundaki mevkilerini tekrar alırlar.

3 — *Yeni Rus mevzuatı (İdare) mekanizmasınının hukuk tatbikatındaki rolünü çok genişletmiştir:* Doğrusunu söylemek lâzım gelirse ,dünya hukuk âleminde bu cereyan umumîdir. Bilhassa Amerika'da ne mahkemelerin muhalif içtihadı, ne bazı muhitlerin protestoları bunun önüne geçemedi. Bugün hele ticarî ve sınaî mevzuatın ve iş kanunlarınının tatbikatını gitgide idarî komisyonlar deruh-te etmektedirler.

Rus hukuku daha ileri giderek idarenin müdahalesini vesayet ve nafaka borçları gibi müesseselere kadar sokmuştur. Gerçi ondan evel Alman medenî hukuku da eski ferdiyetçi ve geri vesayet telakkisine kuvvetli bir aksülâmel yapmış ve vesayetin fekinde bir nevi (Yüksek devlet vesayeti) sistemi kurmuştu. İsviçre ve Türk Medenî Kanunlarının vesayet

daireleri teşkilâtıyla bunlara tanınan müdahale hakları da buradan mülhem olmuştur. Fakat, Ruslar daha çok cezri hareket ederek (Yüksek devlet vesayeti) müessesesini asıl vasi vaziyetine koymuşlar ve vasiliği devlet için ihtiyarî, fakat tayin olunan için mecburî olacak bir menzileye indirmişlerdir. Küçüğün, delinin ve müs-rifin ve tehlikeli anormalların himayesi için de Alman Vesayet İhtisas Mahkemesinin salâhiyetleri çok daha vüsate Maarif, Sıhhat ve Dahiliye Komserlikleri teşkilatına intikal etmiştir.

Avrupa ve Amerika hukukçularını en çok meşgul eden meselelerden biri olan karı koca ve çocuklar münasebetleri ve aile hukuku işlerinde de gene idare mekanizmasının seri müdahaleleri esastır.

Ruslar hukukun idarî tatbiki sistemini başka sahalara da götürmüşlerdir. Sigortalarda Maliye Komserliğinin vasi nizamname yoluyla müdahale hakkı, şirketlerin kurulma, işleme ve bozulmasının (mesai ve müdafaa heyeti) gibi siyasi teşekküllerin nazımlığına terk olunması bu cümledendir. İlâve edelim ki, bu yolda yürüyen yalnız Ruslar değildir.

1903 te şirket ve kumpanyaların gidişatına dair (anket) ler yapmak üzere meydana getirilen (Corporation Büro) sunu 1914 te resmî (Federal Trade Commission) istihlâf etti. Bu komisyonun işi artık, anket değildir. Elinde mebzul vesaitle hem mani olmak, hem tedip etmek kudretini haizdir. Bugün Amerikalılar daha da ileri gitmek üzeredirler.

Fransa aynı yolu tutuyor. Türkiye'de de bu hareket başlamıştır. İlk adımı (Mevduatı koruma) ve (Ödünç para verme) Kanunları teşkil etti. Muhterem arkadaşım Şevket Mehmet Ali B. de *Sermaye kümelleşmelerine* dair geçenlerde verdiği çok istifadeli konferansında hukuk âlemimizde tebellür etmeğe başlıyan yeni telakkiler üzerinde geniş bir ufuk açmıştır.

4 — *Yeni Rus mevzuatı mukavelelerin serbestisi prensipinde menfi vaziyet almıştır.*

Hiçbir yerinde Rus Kanunu bu platonik serbestiyi ima etmemiştir. Baron Nold gibi bazı hukukçular bunu kalan dünya hukuku ile Sovyet hukuku arasında en bariz ayrılık olarak tavsif ediyor. Ed. Lambert gibi Profesörler ise gitgide kanunun mevzi müdahale ve tazyitleriyle, korporasyon tazyikleriyle, formül-tip mukavelelerin her sahada umumileşmesiyle platonik bir mahiyet alan, tatbik havası daralan bu prensipe bugünkü Avrupa ve Amerika memleketlerinde de bir rol oynatılmadığını kaydetmekte idiler.

Ruslar bu sahada iktisadî vakıaları gözönünde tutarak mukaveleyi ferdiyetçi noktai nazardan bir hukuk membar addeden (ve zaten kendiliğinden gitgide zafa uğrıyan) telakkilerle lâkayt kalmışlardır.

5 — *Yeni Rus hukuku, umumî borçlar nazariyesine zikre değer bazı malzeme katmaktadır.*

Komünizmden doğrudan doğruya mülhem olmak itibarıyla muhitlerimiz için amelî alâkası pek belli olmayan bazı müesseseler üzerinde durmayıcağım. Bunun haricinde Rus

medenî kanuniyle Aile kanununda öyle (doktrin) lerle karşılaşıyoruz ki, bizler için tamamen yeni sayılmamakla beraber Avrupa ve Amerika muhitlerinde nazariyat sahasında ne bu derece olgun, ne de tatbikat sahasında bu kadar verimli olmuştur. Meselâ, Rus vâziinin ferdin hukuku hakkındaki telakkisini hulâsa ve ifade için kanunu medeninin birinci maddesine yazdırdığı hüküm diyor ki:

" Kanun, medenî hakları iktisadi ve içtimai hedeflerine makûs bir istikamette istisnaları halinin istisnasıyla korur.."

Heinrich Freund — Das Zivilecht Russlands — adlı eserinde bu doktrini meşhur (Duguit) den mülhem ad ediyor ve Zaten (Duguit) nin eski Rusya'daki kadar yenisinde de takdir edildiğini anlatıyor ki yanlış değildir.

Mamafih Rus kanununun birinci maddesini teşkil eden ve (hakların içtimai — fonction — larına bağlı ve bu — fonction — larla mahdud ve mu kayyet bulunması) etrafında dönen nazariyesi aslı itibariyle Fransız olduğu kadar Avrupaidir. İşte Alman Kanunu Medenisinin 226 ncı, işte Türk — İsvirre Medenî Kanunlarının 2 inci maddeleri.... Yalnız Rus kanunu bir defa bu prensipi evelkiler den çok daha kat'î ve geniş ifade ile ortaya koyduktan sonra diğer bütün maddelerinde mantıkî her türlü neticelerine kadar sadıkane gitmekten ürkmemiştir.

Mukavele haricindeki medenî mesuliyet mefhumu başka bir tabirle haksız fiillerden doğan zararlar nazariyesi de böyle. Ruslar 403 üncü maddelerinde diyorlar ki:

(Bir kimse yalnız kusurundan değil, fakat " fiil ", inden de mesuldür. Bu mesuliyet ancak zararın önüne geçmeğe muktedir olmadığının, veya bu zararı kanunen ika etmek salâhiyetini haiz olduğunun, yahut da zararın, zarar görenin kasti veya ağır ihmalden ileri geldiğinin isbatıyla saktır olur.)

Baron Nold — Bull'tin de la Sté. de Legislation comparées mecmuasında bu maddenin modern (risque) nazariyesini, içine bilâistisna bütün suçları sığdıracak şekilde tevsi demek olduğunu ileri sürüyor. Filhalka bazı Avrupa kanunlarında, meselâ sadece (iş sırasında kazalar) için kabul olunan istisnayı Ruslar Borçlar Kanununda umumî ve nazım hüküm haline getirmiş oluyorlar. Fakat Prof. Lambert'in de meydana koyduğu veçhile eski dünya ve Amerika hukuku da aynı hakikati sezmiş ve Amerika'da (kusur haricindeki şibih cürümler ve risk) mefhumu içinde istisnaların haddini, hesabını şaşırmışlardır. Demek oluyor ki başkalarının istisna kümeleri altında boğduğu bir aslî kaide yerine Ruslar bu istisnaların müşterek ruhundan mülhem bir aslî kaide ikame etmiş oluyorlar.

Bahsi çok uzatmamak için bu sahada bizim 43 üncü ve 47 inci maddelerimizde çok umumî ve afakî şekilde ifade edilmiş bulunan bir mülâhazaya da Rusların verdikleri sarîh ve emelî şekli kısaca göstereyim: *Gerek mukavele haricinde doğan ve gerek mukaveleden doğan zarar — ziyan iddialarında hakim her şeyden evel iki tarafın malî vaziyetini mukayese*

etmekle mükellef tutulmuştur.

İngiliz mahkeme içtihadının (Under Influence) namı altında nazarı dikkate aldığı ve Alman Medenî Kanununun 2 inci ve Türk Borçlar Kanununun 30 uncu maddelerindeki hükümlerle tohumu atılmış bulunan diğer bir kaideyi de Ruslar umumileştirmiş ve kat'ileştirmişlerdir. Orada *şiddetli bir muzayaka altında yapılan zararlı mukaveleler ya batıldır, ya kabili iptaldir.*

Ruslar akitte butlan sebepleri arasına enteresan bir unsur daha katıyorlar; 30 uncu maddede diyorlar ki:

(Kanuna muhalif bir maksatla ve ya kanunu atlatmak maksadiyle yapılan akitler ile devleti ızzara matuf hukukî tasarruflar batıldır.)

Baron Nold gibi bazı müellifler bilhassa medenî hakların fevkine devletin menfaatlerini hakim kılmağa vardığı için bu hükmü şiddetle tenkit etmektedir. Buna mukabil (Lanbert) gibi, (Freund) gibi zamanımızdaki (ordre public) intizamı amme ve adâbı umumiye mefhumlarının oynadığı rolü hatırlayıp bu hükümle karşılaştıranlar da vardır. Her halde kurduğu hayatî müesseselerin masuniyetini temin etmeği gaye bilen cemiyetler, yaşıyan, içtimai nizam mebnasını kanun ve hakimnin himayesine tevdi eden ve akibetini asrımızın içinden çıkılmaz intizamı amme münaşahalarının berzahından bu suretle kurtaran bu nevi hükümlere lâkayt kalamazlar.

***

Şimdi biraz da Rus hukukunda evlenme, boşanma, aile hukuku, neşep, miras ve mülkiyet hakkında muh

tasar malumat vereyim. Zannederim gerek bizde ve gerekse Avrupa'da değil yalnız halk, hattâ münevverlerin bile bu müesseselerin hakikî şekil ve mahiyeti hakkındaki malumatına bir nebze fantazi karışmış bulunuyor.

***

Rus aile (Code)u 1918 de ihtilâlin akabinde meydana gelen ilk kanunlardan biridir. Bugün 1927 tarihli yeni kanunla tadil edilmiş bulunmaktadır.

Bu kanunun birinci maddesi hikmeti vazını izah ediyor. Maksat (*inkılâp hayatının yeni şekillerine müstenit evlenme, aile ve vesayetin tazammun ettiği hukukî münasebetleri tanzim, ananın ve bilhassa çocukların menafiini, ve aile malları ve çocuğun terbiyesi noktasından karı ile koca arasında müsavâtı temin*) imiş.

Vazi yalnız bu kanunla maksadı temin etmiş olacağına kani değildir. Çünkü ikinci maddede:

(Bu kanun fertlerin hususî yaşayış şartlarına ve müstakil Sovyet Cümhuriyetlerinin kendi millî ve mahallî şartlarına adapte etmek için muktazî tadilleri) artık kendi yapamayacağını bu işi Merkezî İcra Komitesine terkettiğini izah ediyor. Bu suretle kanun zamana ve mekâna göre — hem de idarî bir merci marifetiyle — lâzım olan aşularla her daim taze ve zinde kalmak iddiasındadır.

Evlenme:

a) 18 yaşına vasıl olmuş kadın ve erkek karşılıklı rizalariyle evlenebilirler. İlk inkılâp kanununda bu yaş 16 idi. Evlenmeleri memnu olanlar yalnız:

1 — Başkasiyle tescil edilmiş, yahut edilmemiş surette evli bulunanlar.

2 — Akıl hastalıklarından birine müptela olanlar.

3 — Birbirleriyle hısm düşenlerdir.

Görülüyor ki buraya kadar bizim kanunumuz ve diğer kanunlara aykırı bir nokta yoktur. Hususiyet evlenmenin hukukan vücut bulması tarzında da değildir. Çünkü, evlenmenin tescili nüfus kayıtlarına icra edilirken alâkadarlar tarafından okunup imza edilecek, evlenenler okumak bilmiyorsa sicil kaydı memuru tarafından okunacaktır. Evlenme Dairesinin değişmesi büyük bir fark teşkil etmez. *Yegâne fark şuradadır ki, bir birleriyle filen evlilik münasebeti halinde bulunanlar diledikleri zaman nüfusa evlilik vaziyetlerini ihpar etmekle evli sayılırlar.*

b) Karı ve kocanın hak ve vazifeleri:

Karı, kocanın ismini isterse taşır, isterse kendi ismini muhafaza eder. Bir ecnebi ile evlenme keyfiyeti kimseye tabiyetini kaybettiremez. Karı — koca istediği işi, istediği mesleği tutar. Karı koca arasında tam bir mal ayrılığı caridir. Bizde ve Avrupa'daki gibi mal birliği veya ortaklığı mevzuubahis değildir. Yalnız evlilik zamanındaki iktisaplar müşterek addolunur. Köylülerde karı — kocadan birinin azası bulunduğu (dvor) denilen ziraî iştirake diğeri de şerik olur. Ama, bu (dvor) larda çocuklar da ve yevmiye ile çalışan işçiler de azadır.

Karı veya koca diğerine ancak ça-

lışma kudreti bırakmayan fakir halinde ve verenin kesesi müsaitse nafaka borçludur.

c) Boşanma:

Sovyet kanununun en liberal olduğu bir mevzudur. Avrupa ve Amerika'da hiçbir kanun bu sahada bu kadar radikal bir yol tutmamıştır. Karı — koca:

1 — Ölüm halinde,

2 — Rizayi tarafeynle,

3 — Hattâ, yalnız bir tarafın rizaıyla boşanabilirler.

Boşanma formalitesi evlenmenin aynısıdır. Sade tescil ister. Yalnız tescil sırasında çocukların kimin tarafından bakılacağı, besleneceği tesbit ve tescil olunur. Ve herbir tarafın hisse iştirakini tayin hususunda karı koca ittifak edemiyorlarsa, hakim herbirinin hissesini tayin eder.

Feminizm:

Sovyet kanunu feministlikte makul (Feministleri) bile hayli düşündürecek kadar ileri varmıştır. Evli olmayan bir kadın gebeliği sırasında çocuğunun babası kim olduğunu isim, hüviyet ve adresiyle nüfus dairesine bildirir. Nüfus Dairesi bu adamcağıza hemen tebligat yapar. Eğer bir ay zarfında cevap vermezse babalığı kabul etmiştir. İtirazı varsa mahkemede dava açıp aksini ispat etmeye mecburdur.

Çocuk doğurduktan sonra aynı vaziyet; ana mahkemeye müracaat eder ve mahkeme talebi kabul ederse müddeialehy baba olmuştur. Mahkeme kadının aynı devirde bu adamdaki başkalarıyla de münasebette bulunduğunu tesbit ederse müddeialehy gene

kurtulmuş sayılmaz. Zira hakim o zaman bunların içlerinden birini beğenip babalık vezaifiyle tavzif eder!

Filvaki Sovyet Rusya kanununun aile hukukunda çocuk menfaatlerinin her şeye takdimi esastır. Ruslar havsalarımızın alamadığı bu nevi hükümleri bununla izah ediyorlar. Ana ve baba ancak, çocuğa iyi bakırları takdirde bu sıfatlarına bağlı hakları istimal ederler. Mahkeme her an çocukları ellerinden alabilir. Ana babanın milliyeti, hele dini yocuklara (imposer) edilemez. Çocuklara taalluk eden her karar müştereken alınmalıdır.

Rusya'da karı — koca evli olmalarına rağmen ayrı oturabilirler. Çocuğun kimin yanında kalacağına ittifak edemezlerse devlet hemen müdahale eder.

Ana — baba çocuklarına bakmak, terbiye etmek, mallarını muhafaza etmekle mükelleftir. Çocuk başkası tarafından ellerinden alınmış ve bu hal çocuğun menfaatine daha uygun görülüşse, bir daha geri de alamazlar.

Karı — kocadan birinin ölümünde bizim kanunlarımızın tanıdığı *velâyet* hakkından eser yoktur. Onlarda sade *vasi* olabilirler.

Evlât edinmede de hep çocukların menfaati mülâhazası hakimdir. On yaşındaki çocuğun bile rızası alınmak lâzım geleceği düşünülürse bu sahada Rusların — kendi noktâi nazarlarına göre — ne kadar titiz davrandıkları anlaşılır. Muhakkak olan bir şey varsa, Rusya'daki telakkiye göre ana ve baba bütün mihnet ve meşaka tahammül etmeğe mukabil ba-

zen çocuklarını sevmek ve çocuklarına olan muhabbetlerini tatmin etmek hakkını bile haiz bulunmuyorlar!..

Miras hukuku:

Ruslar miras hukukunda zamanın (konjonktür) lerine adım uydurmakta umulmıyacak derecede (souplesse) göstermişlerdir.

İlk çıkan medenî kanunlarda vevaset hakkını yalnız kıymeti (10000) altın rubleyi geçmeyen terekeler için kabul etmişken 1926 taidinde bu kaydı da kaldırdılar. Yeni mevzuata bakılırsa bugün Rusyada gerek miras yoluyla ve gerekse vasiyet yoluyla miras iktisabı hemen hemen kayıtsız ve şartsızdır.

Hemen hemen diyorum;, çünkü, hususiyetler de eksik değildir.

Bilfarz a) mirasçılar bizim kanunlarımızdaki müstahaklara nazaran çok mahduttur.

Yalnız, evlâtlar, torunlar, ve onların ahfadı, sağ kalan karı, yahut kocadan; ve işçileri ölenin sağlığında ölümden bir sene evlindenberi ona ait bulunan muhtaçlardan ibaret-tir.

b) Vasiyet caizdir. Tahriîr olmas şarttır. Vasiyet yoluyla bir kimse mirasçılarının hisseleri nisbetini değıştirebileceği gibi, hepsini mirastan mahrum da edebilir. Ama, bu takdirde de miras devlete geçer. Vazi mirasçılardan gayrisi için fedakârlık yapmak niyetini izhar etmemiştir. Binaenaleyh, mahdut mirasçı zümresinin haricinde kalan yabancı kimse-lere vasiyet tarikiyle bir şey bağışlayıp devleti ondan mahrum etme yolu kapatılmıştır.

c) Rus kanunu muasır kanunların ancak zayıf ve müphem bir tarzda ifa de edebildikleri ve güç tatbik edebildikleri bir hükmü daha çok kat'ı ve sarih bir şekle koymuştur. Mirası iktisap eden mirasçı, yahut devlet alacaklılara karşı ancak terekenin hakiki kıymetiyle mahduden mesuldür.

Alman ve Türk hukukunda donatanların deniz alacaklılarına karşı mesuliyetleri nasıl mutlak olarak gemi ve navlun kıymetine, yani deniz servetine münhasır ve onunla mahdud tutulmuş ve hakime bu kaideyi resen tatbik mecburiyeti tahmil edilmişse Ruslar da bu kaideyi mutlak olarak tatbik edilmesi zarurî bir şekilde ifade etmişlerdir.

Gene tıpkı Deniz Ticareti Kanunumuzda olduğu gibi alacaklıların mütalebe hakları da *çok kısa bir müddetle zamanla takyit* edilmiştir.

Mülkiyet:

Yeni Rus hukukunda mülkiyet zamanın konjonktürlerine ve hakikî hayat şartlarına tarzı intibakı en dikkate değer mevzu teşkil eder.

Bu hükümler başka bir kanunda yer etseydi, nazarlarımızda sadece ileri derecede inkılâpçı bir karakter arz etmekle kalmaktı. Fakat buldukları kadro dahilinde hayreti celp eden, bilâkis itidal ve muhafazakârlıkları oluyor.

Gerçi medenî kanunun 21 inci maddesinde:

(*Toprak devletin mülkiyeti dahilinde olup eşhasın malı olamaz*) denmiş ve arkasından da:

(*Emvalin menkul ve gayri menkul diye yapılan tefriki*) ilga edil-

mişse de Rusya'da bugün filen — fakat bittabi bazı kayıtlarla — mülkiyet hakkı pekâlâ vardır. Tetkimizde biraz daha ilerliyelim:

Rus kanununa göre üç türlü mülkiyet hakkı vardır:

1 — Devlet mülkiyeti, yani millî emval ile belediye emvali,

2 — Kooperatif mülkiyeti,

3 — Eşhas mülkiyeti.

Toprak, toprağın altı, ormanlar, sular, demiryolları ve bunların alât ve malzemesi devlet malıdır; daha doğrusu malı olabilir. Yani devlet bunları devletleştirmemişse efrada da ait olabilecek.

Kanunu mahsusiyle muayyen adetten fazla işçi kullanan her türlü teşebbüsât ve müessesât ile telli ve telsiz telgraf devlet mülkiyetindedir. Meğerki, devlet bunları (concession) şeklinde eşhasa bırakmış olsun. Millî müdafaa silâhları ve malzemesi, kuvvetli içkiler, zehirler, hükümteçe eşhas mülkiyetine bırakılmadıkça devlettendir. İşte bunların haricinde kalan mallar hem kooperatiflerin, hem eşhasın mülkiyetine geçebilir.

Ezcümle: Belediyeleştirilmeyen akarlar, ticarî, sınaî müesseselerden muayyen miktardan az işçi işletenleri; istihsal alât ve vesaiti; para, esham, tahvilât ve diğer kıymetli evrak hattâ altın para ve ecnebi kambiyo-su (1); şahsın veya ailenin kullanacağı eşya; satışı kanunla menedilmemiş emtia; ve umumiyetle hususî ticaretten çıkarılmamış mallar kooperatiflerin ve fertlerin malı olabilir.

Bir defa mülkiyet hakkı kabul o-

(1) *Bugünkü mevzuata göre (döviz) hakkında kayıtlar ister.*

lunduktan sonra tabii neticelerini kabul etmek zaruridir. Netekim Rusya'da da malik tıpkı bizlerde olduğu gibi:

a) Malik olduğu şeyde kanun dairesinde dilediği gibi tasarruf etmek hakkını haizdir. (M. 58; bizim 618)

b) Haksız olarak o şeye vaziyet eden herhangi bir kimseye karşı istihkak davası ikame ve her nevi müdahaleyi menedebilir. Bu haktan yalnız *inkılâpta malları elden giden eskiler* mahrumdur. Mamafih onları ev eşyasını bile mütalebe etmek hakkından mahrum eden 1922 tarihli kararname artık ilga edilmiştir. Bulabilirlerse şimdi mütalebe edebilecekler demektir!..

c) Mülkiyet hakkı müşterek olabilir.

ç) Mülkiyet hakkının mevzuu olan mallar mukavele ile başkasına temlik olunabilir.

d) Hükümet tarafından istimlak veya vaziyet bile, eğer cezaî mahiyette değilse kanun dairesinde ve bedeli ödenmek şartıyla olur.

e) Nihayet *terhin* de caiz ve Rusya'da caridir.

Rusların Ceza Kanunu, İş Kanunu ve ağır kanunları hakkında da tetkik neticelerimi ilâve etmeği çok isterdim. Ancak bunu da yaparsam bu etüdün hacmı belki lüzumundan fazla büyümüş olacaktır. Binaenaleyh alâka uyandırdığını anlarsam bunları da başka bir zamanda elimden geldiği kadar tahlile çalışacağım.

* * *

İtalya, Almanya ve Amerika'daki yeni hukuk hareketleri hakkındaki tetkiklerle son düşündüklerimiz ikinci bir makalenin mevzuunu teşkil edecektir.

BALKAN UZLAŞMA MİSAKI — TÜRKİE'NİN SULH POLİTİKASI — AVUSTURYA MUAM- MASI — SİLAHSIZLANMA MESELESİ — FRAN- SA'DAKİ VAZİYET — ANGLO - SAKSONLARIN FAKİRLİĞİ

ZEKİ MESUT

BALKAN UZLAŞMA MİSAKI

GEÇEN ayın ümit verici ve sulha ulaştırıcı hadiselerinden en mühimmi Türkiye'de vuku bulmuştur. Büyük Millet Meclisinin tasdik ettiği bir kısım muahede ve misaklar ile Orta Avrupa, Balkanlar ve Yakın Şarkta sulhun tesisine ait gayretler Türk siyasetinin yeni bir teşvik hamlesine mazhar olmuştur. Bu müna-sebetle Hariciye Vekilimizin Büyük Millet Meclisinde yaptığı beyanat, beynelmilel hayat bakımından Türkiye'nin takip etmekte olduğu gayeleri bir kere daha açık ve kat'î olarak bütün dünyaya anlatmıştır .

Balkanlarda ve dolayısıyla Avrupa'da sulhun yerleşmesine ve devamına hizmet etmek maksadiyle aktolunan Balkan Misakı gayet açık ve sarıh olmakla beraber, bazı memleketlerde muhtelif tefsirlere maruz kalmıştır. Sulha bağlı olan hiçbir devlet misakın ne şekline ve ne de gayesine açıkça itiraz edemez. Bununla beraber sulh kombinezonları bile çok kere her devletin hususî görüş ve gayelerine göre tetkik ve mütalea edilmekte olduğundan Balkan Misakını da beğenmiyenler olabilir. Beynelmillel hayatta sulh mefhumunun bile muhtelif tefsirlere maruz kaldığı ve

bu mefhum altında bazan gizli ihtirasların ve emperyalist maksatların saklanmış olduğu dahi görülmüştür.

Herkes kendi evinde rahat bırakılır, ve " Balkanlar Balkanlılarındır,, formülü samimî olarak gerek Balkanlılar ve gerek Balkan harici milletler tarafından kabul edilirse, Balkan Misakını en tabii bir sulh vesikası olarak tanımamanın imkânı yoktur. Hariciye Vekilimiz beyanatında bu noktayı iyice tebarüz ettirmiştir: " . . . bu sulh vesikasının mahiyeti itibariyle ve onu yapanların zihniyetine hakim olan maksat itibariyle de hiçbir devletin aleyhine müteveccih olmasına imkân yoktu. Ve mevcut ve mer'î olan karşılıklı taahhütlerimizizin hududu dahilinde yapılabilir, ve böyle olmuştur. Bütün âkitlerin mütekaddem muahedeleri tamamiyle mahfuz kalmıştır. . . . Balkanların bütün Balkan milletlerine hep beraber ait olması ve artık eskiden bir şuriş membar addolunan bu diyarın sinesinde yaşattığı kabiliyetli ve kıymetli milletler ile bir sulh ve refah me'vası haline gelmesi gayesiyle yapılan bu eser. . . , e Bulgaristan'ın şimdilik iştirâk etmemiş olması onun mahiyetini değiştiremez. Bulgaristan da ergeç hakikî menfaatinin ilk önce

Balkanlı komşularıyla samimî bir sulh ve feyizli bir çalışma birliği içinde yaşamakta olduğunu anlıyacaktır.

BALKAN MİSAKI ve YUNANİSTAN

Balkan Misakı, Yunan dış politikasının muhalefet fırkaları ve bilhassa M. Venizelos tarafından ayrı bir konsepsiyon tasavvur edilmesi neticesinde Atina'da hayli münakaşalara sebebiyet vermiştir. Bütün kara hudutları, Balkanlarda olan Yunanistan Balkan Misakından en çok istifade edebilecek bir devlet olmasına rağmen deniz hudutlarının da onun için hayatî bir ehemmiyeti haiz bulunması vaziyeti Balkan harici cepheden de ciddiyetle mütalea ettirmeğe saik olmuştur. Muhalefetin bu mütalea tarzı bugünkü Yunan hükûmetince de muvafık görülmüş olacaktır ki, nihayet şu satırları yazdığımız sırada " Yunanistan büyük bir devlet ile harbe girmeyecektir „ şeklindeki beyanat ile Misak şümülünün tesbiti hususunda uzlaşmıştır. Balkan Misakının her hangi büyük bir devlet ile diğer Balkan milletlerini harbe sürükleyebilecek bir kaydı ihtiva etmekte olduğunu bilmediğimizden bu şekildeki beyanatın daha ziyade muhayyel ihtimallere raci olacağını söylemekle mübaleğa etmediğimizi zannederiz.

Bundan başka "Yunanistan büyük bir devlet ile harbe girmeyecektir „ şeklindeki formülün bugünkü beynelmilel taahhütlere ve zaruretlere ne dereceye kadar uygun düştüğünü de takdir etmek zordur. Bütün devletler bir defa Kellog — Briyan Misakı ile

millî siyasete âlet olacak bir harbe girmemeği taahhüt etmişlerdir. Hakikaten sulhçu olan ve millî menfaatlerini sulhun muhafazasında arıyan her devlet ne büyük ve ne de küçük bir devlet ile harbe girmek istemez. Bu gayet tabii bir şeydir. Ancak ne taraftan olursa olsun, tecavüze uğrıyan ve müstakil bir devlet halinde yaşayan bir milletin kendini müdafaa etmeğe çalışması da o kadar tabiidir. Balkan Misakının en büyük kıymeti esasen harbin önüne geçmek istemesindedir. Beynelmîlel hayatta da arzuların ve mesuliyetlerin açık olarak tasrihi sükûn ve huzurun en büyük âmillerinden sayılır.

TÜRKİYE'nin SULH POLİTİKASI

Yunanistan'daki münakaşalar bir kere daha isbat etmiştir ki' dış sulhunun en esaslı unsurlarından biri de iç sulhudür. Büyük sulh, beynelmîlel sulh ancak millî suhlardan doğar. Türkiye beynelmîlel sulhun yerleşmesi ve kuvvetlenmesi hususunda faal ve takdire değer bir rol oynıyorsa, bunun en büyük sırrı Türk inkılabının millî sulhu en sağlam esaslar üzerine kurmuş olmasındadır. " Yurtta sulh, cihanda sulh „ formülü büyük bir hakikat ifade eder. Onun için yurttaki sulhun yerleşmesine çalışan ve muvaffak olan her milletin dolayısıyla cihan sulhuna da hizmet ettiğine şüphe yoktur. Türkiye bu bakımdan diğer milletlerin önünde bulunmaktadır.

Fakat cihan sulhunun kuvvetlenmesi yalnız, bir cepheli gayret ile mümkün olamaz. Hakikî bir sulh po-

litikası hudutları aşarak diğer milletleri de kendi yüksek görüşüne, kendi geniş düşünüşüne uydurmağa çalışmalıdır, yani beynelmilel cephede de gayret ve fedakârlık göstermelidir. Sulhu istediğini veya sevdiğini ilân etmek faal bir sulh politikası için ancak ilk adım olabilir. Ondan sonra iş sahasına geçmek ve sulhu tutacak, kuvvetlendirecek tedbirleri almak lâzımdır ki, Türkiye bu sahada da devletlerin başında bulunmaktadır. Senelerdenberi komşularından başlayarak hemen bütün milletler ile ve hep sulh ülküsünün klavuzluğuyla münasebetlerini tanzim etmeğe çalışmıştır. Türk inkılâbı bu bakımdan yalnız Türk âlemine değil' yavaş yavaş bütün cihana nur ve ışık saçmaktadır.

* * *

AVUSTURYA MUAMMASI

Eğer Türkiye'nin sulh politikası Avrupa'daki siyah bulutların dağılmasını temin ediyorsa, şüphesiz bu onun kabahati değildir. Beynelmilel hayata ait bir nizamın tesisinde o hayati teşkil eden bütün milletlerin beraber çalışmaları ve müşterek esere yardım etmeleri lâzımgelir. Halbuki bir kısım milletlerde ne dış ve ne de iç sulhunun temini bakımından büyük bir faaliyet ve muvaffakiyet görmüyoruz. Birçok milletlerde sınıf, ve parti kavgaları şiddetle taakup etmektedir. Devletin dikkat ve enerjisini lüzumundan fazla işgal eden bu dahili kavgalar dış politikada menfi roller oynamaktan geri kalmazlar. Hattâ tarihte görüldüğü veçhile bazan dahili ihtilâfları bir dış harbi le hal

etmek düşüncesi bile yavaş yavaş meydan alır. Ve bir gün zaruret haline girer.. Avrupa'nın bazı mntakalarında böyle bir tehlikenin mevcudiyeti sezilmektedir.

Orta Avrupa muammasının başı olan Avusturya'da ne dahili ve ne de harci vaziyet henüz tavazzuh edememiştir. Avusturya'da hükümet şekli, idare rejimi ne olacak? Avusturya Devleti nasıl yaşayacak, ve hangi kom binezona dayanacak? Bunlar henüz anlaşılmamış ve kolay kolay da anlaşılmıyacaktır. Çünkü Avusturya mesalesinde rol oynayan ve tesir yapan âmiller o kadar çok ve birbirlerine o kadar zıt ki, hangi cereyan, hangi ruzgâr, galebe çalacak, bunu şimdiden tayin etmenin imkânı yoktur. Avusturya'da Sosyal — Demokratlar ezildi. Fakat henüz" Dolfus „ u tutan Avusturya milliyetçileri ile "Hitler,, e bakan Cermen ırkçuları arasında cidal devam etmektedir. Bu itibar ile Avusturya'nın, az çok hesaba katılması lâzımgelen kendi iradesi bile henüz tamamıyla anlaşılammıştır.

Dış politikaya geçince bu sahada da Avusturya'yı Almanya bir tarafa, Fransa ve Küçük İtilâf diğer tarafa, İtalya da başka bir tarafa çekmek istiyorlar. İngiltere ve Rusya ne düşünüyor?. Onlar pek sır vermiyorlar.. İtalya bunların hepsinden fazla bir faaliyet gösteriyor. Ve daima Viyana ve Peşte ile temas halinde bulunuyor. Geçen ayın en mühim hadiselerinden biri de Avusturya ile Macaristan Başvekillerinin Roma'da Musolini ile başbaşa konuşmalarıdır. Neticeyi henüz bilmiyoruz.. Yalnız Musolininin arzu ettiği İtalya, Avusturya ve

Macaristan blokunu, ister siyasî, ister iktisadî mahiyette olsun, Fransa ve Küçük İtilâf istemiyor. Fransa'nın istediği Tuna Devletleri blokunu İtalya ve Almanya arzu etmiyor. Almanya'nın istediği Avusturya'yı yutmak politikasına da ötekiler beraberce muhalefet ediyorlar. Hulâsa öyle bir muamma, öyle bir çıkmaz ki, eğer sulh içinde halledilirse, Avrupa kendini mesut saymalıdır. Eskiden Balkanlar deyince hatıra gelen karışık vaziyet daha şimale çıkmış ve Orta Avrupa'da yerleşmiştir.

* * *

SİLAHSIZLANMA MESELESİ

Tabii Avrupa milletlerinin hayat ve istikbal bakımından bu kadar mühim olan bir muamma meydanda dururken silâhları azaltma teşebbüslerinin de muvaffakiyetle neticelenemeyeceği şüphesizdi. İngiltere yeni bir hamle ile Paris, Berlin ve Roma'da teşebbüsler yaparak hiç olmazsa bazı esaslarda uzlaşmayı ve bir mukavele ile bağlanmayı temin için uğraşmış ise de, henüz müsbet bir netice elde edememiştir.. Anlaşıyor ki, Avrupa'da İngiltreden başka diğer devletler bu silâhsızlanma işine artık inanmıyorlar.. Şimdi filî vaziyet şu şekilde inkişaf etmektedir: Almanya silâhsızlanmada müsavat esasını kabul et-tiremiyerek konferanstan ve Cemiyeti Akvandan çekildikten sonra müdafaa silâhlarında müsavat esasını gütmeğe başlamış ve bunu tahakkuk ettirmek için filiyata da girişmiştir. Versay Muahedesine muhalif olmakla beraber hiçbir devlet cebir ve kuvvetle Al-

manya'yı bu kararından döndürmeğe teşebbüs edememektedir. Fransa'nın müttefikleri demek olan Belçika bile buna kanaat getirmiş ve onu açıkça ifade ederek Fransızlara büyük ve nahoş bir sürpriz yapmıştır. Almanya'nın silâhlanması, Alman — Fransız münasebatını daha güçleştirecek ve Fransa'daki sövinizm hislerini gittikçe arttıracaktır. Bu vaziyetin Avrupa siyaseti sahasında yeni kombinezonlara, ve yeni silâhlanma yarışlarına yol açarak cihan sulhu için yeni bir tehlike teşkil edeceğine şüphe yoktur.

FRANSA'daki VAZİYET

Avrupa vaziyetinin müstakbel inkişafında Fransız iç politikasının tekâmül seyrinin büyük bir tesiri olacağı muhakkaktır. Fırkalar arasındaki muvakkat bir mütarekeye dayanan Dumerg Kabinesi Fransa'daki rejim meselesini ve sınıf mücadelesini halletmiş olmaktan çok uzaktır. Fransa'daki siyasî ve iktisadî liberalizmin bugünkü tatbik şekillerinden doğan aksaklıklara âcil ve esaslı tedbirler bulunamazsa sınıf mücadelelerinin daha ziyade artacağı tabiidir. İkinci enternasyonal teşkil eden sosyalizmin bugün en ziyade barmabildiği ve faaliyette bulunduğu memleket Fransa'dır. Aralarında çok büyük fark olmayan burjuvaziye mensup cümhuriyet fırkaları nihayet birleşebilirler.. Ve belki de kat'î bir sulha varacak bir mütareke, bir uzlaşma yapabilirler.. Fakat iktisadî ve içtimaî rejim üzerinde birleşemiyen ve hayat ve devlet telakkisinde birbirinden ayrılan fırkalar için kat'î zafer, ne müta-

rekede, ne de uzlaşmada olmayıp kat'i vuruşmadadır. Rusya'da böyle olmuştur, İtalya'da, Almanya'da da aşağı yukarı böyledir. Avusturya da başka türlü yapamamıştır, acaba Fransız bu büyük davayı sulh içinde, vatanşahları karşılıklı bir surette ikna ederek halledebilecek midir? Beynelmîlel hayatı çok yakından alâkadar eden büyük muammalardan biri de budur.

* * *

ANGLO-SAKSONLARIN FAKİRLİĞİ

Beynelmîlel hayatın bir bütünlük teşkil ettiğine göre şu veya bu memleketteki hadiselerin diğerlerinde de akisleri ergeç hiss olunur. Dünya buhranı demir bir çember gibi her milleti sarmıştır. Şimdiye kadar cihanın en zengin ve en mesut âlemi sayılan Anglo-Sakson dünyası bile madalyenin bir de ters tarafı olduğunu anlamağa başlamıştır. Londra'da açların nümayişi olmuş ve lordlar ile kasaları dolu olanlar hayli telaşa düşmüştür. Londra'da son yapılan belediye intihabatında Amele Fırkası kazanmış ve cihanın para merkezi demek olan Londra sosyalistlerin idaresine geçmiştir. O Londra ki, asırlardan beri dünyanın diğer kıtalarında para ve servet namına ne varsa toplamış, Hindistan'ın hayali gıcıklayan hazinelerini taşımış ve bu kuvvet ile büyük insan kütlelerini zahmetsizce idareye ve istismara çalışmıştır. İngiliz lirası çoktan tahtından düştü.. İngiliz donanması da, İngiliz açlarına karşı bir şey yapamıyacağından, İngilte-

re'nin rahatı kaçmıştır. Dünyanın yeni inkişaf şekli Londra'ya daima altın akıtmağa müsait olmayınca aç gözler başka taraflara dikilmekte ve dolu kasaların açılmasını beklemektedir. Kasaların dolu olduğuna şüphe yoktur.. Çünkü İngiltere daha geçenlerde yüzbin İngiliz lirasına bir İncil satın almış, ve şimdi de altı milyon İngiliz lirasına Büyük Okyanusta bir ada satın almak üzeredir.

Anglo-Sakson âleminin genç ve dinç mümessili olan Amerika da iktisat telakkilerinde yenilikler göstermektedir. Bir aralık refah ve servetin en son haddine varmış gibi görünen Amerikalılar, onların ne kadar narin ve surî şeyler olduğunu anlamakta gecikmediler.. Bir milletin diğer millet, ve yahut bir sınıfın diğer bir sınıfı istismar etmesinden ve borsa spekülasyonlarından doğan servetin ne kadar geçici olduğunu Amerikan misali pek güzel meydana koymuştur. Şimdi Amerika, iktisadi konsepsiyonlarını, iş teşkilâtini ıslah etmeğe uğraşmakta ve mühim bir tecrübe devresi geçirmektedir. Amerika Reiscümhuru almış olduğu geniş salâhiyetler ile halk kütlesinin hayır ve menfatine yarıyacak tedbirleri, vaziyete göre günü gününe bulup teklif etmektedir. Reiscümhurun son defa bulduğu ve ıslahına çalışmak istediği fenalıklarından birisi de servetin ve iktidarın Amerika'da fena tevzi edilmiş olması imiş... Servet ve iktidarın tevziinde bütün insanların ve yahut bütün vatanşahların tamamiyle memnun kaldığı veya kalabileceği bir devrin ve bir şeklin mevcut olup olmadığını, ve olup olamayacağını bilmiyoruz.. Yal-

nız şurası muhakkaktır ki, cemiyet ve devlet hayatının ilk kurulduğu gündenberi insanlık bu muammanın halli ile meşguldür, ve şimdiye kadar hiçbir kimse de bunun tek çaresini bulamamıştır. Ruzvelt Amerika'da büyük bir halk kütesinin refah ve sadet davasının önüne geçmiş bulunuyor.

Bu dava Amerika kadar diğer milletleri de yakından alâkadar eden büyük bir davadır.. Eski Peygamberler, yoksulları muhayyel bir cennet ile avutmağa çalışırlardı.. Artık buna imkân yok.. Şimdi Rusya'da olsun, Amerika'da olsun, servet ve iktidarın iyi paylaşılmasından bahsetmek lâzımdır.

MÜZELERİMİZ ve HAMDİ BEY

ABDÜLHAK ŞINASI

1842 SENESİNİN 30 Kânunuevelinde İstanbul'da doğan bir çocuk günün birinde Türk müzeciliğini ihya edecekti. Bu çocuk Osman Hamdi Bey ve babası, bilâhare sadrazam olan, Ethem Paşa idi. Hamdi Bey, " Mektebi marif ", te tahsil ettikten sonra babası bir memuriyetle Belgrat muhafızının yanına gidince, onu birlikte götürmüş ve Belgrat'tan Viyana'ya göndermişti. Hiç şüphe yoktur ki, Viyana müzeleri bu zeki ve istidatlı çocuğun gözlerinin açılmasına yaramıştır.

1860 senesinde, yani Hamdi Bey, daha 18 yaşında iken, babası onu hukuk tahsiline Paris'e gönderiyor. Hamdi Bey, küçüklüğündenberi karakalem resimler yaparmış. Orada resme olan istidadı ve bu sahadaki muvaffakiyetinden dolayı güzel sanatlar mektebine girmiş ve âsariyatika derslerini de takip etmiş. Ressam Gustave Boulanger'nin atölyesine devam ederek ve ressam ve heykeltıraş Gérôme'dan resim dersleri alarak Paris'te dokuz sene kalmış. Gene şüphe yok ki, Paris'in bütün müzelerini adamakıllı bir surette ve geçtiği diğer bazı şehirlerdeki müzeleri de biraz olsun tetkik etmişti. Ve bunların birçoğunun bizim topraklarımızdan sökülmiş, koparılmış ve taşınmış eserlerle dolu olduğunu görerek böylece kaçırmış olduğumuz tarihî servetin

karşısında başı dönmüş ve hayatının âtisinde bu yolda sarfedeceği ceht ve inadı ruhunda tenmiye etmek ve biriktirmek fırsatını burada bulmuştu. Kimbilir Paris'in o zengin ve muhteşem müzelerinde dolaşırken fikrinde müzeciliğimizin âtisi için ne emeller uyanmış ve gönlünde ne hülyalar kurmuştur!... Gerçi bu fikir ve arzularının bir kısmının hayatında tahakkuk ettiğini görmek saadetine erdi. Fakat kolay kolay dert anlatamadığı o istidat idaresi ve din taassubu karşısında neler çekmiş olacaktır!. Onun muvaffakiyetlerinin ne emekler neticesi olduğunu tamamen ihata edebilmek bizim zamanımızdakiler için güçtür. Zira geçmiş bir devrin mantıksızlığı, değişmiş devir için kolay kolay akıllı erdirilmez şey değildir.

1869 senesinde Paris'ten İstanbul'a dönmüştü. Bağdat Valisi Mithat Paşa memuriyetine giderken, yanında birçok istidatlı, yeni fikirli ve hürriyetperver gençler götürüyordu. Mesela, Ahmet Mithat Efendi ve sonraları Paşa olan Raif Efendi gibi. Ve onlarla birlikte Pariste tahsilini bitirmiş iyi Fransızca bilen, güzel sanatları seven Osman Hamdi Beyi de yanına almıştı. Hamdi Beyin vazifesi, Umuru Ecnebiye Müdürlüğü idi. Fakat o, Bağdat'a gitmeği bilhassa sanatı için istermiş. Orada birçok yağ-

lı boya tablolarla Selmanpâk'in resimlerini ve Bağdat manzaralarını temsil etmiştir. Mithat Paşaya hediye etmiş olduğu küçük kırtada yağlı boya, gurup saatlerinde bir Dicle resmini gördüm. O zamanlar Fransızca, beynelmîlel bir ilim ve sanat lisanı telakki edilerek, aramızda bile konuşulur ve yazılırmış. Bu küçük tablonun alt tarafının bir köşesine "*Hommage à S. E. Mithat Pacha, Gouverneur Général de Bagdad* „ yazılıydı.

1877 de Hamdi Bey Viyana Sergisine Osmanlı Komiseri tayin olmuştu.

1881 senesi Martın 3 ünde Müze Müdürü M. Déthier vefat edince Marif Nezareti o zaman Berlin Sefiri bulunan Sadullah Paşa'ya bir müze müdürü bulup İstanbul'a göndermesini yazar. Fakat bu sırada keyfiyet Sultan Hamit'e akseder. Sultan Hamit, yabancı memurların çoğaltılmasına pek taraftar değildi. Muhtelif milletlere mensup ikiüç müdürün pek muvaffakiyetli olmamış, tecrübesinden sonra bir de Türk müdürü deniyelim, der. Ve bunun üzerine, o zaman Teşrifatı Umumiye Nazırı bulunan, merhum Münür Paşa, vaktiyle tahsil arkadaşlığı etmiş olduğundan kendisince malum olan Hamdi Beyin bu memuriyete pek lâyrık olduğunu söyleyerek müze müdürlüğüne tayini hususunda Padişahın iradesini istihsale muvaffak olur.

1881 senesinin 30 Ağustos veya 11 Eylülünde Hamdi Beyin müze müdürü tayin olunması müzecilik tarihimizde hiç şüpsiz, yeni bir faaliyet sahası ve âdeta bir devir açan mühim bir hadisedir. Bu zamanda Hamdi Bey 39 yaşında idi. Türkiye'de antika top-

lanmasına başlanalı, takriben 35 sene ve Harbiye ambarındaki eserlerin Çini Köşke naklinden sonra müzenin açılmasındanberi de, ancak bir sene kadar bir müddet geçmişti.

Hamdi Bey, müze müdürü olunca ilk yapılacak işin M. Déthier zamanında hiçbir ilmî tasnife tabi tutulmamış olan mevcut eserleri tasnif etmek ve bunların bir ilmî kataloğunu tanzim etmek olduğunu görüyor. Tanıştığı Fransız Sefiri vasıtasıyla o zaman genç bir âlim olan M. Salomon Reinach'ı İstanbul'a davet ettiriyor. Salomon Reinach da hem bu tasnifi yapmak, hem kataloğu neşretmek vazifesini deruhte ediyor ve M. Déthier zamanında Harbiye ambarından Çini Köşk'e naklolunarak orada mevcut bulunan eserler için bizim müzenin ilk kataloğunu tanzim ediyor.

1882 de bu kitap basılmıştır. (1)

1883 te Hamdi Bey, yeni bir "Âsarı atika nizamnamesi „ kabul ve tatbik ettirmeğe muvaffak oluyor. Bu zamana kadar mevcut âsarı atika nizamnamesi mucibince hafriyatta keşfolunan eserlerin bir sülüsü hâfire, bir sülüsü mal, yani toprak sahibine, ve ancak bir sülüsü devlete ait oluyordu. Bu, hiç iyi bir usul değildi. Hamdi Beyin kabul ettirdiği yeni nizamnameye göre hafriyatta çıkan antikaların hepsinin devlete ait olması temin edildi. Bu kanun, Avrupa hâfirlerinin menfaatini bozduğundan ilk önce bir hayli tenkitlere uğramış-

(1) S. Reinach: *Catalogue du Musée Impérial d'antiquités, Constantinople, à la Direction du Musée, 1882, Imprimerie Le vant — Times.*

tı. Fakat sonra, asıl ilim adamları yatıştılar.

Ancak ne yazık ki, istipdat idaresi bu kanunu tamamen tatbik edememiş ve birçok kereler kapitülasyonların tesirleriyle, siyasî sebepler ve elçilerin Sultan Hamit üzerine yaptıkları tazyiklerle bu kanunun tatbikinden yabancılardan lehine olarak vazgeçmek mecburiyetini duymuştur. Hamdi Beyin olanca muhalefetine rağmen esasen bu yoldaki eserlerin millî ve vatanî kıymetini hakkiyle idrâk etmemiş olan saray idaresinin emriyle bazen pek yürekler acısı şeyler yapılırdı. İzmir'deki Ayaslog hafriyatında çıkan eserlerin hepsini Sultan Hamit, Avusturya İmparatoruna hediye etmişti. Meşrutiyetten sonra müze müdürlüğüne gelen Halil Ethem Bey, bin müşkülâtla bunların bir kısmını müzeye geri alabildi. Irak'ta yapılmış olan büyük hafriyatda da meydana çıkarılan eserlerin çoğu sara yın emriyle yabancılara verildi. İşte müzeciliğimiz tarihinde asıl nakil ve teşrih olunacak bir cihet de bu macara ve facialardır. Hamdi Bey, bunlara mani olmak için elinden geleni yapmıştır. Hattâ bir imparatorun İstanbul müzesini ziyaretinden evvel Hamdi Beyin gidip onun sefirini görerek eğer İskender lâhti hediye edilmek üzere müzeden alınmak istenirse kendisinin bu lâhit üzerinde intihar edeceğini söylemekle tehdit etmiş olduğunu vefatından sonra damadı Vahit Bey Servetü fûnun'da neşrettiği bir makalede yazmıştı.

Şarklı Sultan Hamit, " Ben Hamdi Beyin kırık dökük taşlarıyla, mermer parçalarıyla elçileri aldattım! ..

dermiş. Lakin böylece hem bunları elimizden kaçırdığı, hem başkalarını aldattım sandığı halde kendi aldandığında şüphe yoktur. Zira bu verişlerle iyi bir tesir yapmak şöyle dursun, bunları alanlarda iptidailiğimize ve kıymet bilmemeziğimize dair bizi istihfaf etmelerini teşvik edecek fena hisler uyandırdığında şüphe edilemez. Halbuki Hamdi Bey, Avrupalılar nezdindeki itibar ve şöhretini müzenin eserlerini onlara karşı müdafaa eden kanunla kazanmağa başlamış ve bu hususta gösterdiği itinadan dolayı arttırmıştı.

Fakat bütün bunlara rağmen, âsarı atika bakımından harikulâde zengin topraklı memleketimizin ötesinden berisinden müzeye bir hayli eserler gelmekte devam ediyor ve müze yavaş yavaş zenginleşiyordu.

Hamdi Beyi kuvvetle himaye ederek birçok muvaffakiyetlerini temin etmiş olan iki devlet adamı vardır ki, bunlar da babası Ethem Paşa ile gerek Maarif, gerek Evkaf, gerek Ticaret Nezaretlerinde bulunduğu sıralarda işlerini çok kolaylaştırmış olan Abdüllatif Suphî Paşadır. Bilhassa ilk zamanlarda bu himayelerin Hamdi Beyin icraatına büyük yardımı olmuştur.

1883 senesi Martın 15 inde, Suphi Paşanın Ticaret Nazırı bulunduğu sırada ve gene onun himayesiyle Hamdi Bey, " Sanayii nefise .. mektebini tesis ve açılma resmini icraya muvaffak oluyor. Bu mektebin nizamnamesi Paris'teki Güzel Sanatlar Mektebinin o zamanki nizamnamesine göre tanzim edilmişti. Mektebin kıymeti

Maarif Nezaretince daha takdir edilemediği cihetle bütçesine lazım gelen tahsisatın temini için ilk önce sırf Nazırım şahsî yardımıyla Ticaret Nezaretine merbut olmak üzere ihdas edilmiş ve sonra Maarife geçmiştir. Mektep binası mahsus ve müze yanında inşa olunmuş ve Hamdi Bey, binanın haricinde yapılmış hocreler içine eski bir takım heykeller koydurmuştu. İşte bizde Güzel Sanatlar Akademisinin ihdası ve başlangıcı budur. Mektepte çıplak modelleri meydana koymanın, heykelleri de binanın cephesindeki hocreler içine koydurmanın o zamanın zihniyetini düşünürsek, korkulu yenilikler ve cesaretler olduğunu teslim ederiz. Hamdi Bey, ölümlüne kadar bu mektebin müdürü kalmıştı.

Hamdi Beyin vazifesinin madde-ten ağır olan bir kısmı daha vardı: Müze hesabına yapılan hafriyat işleri. O, bunlara da seve seve koşmuş, birçok hafriyata nezaret etmiş ve pek kıymetli keşiflerde bulunmuştur.

1883 senesinde iptida Mamuretilaziz Vilayeti dahilinde Kâhta kazasında Nemrut dağı tepesinde hafriyat yapıyor ve bu Nemrut dağı hafriyatından avdetinde bir mühim Hitit, yani Eti merkezi olan Adana Vilayeti dahilindeki meşhur ve büyük Zincirli harabesini keşfediyor.

Sonra, hafriyat yapabilmek için babası Ethem Paşanın o zamanlar Dahiliye Nezaretine gelmiş olmasından ve nüfuzundan istifade ediyor. Ethem Paşa, bir iane defteri açarak bir miktar para cemine muvaffak olmuş ve bunu oğluna teslim ederek Ayvalık ve Bergama taraflarında hafriyat yap-

mağa göndermiş!. (Bu garip malûmatı, Hamdi Beyin damadı olan Vahit Beyin Serveti fûnundaki makalesinde buluyoruz.) Sonra, İzmir'de Ali ağa çifliğinde de hafriyat yapmış.

Elde edilen neticeler öyle memnuniyeti mucip olmuş ki, nezaret, artık hafriyat için biraz para verir olmuş.

1887 ve 1888 de Sayda'da yerli ahâlden Şerif Efendinin bahçesinde bulunan ve Hamdi Beyin oraya giderek bozulmadan meydana çıkardığı 21 lâhit, bütün dünyanın nazarı dikkatini celbediyor. Bunlar Fenike Krallarının lâhitleri idi. Bunları Hamdi Bey naklettirmeğe muvaffak oldu ve İstanbul âsarî atika müzesi bu sayede bir mevki ve şöhret kazandı. Bu lâhitlerin keşfi o zaman dünyada Tutankamon'un mezarının keşfine muadil bir alâka, merak ve heyecan uyardırılmış, bir nevi ilmî ihtilâl ve inkılabı sebep olmuştu.

Bu lâhitlerin içinde yalnız en meşhuru olan ve bütün mütehasıs ve âlimlerin Büyük İskender'in ki olmasında ittifak ettikleri, bir Fenike Kralının ki olduğu anlaşılır, fakat üstündeki gayet sanatla işlenmiş ve zarif Büyük İskender'in resimlerinden dolayı ona nisbet edilerek şimdi de " Büyük İskender'in lâhti „ diye anılan lâhit üzerine belki birkaç yüz risale ve eser neşredilmiştir.

Ancak maddiyata ve para eder şeylere ehemmiyet verdiklerini söyleyenlere bakınız, ne güzel plasman, ne güzel randman, ne güzel iş! demeliyiz. Zira, bugün büyük kıymetleri olduğunda şüphe edilemeyen bu lâhitler pek az masrafla çıkarılmış ve getirilip bu yerlerine konmuştur. Ve

bu, sırf Türk azmi ve emeğiyle başarılmış bir iştir.

Asır " vapuru hümayunu „ ile bu lâhitlerin İstanbul'a gelişinin hikâyesi, dinlenmesi bir masal kadar tatlı vakalarla dolu bir eski zaman romanı gibi bir şeydir. Vapurun, yazık ki, ismi emniyetle aklıma gelmiyen ve Mehmet Ali kaptan diye hatırlar gibi olduğum, kendine güvenir, gözü pek ve sözü tok, hamiyetli, gayretli, asker tabiiatlı ve halis deniz adamı bir süvarisi varmış. Vapur ne olur ne olmaz diye sığırlık bir yere yanaştırılmış. Lâhitleri vapura geçirmek üzere, o zamanlar pek az masrafla yapılan, sağlam bir takım iskeleler kurulmuş. Telaş içinde olan Hamdi Bey de bu muameleyi denizden takip etmek üzere bir sandala binmiş. Büyüyük İskender'in pamuklar içine sarılı ve bir çocuk kundağı gibi bağlı, galiba 14 ton ağırlığındaki lâhitini kaldıрмаğa hazır tertibatı, halatları, vinçleri ve yüksek vapuru görünce gözü korkmuş ve kıymetli lâhtin denize düşmesi imkânını düşünüp sandalda ayağa kalkarak: " Vaz geçtim, lâhitleri nakletmeyeceğim, burada bırakacağım! „ diye haykırmağa başlamış. Onu teskin için başka çare göremiyen süvari derhal bir halatla kendini kaydırarak lâhtin üstüne inmiş ve " Kork

mayın, Beyfendi! Bakın, ben hayatımı emniyet ediyorum! O, denize gidersen, ben de gideceğim! „ diyerek, adamlarına da " Çekin! „ kumandasını verip kendisini lâhtin üstünde yukarı çektirerek Hamdi Beyi temin edebilmiş. Vapurun İstanbul'a gelişi, lâhitlerin müzenin önüne getirilişi, Çinili Köşk'ün küçük olan kapısından geçemiyerek orada kalışları ve sandukaları içinde bir sene kadar bekleyişleri, hep saffetli, hisli, hamiyetli vazife duygulu birçok adamlar tarafından pek ciddiye alınmış ve canla hissedilmiş böyle bir takım maceralardır. Bugün İstanbul Âsarı atika Müzesi, bilhassa bu lâhitler ve eski makberleri itibariyle, Avrupa müzelerinden daha zengindir.

Hamdi Bey, bir Alman âlimiyle birlikte bu 21 lâhtin keşfi ve İstanbul'a naklini hikâye eden bir eser yazmış. Bunu bulduramadım. Gene Sayda Krallar metfeni denilen bu hafriyat sahası için Salomon Reinach 'ın kardeşi Théodore Reinach ile birlikte yazılmış Fransızca bir eseri vardır ki, *Une nécropole royale de Sidon* ünvanıyla 1892 de Paris'te basılmıştır. (1)

(1) *Gelecek sayımızda; Müzeleri-miz ve Hamdi Bey II ve son.*

TÜRK EDEBİYATINA BİR BAKIŞ

KÂZIM NAMİ

ÖNCELERİ " hakikat ,, sonraları " halk bilgisi ,, adı verdiğimiz bilgi, bizde, Ziya Gök Alp ile başlamıştır, diyebilirim. Ondan önce, bu bilginin varlığını bilenler yoktu, sanıyorum; çünkü onun gününe değin, " içtimaiyat ,, adını verdiğimiz sosyoloji ile kimse uğraşmamıştı. Onun "halkiyat,, dediği " folk-lore ,, ise, sosyolojinin tarihin kaynaklarından biridir.

Bütün yeryüzü dillerinde kullanılan " folklore ,, sözü İngilizcedir. "Folk,, halk, "lore,, bilgi demek olduğuna göre "folklore,, sözünün "halk bilgisi ,, diye Türkçemize çevrilmiş olması iyi olmuştur.

Folklore, halk içinde örflerin, âdetlerin, ananelerin, şiirlerin, masalların, inanışların hepsini içine alır. Bunların kökleri pek derindir; ne çağa vardığını anlamak çok güçtür. Öyle şiirler, öyle inanışlar, öyle âdetler vardır ki, yüzlerce yüz yıldanberi halk içinde canlı olarak yaşar. Bunlar, eski çağlarda doğmuş, belki ufak tefek değişmelere uğramış olmakla beraber bugün bile halkın inanışlarında büyük bir yer tutarlar.

Biz, burada folklorun yalnız edebiyatı alâkalandıran yönlerinden söyleyeceğiz:

Bir milletin folkloru, jenisini gösteren çok değerli bir şeydir. Folkloru zengin olan milletler, geçmişlerinde

medeniyetler kurmuş, saltanatlar sürmüş, kahramanlıklar etmiş milletlerdir. Bu milletlerin en başında biz Türkleri görürüz. Bütün folklorumuzu henüz bir yere toplamamış olduğumuz halde, şu son ononbeş yıl içinde elde edebildiklerimizle bile, folkloru zengin sayılan herhangi bir milletle, meselâ, İskandinavlılarla kendimizi karşılaştırabiliriz. Bu karşılaştırmadan bizim kazanacağımıza inanmak gerekir.

Bununla beraber, yeryüzünün en medenî milletleri, bugünkü edebiyatlarında folklorlarından çok yararlandıkları halde biz, ister divan edebiyatı devrinde, isterse tanzimat ve serveti fûnun edebiyatları devirlerinde kendi folklorumuzu korkulan bir şey gibi edebiyatımızdan uzaklaştırmışızdır.

Kendi edebiyatımıza dönmezden önce, en ileri edebiyatlardan bazılarını örneklik olarak bir gözden geçirelim:

İngiliz edebiyatı, başlangıçta sadece bir folklor edebiyatıdır. 670 te harp şarkıları, deniz şiirleri, halkın kahramanlık ve tabiatle savaşının mahsulüdür. İngilizlerin o çağdaki en basit edebiyatlarında bile ev sevgisi görür nür; bundan başka ilk İngiliz edebiyatında bile kendilerinin öteki milletlere tefevvuku iddiası vardır. Gerek payen oldukları, gerekçe hristiyanlı-

ğa girdikleri çağlarda dahi din duygusu, hemen bütün şiirlerde hakimdir. Bundan dolayı, hristiyanlık zühür edince, şiir manastırlardan doğmağa ve yayılmağa başlamıştır.

Norman istilâsına kadar İngiliz edebiyatı tamamiyle millî vasfını muhafaza etmiştir. 1066 dan 1577 ye kadar süren bu yabancı istilası devrinde İngilizce çok geriledi; böyle olmakla beraber halk arasında şiirler gene söylendi; bilhassa dinî şiirler hiç sönmedi.

Görülüyor ki, ilk İngiliz edebiyatı daha ziyade dinî ve destanîdir. 1280 yılına doğru, nasıl olduğu anlaşılmasından lirik şiir doğdu: Baykuşla bül-bül. Bunu, halk şairleri (şu bizim sa şairleri, âşıklar) köyden köye, şehirden şehire dolaşarak yayıyorlardı.

1340 — 1400 yıllarına doğru yasadığı anlaşılan Geoffrey Chaucer adındaki şair, İngiliz edebiyatının en değerli bir müceddididir. Bu adam, İngilizceyi düzeltmiş, kaide ve zabıta altına almış, birçok yazılarıyla, bilhassa masal şiirleriyle İngiliz millî edebiyatına büyük hizmetler etmiştir. Derler ki (Chaucer) gelmeseydi, (Şikspir) zühür etmezdi. Normanlar zamanında İngilizceye pek çok Fransızca kelimeler girmiş olmakla beraber, İngilizce kendi hakimiyetini daima muhafaza etmiştir.

İngilizler içinde Latince, Fransızca yazarlar da vardı; fakat İngilizce yazılmakta devam ediliyordu. Latince İngilizcenin inkişafına, mantıkileşmesine, İngiliz edebiyatının klasikleşmesine yardım etti. Rönesanstan sonra İtalya'ya gitmek, orada Dante Algi-

yeri gibi, Petrark gibi büyük ediplerin feyizlerinden istifade etmek, İngiliz edipleri için bir âdet hükmüne girmiştir.

İngiliz edebiyatının bir hususiyeti varsa, halk edebiyatından doğmuş olması, halk edebiyatının yükselmesinden gıdalanmasıdır. O da, klasik devrinde, insanî bir edebiyattır. Mevzularını eski tarihten aldığı da olmuştur. Şikspir'in fevkalâdeliği eserlerinde mücerret seciyeleri değil, bütün müşahas seciyeleriyle fertleri ortaya sürmesidir.

Kıyası, İngiliz edebiyatı Latince'den müteessir olmuş, Norman tesirinden kurtulamamış olmakla beraber millî vasfını her vakıt muhafaza etmiştir; çünkü nebata can veren toprağın tavı gibi, halk edebiyatının tavından yetişmiştir.

Gelelim Alman edebiyatına: Orta Asya'dan geldikleri söylenen Jermenlerin, Orta Avrupa'da yerleşinceye, Hunların tazyikiyle Roma İmparatorluğu üzerine yürümeğe başlayınca kadarki edebiyatları, kendilerince de bilinmiyor. O çağlardan kalan hatıralar, küllenmiş ve sönmüştür. Atilla, Jermenleri önüne katarak, garba dovru zaferden zafere götürdüğü için, ilk Jermen edebiyatı, bu kahramanlık hadiselerine aittir. xv inci asırda yetişen Gaspard von der Roen, (Kahramanların kitabı) adlı eserinde Atilla'yı bize şöyle anlatıyor:

"Oniki krallığın taçı ona aitti; Krallık armalarını haiz oniki tabî arkasında giderdi. Sofrasında yalnız krallar oturur, onunla yemek yiyebilirdi; başka sofrada prensler, sonra kontlar, daha sonra asilzadeler otu-

rudu. Sarayın kapıları açıktı; hiçbir vakit kapanmazdı. Atilla: " Sarayım açık durmalıdır, zira yeryüzünde tek düşmanım yoktur „ derdi.

İşte, Jermen edebiyatı Atilla'nın, Atilla ile garbın zaferine giden kralların kahramanlıklarını söylemekle başlamıştır. Krallara krallık etmiş, Jermenler gibi kim bilir daha hangi nesillere edebiyat duygusu aşılanmış koca bir kahramanın soyumuzdan gelmiş olması bizim için ne büyük şereftir.

Jermenlerin destanı şiirleri XIII üncü asırda son şeklini almıştır. Hıristiyanlık tesiriyle Latince, Almanya'ya girdikten sonra, kilise yoluyla Latin edebiyatı da girdi; şimdi Almanya'da halkın kendi dilince edebiyatı varken, ötede yüksek tabaka da Latin edebiyatına döküldü. Bu duygu ikiliği Jermenleri idare edenlerin hiç hoşnua gitmedi.

Orta çağda, Feodallerin edebiyatı, kendi zaferlerini terennüm eden edebiyattı. Derebeyler, şahıslarına bağlı gezici şairlere değer verirdi. Halk arasında bu âşık edebiyatı destanı bir şekilde sürüp gidiyordu.

Protestanlık, Alman millî vicdanının Papa hıristiyanlığına karşı bir isyanından başka bir şey sayılmasa doğru olur; çünkü bu hareket ilkin İncil'in Almancaya tercümesiyle başlar. Lüter ile arkadaşları İncil'i Almancaya tercüme etmekle halkın dinini ana diliyle doğrudan doğruya anlamasından başka nasıl bir maksadı güdebilirlerdi?

İslam âleminde Farsların, Türklerin şillemeleri de Arap harsına karşı Fars ve Türk millî vicdanının bir ak-

sülâmelinden başka suretle tefsir olunabilir mi?

Her ne ise, protestanlığın Alman edebiyatının büsbütün millî biçimde ilerlemesinde büyük yararlığı olduğunda şüphe yoktur. İngiliz ve İskandinav edebiyatlarının orijinal kalmalarında protestanlığın tesiri olduğu inkâr edilemez. Bununla beraber Alman edebiyatı, Lâtin ve Yunan edebiyatından istifade etmemiştir, denilemez. Bu klasik dillerin garp edebiyatlarından hepsine büyük hizmetleri dokunmuştur. İlerde arzedeceğim gibi, bizim edebiyatın da Arap ve Acem edebiyatlarından aynı biçimde istifade ettiğini iddia edemeyiz.

Destanı Alman edebiyatının en mühim eserleri Nibelungen ile Gudrun'dur. Bunlar, ilk Jermenlerin sâf ruhlarını, kahramanlıklarını acemi bir eda ile ifade eden destanı şiirlerdir. Bunlarda kahramanlık, intikam, hükümdara itaat, verilen sözde durmak gibi mertlik seciyeleri tasvir olmuştur. Alman edebiyatı. Goethe ile klasikleştiği, yani insanî bir mahiyet aldığı vakit bile, jenişi itibariyle gene millî bir edebiyattı.

Fransız edebiyatından da söylemek gerek midir? Fransa, İle de Fance lehçesini dilde birliğe temel olarak aldığı zamana kadar Fransada muhtelif lehçelerle söylenen bir halk edebiyatı vardı. Golların, Frankların lejantları Fransız edebiyatına ait sayılabilir. Fransızlar, İspanya Araplarının ücretli orduları ile harp ederlerken, Roland adındaki şövalyenin kahramanlığına, ölümüne ait halk efsanesini, millî destan olarak almışlardır. Fransız edebiyatı ta-

rihinde Chanson de Rolandsan sonra mevzubahs olan eserler, hemen hemen halk edebiyatına dokunur. xrv üncü Louis zamanında edebiyat klasikleşinceye kadarki Fransız edebiyatı, daha ziyade halk edebiyatıdır. Zaten orta çağ, her yerde olduğu gibi, Fransa'da da (Troubadour) denilen saz şairleri devridir. Bununla beraber Fransız dilinin, İngiliz, Alman, İskandinav dillerine bakarak, teşekkülü, inkişafı başka türlüdür. Fransa'da halkın konuştuğu lehçe ile yazı dili arasında her yerdekinden fazla ayrılık vardır. Fransız dili halkın jenişinden ziyade mümtaz bir zümrenin yarattığı mantıkî bir dildir, akıl dilidir. Onun için Fransızca, hemen Yunanca ve Latince'ye yakın açıklıktadır. Bununla beraber Fransa'da dil birliği bugün bile tamamlanmamıştır. Provans'ta Provansaça, Peyi bask'ta Baskça, Brötanya'da Brötonca, Alsans-Loren'de Almanca konuşulur; bu dillerin az çok ileri edebiyatları da vardır. Mesela Fransızların da büyük şairleri arasında saydıkları Frédéric Mistral, bir Provans şairidir.

Fransız edebiyatı, fikre verdiği değer, haiz olduğu vuzuh, ifade ettiği insanî duygular itibarıyla bütün dünyaca muteberdir; çok iyi ve yüksek edipleri ve şairleri yetiştirmiştir; fakat bunlar, tekrar edebilirim, millî olmaktan ziyade insanîdir. Onun için edebiyatımızı yaratırken Fransa'yı örnek alamayız. Münhasıran millî olan edebiyatların teşekküllerini tetkik etmemiz bize daha müsbet neticeler verir.

Başka edebiyatlardan bahse lüzum

görmüyorum. Bugün yeryüzünde orijinal bir değeri olan bütün edebiyatlar millîdir; az çok İngiliz ve Alman edebiyatları gibi teşekkül etmiştir. Yalnız onların en büyük vasıfları, münhasıran millî oluşları, küllî bir mahiyet alamamalarıdır.

Şimdi kendi edebiyatımıza geçiyorum. Biliyorsunuz: Millî edebiyatımız, millî tarihimiz gibi henüz araştırma devresindedir. Edebiyatımızın tarihini birbirine bağlı halkalar halinde silsileleştiremeyiz. Pek geç başlayan ilmî araştırmalarımızda ilerledikçe, edebiyatımızın tarihine ait unsurları da bulacak, edebiyatımızı bir kül olarak ortaya çıkaracağız. Bugün için bize bilindiği kadarından söylemeğe çalışacağım.

İlk Türk edebiyatı, şüphe yok ki, bir halk edebiyatıdır. Bugün de yaşayan millî edebiyatımız, bence, bu edebiyattır. Bunun dışında, millî vasfını taşıyan bir edebiyatımız olmadığına inanıyorum. Bakınız niçin?

Türkler, islamlığı kabullendikten sonra, tıpkı garp hıristiyanlarının yaptıkları gibi, Arapça ve Acemce okuyup yazmağa başladılar. Türkçe yazmak çoğunun aklından geçmedi; çünkü Türkçenin, bütün fikir formüllerini eda edemeyeceğini sanıyorlardı. Onlar, yüksek düşüncelerin medreselerden doğduğuna inanıyorlardı. Halkın saf duygularını, kahramanlık heyecanlarını çocukça buluyorlardı.

Türkçe yazmak ihtiyacını duydukları vakit onu Arap, Acem kelimeleri ile süslemek garipliğini bir üstadlık saydılar; böylelikle öz dilimize yabancı sözleri olduğu gibi geçiriver-

diler. Edebiyatta halkın temiz imaj-larını, Arap ve Acemin lafzî ve manevî sanatları önünde hakir gördüler. Teşbih, istiare, mecazı mürsel ile fikirleri, duyguları anlaşılmasız bir hale koydular. Millî duyguyu örttüler, sonunda da unuttular. Halkın yazılı edebiyatı, tekkelere sığındı; oralarda tasavvufî edalar aldı; fakat ne de olsa millî vasfını kaybetmedi.

Divan edebiyatını ele alalım: Bu edebiyatı, Türk'ün öz malı sayabilir miyiz? Evet, biliyorum: Bugün buna "klasik edebiyat" adını veriyorlar. Bu adı verenlerin "klasik" tabirinden ne anladıklarını öğrenmek isterdim. Sarayın, paşa konaklarının, yahut çöllerden gelen tarikatlerin sine-sinde yaşayan divan edebiyatı, ne dili, ne de edası itibarıyla millî değildir. Dili Türkçe sayılamaz; çünkü yardımcı fiillerle meful edatlarından ve bazı eklerden başka bu dilde Türk çelik yoktur. Araftan, Acemden alınan kelimeler, hattâ telaffuz şekillerini, müştaklarını, terkip kaidelerini olduğu gibi getirmişler, Osmanlıca dediğimiz dilin içine yerleştirmişlerdir. Halbuki, garp dillerine giren Yunanca, Latince kelimeler, o dillerin telaffuzuna uymuşlar, millîleşmişlerdir. Bizde Türkçeyi gerabetleştirmek yolu o kadar gülünecek bir biçime sokulmuştur ki, meselâ, şurada dilimin ucuna geldiği gibi (maydanos), (midenevaz), (ağda şekeri), (akide şekeri)... olmuştur. Oğul, baba gibi öz dilimizin sözleri mahtum, peder gibi, anlaşılmasız biçime sokulmuştur.

Halkın duygularına değer veril-

memiştir; millî efsanelerimiz bir kenara atılmıştır. Fuzulî, Arap âşıkları olan (Leyla ile Mecnun)u, Kerbelâ şehidi olan (Hüseyin)î terennüm etmiştir. Divan şairlerinin büyükleri içinde halkın — velev dinî olsun — duygularına iltifat edenler pek azdır. Divan edebiyatı şekil itibarıyla olduğu gibi mâna ve müeddea itibarıyla de hemen hemen Farslaşmıştır.

Ben, Divan edebiyatını, Türk dehasının bir inhıraf (déviation)ı sayarım. Evet, bu edebiyat, Türklerin elinde Acem mukallitliğiyle doğmuş, belki örneklerinin üstüne çıkmış olduğu halde, Türk diline, Türk efsanesine, halkın duygusuna, deyişine iltifat etmediği için, millî edebiyat telakkisi çerçevesine girmez, iddiasındayım.

Yukarıda başka milletlerin gerek klasik, gerek millî edebiyatlarının nasıl tekevvün ve inkişaf ettiğini gösterdim. Divan edebiyatını klasik bir edebiyat saymamız için garptaki tekevvün ve inkişaf şartlarına uygunluğunu görebiliyor muyuz? Böyle bir edebiyat, bazı egzotizm meraklısı yabancılar için, bir orijinalite gösterebilir. Ben, bu edebiyatı Türkün millî şuurunu körletmeğe çalışmış olmakla ittiham ettiğim için, ona hiç bir vakıt (millî edebiyat) vasfını veremem.

Tanzimat edebiyatına gelince: Bu ne ettiği belirsiz, hayatiyeti olmyan bir melezin, bir garplı ile evlenmesinden çıkan bir ucubedir. Tanzimat edebiyatında dil, biraz Türkçeye yaklaşmıştır; fakat duygu, millîleşmeden insanlaşmeğe çalıştığı için, bize mü-

cerret bir vatanperverlik heyecanından başka bir şey vermeğe muvaffak olamadan yerini (Serveti fûnun) edebiyatına bırakmıştır .

Serveti fûnun edebiyatında dil, tanzimatçılarınkinden ziyade divanlaşmıştır; çünkü bu edebiyatın en yüksek kalemleri, dil tasannuunu çok ileriye götürmüşler, tanzimatçılar kadar bile anlaşılmiyacak bir biçim bulmuşlardır. Serveti fûnun edebiyatçılarının bize garptan fikir getirdiklerini, roman, hikâye nevilerini garbî bir şekle soktuklarını, yani edebiyatın modren vasfını bize tanıttıklarını inkâr edemeyiz; ama millî bir edebiyat kurduklarını söylersek, onlara iftira etmiş oluruz.

Millî edebiyatın başka, milliyetçi edebiyatın başka şeyler olduğunu burada söylemeden geçemeyeceğim. İngiliz. Alman edebiyatları, hattâ bugünkü Rus edebiyatı, milliyetçi olmadı halde de, millî edebiyatlardır. Şimdi bu bahsi de iyice anlıyağımızı sanıyorum.

Mutlakiyet idaresi, (Serveti fûnun) edebiyatçılarına son darbeyi indirdikten sonra, bizde yazılı bir edebiyat kalmadı gibi bir şeydi. Meşrutiyet ilân edildikten sonra, serveti fûnuncuların bir istihalesi olan (Fecri âti) ciler, Selanik'ten fıskıran (Yeni lisan) akantısına birer birer kapılmağa başladılar. Ali Canip'in çıkardığı (Genç Kalemler), Ömer Seyfettin'in elinden çıkan, fakat Ziya Gök Alp'in üstat elinde ilmî şeklini bulan (Yeni Lisan)ın organı oldu.

(Yeni Lisan) nedir? Ortaya sürdüğü temellere bakılınca bu, halk di-

linin yazı diline girmesidir; yani Türk dilinin kendi başına buyruklugunu almağa doğru yürümesidir.

İstanbul'da (Türkçülük) biçiminde ortaya çıkan (Turancılık) yeni lisancuların öz milliyetçiliğiyle karşılaşınca, arada herkesçe sezilemiyen bir gerginlik — ki tesiri yakın günlere kadar sürmüştür — meydana aldı.

İstanbul'da (Türk Yurdu) dururken (Yeni Mecmua) yı yaratan fikrin, bu aykırılıktan doğruğunu iddia etmek de kabildir. Bunun ruhî âmillerini burada söyleyecek değilim; mevzuumdan dışarıdır.

(Yeni Lisan) la beraber, terkipsiz dille aruz vezninde şiir yazmak yolu da tutuldu; ne de olsa Acem aruzu Türk dilinin bünyesine uymuyordu. Hece vezninde tecrübeler başladı. Bal kan Harbi, genç şairleri çoşturdu. Halkın konuştuğu dille, hece vezninde bir hayli şiirler yazıldı. Aka Gündüz, o günlerin en sevilen şairidir.

Ziya Gök Alp, felsefesiyle, içtimaiyetiyle, yeni lisanla uğraşırken, hece vezninde şiirler yazıyordu. Bunlar, hem milliyetçi, hem millî şiirlerdi. Gençler, onun çevresinde bir ağıl kurmuşlardı. Aruz vezni artık can çekişiyordu. İçtimai tetkikler arasında Türk folkloru başgösterdi; Ziyanın manzum efsaneleri arasında (Alageyik) hikâyesi, (Ergenekon) destanı, Türk mitolojisi araştırmalarına meydan açtı. Yeni Türk tarihinin ilk unsurları görünmeğe başladı. " Türkçülük ,, ilmî bir mahiyet aldı. Milliyetçi edebiyat yapılırken millî edebiyata doğru ilk emeklemeler de başladı.

1910 dan 1918 e kadar süren sekiz dokuz yıllık çok faal Türkçülük, millî edebiyat hareketlerinin başında hep Ziya Gök Alp'ı gördük. Bu devir, yeni tarihimizin ilk açılışdır. Bunda ikinci, üçüncü sıraları tutan yardımcıları arasında bir hayli isim sayılabilir. Eeğr tarih, bir varlığın doğru hikâyesi ise, bir gün bu devir de Türk tarihinde kendine lâyük olan yeri tutacaktır.

Tekkelede, halk arasında müteva-zı yaşıyan millî edebiyatın yeni ilhamları, başka memleketlerde olduğu gibi, bizde de pastişler doğurdu. Rıza Tevfik'in divanları bu pastişlerdendir.

Büyük Harp bitip de Türk milleti derin bir umutsuzluk çukuruna atıldığı zaman, edebiyat düşünülemezdi. Türk'ün en büyük gayreti bu çukurdan kurtulmak, tarihine yakışan bir varlık kazanmaktır. Bu varlığın ilk parlayışı, Yüce Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 tarihinde başlar. Artık Türk'ün maddî, manevî kuvvet ve gayretleri, altın saçlarla halelenen (Mavi güneş) in çevresinde toplandı.

Türk'ün yaratıcılık kabiliyeti, Mustafa Kemal'in dâhi elinde, harikalar gösterdi. Bugün her deyişle başına buyruk bir milletiz. Büyük ve eşsiz Gazi'mizin başardığı inkılâplar yürüyor; her inkılâp yeni bir inkılâba yol açıyor. Bu arada (Türk Tarihi), (Türk Dili) Tetkik Cemiyetleri işe başladı, millîleşmeyi tamamiyete doğru götürmekteyiz. İşte, şimdi bir Türk millî edebiyatı mevzu bahis olabilir.

(Halkevleri) nin (Dil, Edebiyat, Tarih) şubeleri (Halk bilgisi) teşek küllerini içine aldıktan sonra, bir yandan bunların, bir yandan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin çalışmaları ile folklor edebiyatımızın temel unsurları birer birer ortaya çıkarılıyor. Bu edebiyatın, başka milletler folklor edebiyatlarına her yönden çok faik olduğunu görüyoruz. Millî edebiyatımızın böyle bir tav üzerine aşılması için ilhamlı şairlerin bu yolu tutmaları gerektir.

Yukarıda da söyledim: millî edebiyat, milliyetçi edebiyat demek değildir; bugünkü Türk millî hayatını her faaliyet sahasında aksettiren bir edebiyattır. Bu bakımdan, bugün bilirlenmiş bir millî edebiyatımız vardır, diyemeyiz. Hiç yoktur da diyemeyiz. İyi başlanan, gençlerce seziyerek işlenmesine çalışılan millî edebiyatımızı umutlu gözlerle seve seve takip ediyoruz.

Halk edebiyatının millî edebiyatımıza vereceği pek çok şey vardır. Bir kere destanlarımız ince elenip sık dokunmamıştır. Bunlardan şaheserler vücutte getirmek yolu aranmamıştır. Öyle şaheserler ki, herbiri, bir millî operaya mükemmel mevzu olabilir. Dede korkut kitabı henüz olduğu gibi duruyor. Kaç yıldır adını işittiğimiz Kodatko Bilik bugünün gençliğine henüz tam metniyle bildirilmemiştir. Orhun kitabeleri bütün metniyle, belki tarihçilerimizin malumudur. Bunların edebî değerleri aranmamıştır; üzerlerinde edebî tetkikler yapılabilmek için metinleri bugünkü dil ile nşredilmiştir. Sayısız Türk ef-

sanelerinden toplananlar bile basım meydanına çıkarılmamıştır. En güzel halk şiirlerinden , masallarından antolojiler vücutte getirilmemiştir. Bunlar, ediplerin, şairlerin önüne yığılmaz, bunlardaki millî ruh ortaya çıkarılmazsa, millî edebiyatımız kıracağı bir toprakta kalır; büyüyemez, serpiemez.

Sonra toplanacak, neşredilecek olan bu millî vesikalardan bugünkü bilgi derecemizle lâzımı gibi istifade edeceğimizi de ummuyorum. Zihni, yanlışla doğruyu, temizle kirliyi, a-sîl ile soysuzu ayırt edecek kadar felsefî bir kültürle yetiştirmek zarureti vardır. Bilgisiz kafaların millî vesikalardan yanlış ve kötü bir biçimde istifade etmelerine meydan açmak da tam diyişle bir millî edebiyat doğmasına engel olur.

Milîyetçi edebiyat, millî edebiyat içinde bir köşedir. Millîyetçi edebiyat, millîyet terbiyesi için lâzımdır. Fakat, millî edebiyat yalnız terbiyeye değil, millî duyguları esaslaştırmaya, kendine bütün insanlık içinde orijinal bir mevki kazandırmaya yarar.

Bu konuşmamda, dayandığım noktaları başınızı ağrıtmamak için vesikalarla tafsilindirmedim. Türkte maledilmek istenen, mahrumiyeti âdeta bir ziya görülen Divan, Tanzimat, Serveti fûnun edebiyatlarını çürütecek, bu ucubeleri yakıştırları yerlerde bırakacak vesikalarla da kulaklarınızı rencide etmekten çekindim. Millî edebiyat hareketini anlatırken, bazı isimleri isteyerek sükût ile geçiştirdim. Bence millî edebiyat, bütün millete ait bir maldır. Onda çalışırken değer gösteren şahısları saymak bir vazifedir; fakat bunu yapayım derken, yani herkese tuttuğu hakikî yeri gösterirken bazılarını rencide etmek de vardır. Ben bundan da sakınmak istedim. Onlardan biri şayet " beni unuttun mu? „ diye benliğini tebarüz ettirmek isterse, o vakit ben de düşündüklerimi söylemek hakkını kendimde bulurum.

Arkadaşlar, millî edebiyat yolundayız. Bunu bütünlemeğe çalışmak gençlere düşer; fakat tekrar edeyim ki, bu, bilgisiz olmaz; metotla yapılması gerek olan en mühim işlerdendir.

ZEYNEBİN GÖNLÜ...

MİTAT ÖMER

— 3 — (*)

Recep Beyefndiye

*Kim demiş ki "Zeynebin gönlü yok, duygusu yok
Svmekten de korkmuyor, sevmek kaygusu yok,,
Zeynep de, her kız gibi, doğduyu bir anadan;
Onu da, her kız gibi, yaratmışken yaranan,
Daha doğduğu günde, ağlar gibi güldü o.
Daha doğduğu günde, bir külçe gönüldü o.*

***

*Zeynebin gönlü, sanki, işlenmiş bin duygudan;
Onunla görür, duyar, onunla dinlerdi o.
Örölmüş her duygusu, sanki, bin bir kaygudan;
Yüzü gülerken bile, içinden inlerdi o.*

***

*Bu gönül, tâ, beşikten öldüğü güne değin
Yandı, tutuştu, durdu: sevmek, sevmek için.
Sevdi, sevildi; kimse sezmeden düne değin,
O, bir yanar dağ gibi, kaynadı için için..*

***

*Gizledi sevgisini, sevdiğinden de Zeynep;
Bir çift söz konuşmadı sevdiği genç adamlar...
Kuruttu göz yaşını gönlünde damla, damla;
Kıskandı sevdiğini, kendisinden de Zeynep...*

Ankara — 1933 —

(*) Zeynebin iki parçasını Ülkü'nün geçmiş sayılarında basmıştrık.
Beş parçasını da bundan sonraki sayılarda basacağız.

KÖYLÜME

ERTEM

*Ağrıyan başını gel göğsüme koy,
Yaran varsa benim köylüm sarayım,..
Bağrı yanık, sana derman arayım
Ağrıyan başını gel göğsüme koy!*

*

*Kalbim şefkatinin hızıyla vursun,
Ellerim alnında titriye dursun. .
Sen benim ülkümün içinde nursun
Ağrıyan başını gel göğsüme koy!*

*

*Yanıyor varlığım bak için için ,
Can vermek dilerim huzurun için ..
Ağrıyan başını gel göğsüme koy!*

*

*Yaran varsa benim köylüm sarayım,
Bağrı yanık sana derman arayım ..
Ağrıyan başını gel göğsüme koy!*

ZEHİRLİ GAZLER
III

HİKMET RİFAT

KLORPİKRİN

Ccl3. No2

METAN namını verdiğimiz karbonlu müvellidülmanın kimyevî formülü (CH₄) tür. Klorpikrine verilen (Ccl₃. No₂) formülünü nazarı itibara alacak olursak, bunu metan karbonlu müvellidülmanın dört müvellidülmasından üçü yerine üç atom klorun ve bir müvellidülması yerine de bir (No₂) nitro cezrinin kaım olmasıyla teşekkül etmiş bir mürekkep olarak kabul eder ve buna kimyanın tevsim kaidesine istinaden (Triklornitrometan) namını veririz. Bu mürekkep 1848 senesinde Kimyager " Stenhouse „ tarafından keşfedilmiştir. Stenhouse bu cismi asitpikrik ve klordan istihsâl etmesi dolayısıyla, kendisine " Klorpikrin „ ismini vermiştir. Büyük Harpte Almanlar tarafından (Klop) ve Fransızlar tarafından (Aquinit) namları altında çok kullanıldı. İngilizler, Amerikalılar, Ruslar tarafından da çok ve muvaffakiyetle kullanılmış bir kimyevî harp maddesidir.

Klorpikrin renksiz, kolaylıkla müteharrik bir mayidir. 112 — 113 derecede kaynar. Kaynama noktasının oldukça yüksek olmasına rağmen, adı derece hararete bile çok tayaran eder. Gözleri, teneffüs cihazlarını şiddetle tahriş eder. (Tayaraniyet:

metre mikabında 295,000 miligram) donma derecesi (— 64) tür. Sikleti izafiyesi 1,69 dur. Suda hemen tamamen gayrı münhaldir. Su müvacesesinde asla tahallül etmez. Hamızlara, esaslara karşı mukavimdir. Kokusu müharriştir. Klorpikrinin bir mahalde mevcudiyeti kokusu vasıtasıyla ve bilhassa gözleri yaşartması suretyle derhal anlaşılır. Bir metre mikabı havada 20 miligram klorpikrin bulunacak olursa, bu hava gözlerimizi derhal yaşartmağa başlar ve gözlerimizde şiddetli bir yanma hissederiz. Hulâsa, klorpikrin bulunduğu mahalde mevcudiyetini kolaylıkla belli eden bir kimyevî harp maddesidir.

Subuharı müvacesesinde olmamak şartıyla madenlere tesiri yoktur. Bu münasebetle mermi, bomba gibi harp mühimmatına emniyetle imla edilebilir. Depo edilme kabiliyeti mükemmeldir.

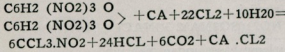
Klorpikrinle bulaşmış açık arazide klorpikrin tesirini hemen vasatı 3 saat kadar muhafaza eder. Ormanlık arazide ise, bu tesir müddeti 12 saat ve daha fazla olabilir.

İstihsâli; asitpikriğin sönmüş kireç mahlulü ile muamele edilmesi ile elde edilen koyu kıvamdaki kalsyumpikrata klor gazı tesir ettirmek ve bu teamül mahsulünü subuhariyle taktir ederek bir kapta toplamak ve

badehu subuhariyle birlikte toplanan klorpikrini bir tefrik hunisi vasıtasıyla sudan tefrik etmekten ibarettir. Lâboratuvarlarda ve sanayide

klorlama ameliyesi, umumiyetle kireç kaymağı mahlulünü kullanmak suretiyle yapılmaktadır.

Görülüyor ki, klorpikrin istihsalı basit, mevaddı iptidaiyesi kolaylıkla temin edilebilirdi ve ucuza malolan ve teminla beraber de fiziki, kimyevi, fizyolojik vasıfları dolayısıyla iyi bir harp gazı olmağa elverişli bir maddedir. İşte, bu münasebetlerdir ki, Büyük Harp senelerinde muharip beş devlet tarafından külliyetli miktarda istihşâl olunan ve muhtelif cephe-lerde muvaffakiyetle tatbik olunan klorpikrine istikbal harbinde de tesadüf edeceğimizi ümit edebiliriz. Klorpikriğin akciğere olan tesiri, bu gazın teneffüs cihazlarına ve bilhassa gözlere karşı olan muharriş tesiri-ne tefevvuk etmektedir. Bu münasebetle klorpikrin (beyaz salıp) serisine değil, bilâkis (yeşil salıp) boğucular serisine ithal edilir. Gayrı kabili tahammül haddi, metre mikabında (60 mligram) dır. Bir insanın bir dakika zarfında (16 miligram) klorpikrin teneffüs etmesi, ölümlü neticelenir.

Büyük Harpte topçu mermilerinde klorpikrin ekseriyetle diğer kimyevi harp maddeleriyle mahlut olarak kullanıldı. Bu mahlutlar (% 25 klorpikrin, % 75 difosgen), (% 50 klorpikrin, % 50 fosgen), (% 80 klorpikrin, % 20 dört klorlü kalay veya dört klorlü silisyum veya dört klorlü titan) bundan maada muayyen

nisbetler dahilinde (klorpikrin, dört klorlü kalay, sülfürlü klorit), (klorpikrin, fosgen, dört klorlü kalay, sülfürlü klorid) mahlutları halinde de kullanılmıştır .

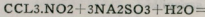
Gaz maskesi, hamilini bu gaze karşı mükemmelen korur. Klorpikrinle bulaşmış bir mahalli ve bu mahallin havasını temizlemek için (240 gram Schwefelleber (1) ve 240 santimetre mikabı sabun mahlulünü 10 litre su da eritmek suretiyle hazırlanan mayiden) maske altında bu mahalle tekrar tekrar pülverize etmek icap eder.

Bu antigaz mahlulde Schwefelleber klorpikrine karşı pek mühim bir giderici rol oynamaktadır. Çünkü, biraz yukarıda klorpikrinin hamızlara ve esaslara karşı mukavim olduğunu söylemiştik. Binaenaleyh, klorpikrin bu gibi kimyevi müessirat ile temasa geldiğinde tahallül etmez ve binnetice zehirleyici vasfı da terk etmez. Fakat klorpikrin, sodyum sülfid mahlulü veya terkibi polisülfid ve tiyosülfattan ibaret bu-

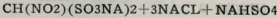
(1) Schwefelleber, kükürt ve potasyüm karbonatın birlikte hararet müvacehesinde eridilmesiyle istihşâl edilen esmer ve bazen yeşil sarı renkte sulp bir kütledir. Terkibi potasyum polisülfid ve potasyum tiyosulfattır.

lunan schwefelleber mahlulü ile te-
masa geldiğinde derhal tahallül eder.
Ve tahallül mahsulü olmak üzere ze-

hirleme hassasından mahrum berveç-
hiâti mürekkep hasıl olur.

Zehirleyici

Zehirleme hassasından mahrum

Bu zehirle zehirlenenlerde müşa-
hede olunan ahval, fosgen ile zehir-
lenenlerde görülen ahvalin aynıdır.
Ancak fazla olarak klorpikrinin göz
kapaklarına olan tesiri dolayısıyla
gözler iltihap yapmakta ve çapaklan-
makta ve hastada mide bulantıları ve
kusmalar da vaki olmaktadır. Akci-
ğere olan tesiri de fosgenin tesirine
tamamen müşabihdir. Hulâsa, fosgen
hakkında kaydedilen tedavi usulleri
bunun hakkında da caridir.

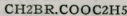
Büyük Harpten sonra birçok mil-
letler ve bilhassa Fransızlar tarafın-
dan klorpikrin ile binalarda, gemiler-
de, ziraat sahasında, bit tathir istas-
yonlarında, muzur haşarat ve tufeylatı
itlâf etmek için vasi mikyasta tecrü-

beler yapılmış ve birçok hususatta
muvafık neticeler elde edilmiştir. Bu
hususatta fazla malumat edinmek isti-
yen mücadele ile alâkadar zevatin
(Askerî Fabrikalar Umum Müdürlü-
ğü Nisan ayı mecmuasına) müracaat
etmelerini tavsiye ederiz.

* * *

Takip ettiğimiz sıraya göre uzvî
kimyanın sayıfalarını çevirirken ha-
mızı hallin birer müştakı olan ve Bi-
yük Harp senelerinde kısa bir müd-
det için ve az miktarda birer kimye-
vî harp maddesi olarak kullanılmış
olan Bromessigsäure — äthylester
ve İodessigsäure — äthylester mad-
delerini de kısaca kaydetmeği fayda-
dan hali görmüyorum.

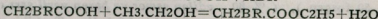
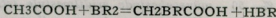
BROMESSİGSÄURE-ÄTHYLESTER

Bu mürekkep renksiz bir mayidir.
168 derecede kaynar. Sikleti izafiyesi
1,5 dir. Kokusu keskindir. Buharâtı
gözleri şiddetle tahriş eder ve göz
yaşları davet eder. Gayrı kabili ta-
hammül haddi metre mikabı havada
80 sm. mikâbdır.

20 kısım hamızı halle, 110 kısım

bromun, brom nakili olarak 3,4 kısım
kırmızı fosfor istimaliyle benmari
üzerinde, müberridi sait altında 6 sa-
at zarfında, ultraviyole şuaatı müva-
cehesinde tesir ettirilmesi ile elde
edilen brom essik hamızının, küllü
mutlak ile muamelesi ve mahsulün
halâda taktiri ile elde edilir.

Gözyaşı getirenler, yani (beyaz
salip) serisine dahil olur. Bu mad-

de şimdiye kadar gördüğümüz fos-
gen, difosgen, klorpikrin ve ilerde

göreceğimiz diğer mühim kimyevî harp maddeleri gibi vasi mıkryasta kullanılmış ve bir kıymeti harbiye kazanmış bir kimyevî harp maddesi değildir. İsthsâli uzun ameliyelere ihtiyaç gösterdiği gibi pahalya da malolmaktadır. Halbuki, bunun görüldüğü vazifeyi daha iyi bir surette görebilen istihsalı basit, ve maliyet itibarıyla ucuza malolan, ilerde mütalea edeceğimiz brom aseton, klor aseton gibi kimyevî harp maddeleri vardır.

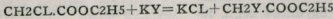
Büyük Harbin ilk senesinde bir iki Fransız el bombasında ve bilhas- sa gaz hakkı 24 gramı tecavüz etmi- yen gazlı fişek halinde fazla mıkdar- da Fransızlar tarafından Almanlara karşı kullanıldı.

IODESSİGSÄURE-ÄTHYLESTER CH₂l.COOC₂H₅

Büyük Harpte yalnız İngilizler ta- rafından az mıkvarda kullanılmış bir kimyevî harp maddesidir. Chlores-

Gaz maskesi hamilini bu gaze kar- şı mükemmelen korur. Gözlerin yan- masına karşı, derhal açık havaya çık- mak ve %3 nisbetinde hazırlanmış bikarbonat dö sut mahluliyle gözleri banyo etmek ve gözleri el ile asla uğuşturmamak icap eder. Elbise ve saire gazlanmış ise, derhal değıştiril- meli ve koku hissedilmeyinceye ka- dar açıkta terkedilmelidir. El ve yüze ve vücudün herhangi bir mahalline bulaşmış ise, bu mahalli de bikarbo- nat dö sut veya asitborik mahluliyle yıkamalıdır. Vücudün muhtelif na- hiyelerinde yanma alâimi hissedili- yorsa, ılık ve kesif sabunlu su banyo- suna girmek şayanı tavsiyedir.

sigsäure — äthylester'in iyod potas- yum ile muamelesiyle elde edilir.

Renksiz bir mayidir. 178 derecede kaynar. Sikleti izafiyesi 1,8 dir. Ko- kusu çok keskindir. Buharı gözleri, teneffüs cihazlarını şiddetle tahriş eder. Gözleri fevkalâde bir surette yaşartır. Mayi halinde iken de kok- lanacak olursa, burun derhal yanma- ğa ve gözyaşları dökülmeğe başlar. Gayrı kabili tahammül haddi metre mikabrı havada 60 sm. 3 dir. Gözyaşı getirenler (beyaz salıp) serisine da- hil olur. Kaynama noktasının yük- sek olması dolayısıyla tayaraniyet derecesi durdur. Bu itibarla İngiliz- ler tarafından Almanlara karşı daima

topçu mermileri dahilinde kullanılır- dı. Ve merminin maddei infilâkiye hakkı, bu mayiin gayet ince damla- cıklar, zerrat ve kısmen de buhar ha- line tahavvül etmesi esası nazarı iti- bara alınarak tayin edildi ve mermi imlası ona göre yapıldı. Gaz maske- si, hamilini bu gaze karşı mükemme- len korur. Zıyanın havanın tesiriyle iyodun kısmen ayrılması hasebiyle bu madde hafif esmer bir renk alır. Te- davi çareleri bromessigsäure-ethyles- ter'de kaydolunan çarelerden ibaret- tir.

ÇOCUK ÖLÜMÜ

Dr. NACİ SAİT

ÇOCUK vefiyatı ilk senenin birinci ayında, ve bu ayın ilk on gününde en yüksek adetleri gösterir. Hayatın daha ilk günlerinde ölen bu çocuklar yalnız yaşamağa kabiliyetli olmıyan vaktinden evel doğmuş, yahut zayıf çocuklar değil, fakat aynı zamanda kusursuz, tabii neşvünümaya muktedir ve ilerde tamamiyle salim şahıslar verebilecek çocuklardır; bunların adedi oldukça yüksek bir yekûna bağlı olur.

Bir millet için bilhassa mühim olan bu son çocukların ziyadadır. Bugünkü püerikültürün gayesi yalnız beden en zayıf kalmağa mahkûm ve cemiyet için bir yük olacak çocukların hayatını idame etmek ve bunları sun'î vasıtalarla büyütmeğe değil, fakat sağlam ve sihatte fertler verecek olan çocukların hayatını temin etmektir. 1931 senesinde Lahe'de toplanmış olan beynelmilel tahaffüzi pediatri kongresinde Alman mürahas Schlossmann " Kuvvetlilere merhamet „ prensipinin " Zayıflara merhamet „ prensipine nazaran daha içtimaf ve cemiyetin istikbali görüşünden daha yüksek bir mana ifade ettiğini söylemiştir. Bittabi bu fikir herhangi içtimaf veya tıbbî muavenetin yalnız bir zümreye tahsisini ifade edemez.

Memleketimizde çocuk vefiyatı

hakkında nisbeten çok yazılmış ve bir ara oldukça yüksek adetler söylenmişti. Sıhhat Vekâleti tarafından 1927 senesinde yapılmış olan bir anket bu adetlerin mübalağalı olduğunu göstermiştir. Bununla beraber bizde çocuk vefiyatının bilhassa bazı Avrupa milletlerine nazaran yüksek olduğu şüphesizdir. Bu ölen çocuklar arasında doğuştan zayıf çocukların adedi mühim bir nisbette, ve hiç şüphesiz ki, burada doğumdan sonra tezahür eden sebeplerin rolü tâlidir. Bu sahada en mühim olan, bilhassa doğumdan evelki şeraiti değiştiren mesaidir. Bu yazıda nevzat vefiyatının sebeplerinden, doğumdan evel ve sonra püerikültürden, tıbbî ve içtimaf mesainin esaslarından muhtasar bahsediyoruz.

Hayatın ilk günlerinde görülen vefiyatın sebepleri şüphesiz memleketlere ve muhtelif içtimaf sınıflara göre değişir. Fakat müşahede mahalli ve şeraiti ne olursa olsun, umumiyetle bu vefiyat iki türlü sebepten ileri gelir; bunlar doğumdan evelki zamana, ve doğumu takip eden zamana ait sebeplerdir. Yeni doğan çocukta hemen doğum esnasında yaşama kabiliyetinin azlığı bittabi ilkaha, rahim içinde hayat, ve doğum şeraitine tabidir. Bunlar doğumdan evelki sebeplerdir; bunlar, yeni doğan çocukta

yaşama kabiliyetinin noksanlık sebepleri nelerdir? Evvelâ ilkah ve gebelik şeraitinde marazî bir âmil mevzuubahs olabilir; sonra da doğum esnasında raddi bir âmil. Birçok istatistiklerin tetkiki bu iki âmilden birincisinin bilhassa mühim olduğunu göstermiştir. Doğum esnasındaki radların ehemmiyeti bugün müesseselerde tali telakki edilebilecek haldedir. İstatistikler ilk günlere ait çocuk vefiyatının bilhassa sikleti çok düşük çocuklara ait olduğunu göstermiştir. Halbuki doğum radlarının büyük ve şişman çocuklarda daha fazla görülmesi mantıkîdir. Doğum tarditlerinin bir dereceye kadar tabii olduğunu da kaydetmek lâzımdır. Bu tabii tardit ancak tali olarak ölüme sebep olabilir, çünkü bunun tehlikesi ancak yaşama kabiliyeti az, vezni noksan çocuklarda tebarüz etmektedir. Hakikaten ölüm cetvellerinde ilk hayat günlerinde ölen çocukların vefat sebepleri tetkik edilirse, bunların başında viladî zafiyet, viladî hastalıkların geldikleri görülür.

Viladî zafiyete ve doğum radlarına sebep en başta gebeliğin vaktinden evel nihayet bulması, ve gebelikle alâ kadar gayrı tabiipliklerdir. Viladî hiçbir hastalığı olmıyan zayıf doğan çocuk, vaktinden evel doğmuş, yani rahim içindeki neşvünümalarını bitirmemiş bir çocuktur; burada zafiyet neşvünüma noksanlığı demektir. Mıhnikî olarak doğum ağrılarının zamanından evel başlamasına sebep olan gebeliğe ait hususiyet ve gayrı tabiiplikler (mesela ikizlik, bazı rahim dahili iltihapları, tarditler gibi) hep

erken doğum ve netice olarak viladî zafiyet sebepleridir. Bu gibi çocuklar bilhassa hastanelerde, ve hamilelik zamanında ağır işler görmüş olan kadınlardan doğar. Hamilelik devresinde istirahat eden kadınlarda bu ihtimal azdır. İstirahatin bu neticesini ve bundan dolayı lüzumunu Fransız'da Doktor ve Mebus Pinard çok zaman evel ispat etmiş ve çalışan anneler için faydalı kanun ahkâmının kabulünü temin etmiştir. Tam manasiyle sağlam bir cenin taşıyan kadının gebelik esnasında zararsız olarak bazı işlere tahammül edebilir, ancak ceninde herhangi bir gayrı tabiiplik halinde, bunun teşhisi umumiyetle erkenden mümkün olmadığı için, tedbirli davranıp fazla yorgunluktan sakınmak şarttır.

Fakat viladî zafiyet ceninin bir hastalığından da ileri gelebilir. Bazen ceninin hastalığında doğrudan doğruya babadan gelen bir irsiyet varit olur (meselâ alkolizm gibi), fakat ekseriya ceninde hastalığa sebep anenin bir hastalığıdır. Kaideten anedeki herhangi bir hastalık ya doğrudan doğruya tesir ederek, yahut da ağrılarını erken başlamasına sebep olarak çocuğun viladî olarak za'fını mucip olur. Bu şekilde tesir eden hastalıkların başında irsî frengi (erken ölümün tahminen beşte biri), sonra da hamil esnasında annede görülen kan tesemmüleridir (aynı vefiyat nisbeti).

Fakat sağlam bir çocuk, hemen doğumu müteakip hastalanıp ölebilir. Bu gibi hastalıklar çocuk vefiyatının doğumdan sonraki sebeplerini teşkil ederler. Herhangi bir intan, tesem-

müm, tegaddi sahasında mühim bir hata ilk günlerde ölüme sebep olur. Burada nevezada has telakki edilebilen mikrop hastalıklarının (bilhassa yılanlık, tetanos gibi göbük vasıtasıyla geçen intanlar)rolü mühimdir. Mamafı bu vakaların nisbeti fazla değildir ve bunlar çok yerlerde nadiratan sayılan tesadüflerdir.

Bazı çocuklar da vardır ki, viladî olarak zayıf olmakla beraber, muvafık bakım ve itina ile yaşyabilecek haldedirler. Mesela iki kiloluk bir çocuğun hayatı, bulunduğu sıhhi şeraitte, tabii, yahut sun'î olarak beslenmesine tabidir. Şüphesiz bu gibilerde viladî zafiyet ölümün iptidai sebebini teşkil eder, fakat mesul sebep bakım noksanı ve muvafık olmıyan yabancı gıdadır.

Hayatın ilk günlerinde, bilhassa yüksek olan bu vefiyatla mücadele esas itibariyle içtimaidir. Bu sahadaki tıbbî mesai daha basittir; çünkü, direktifleri muayyen ve memleketlere, hususî şeraitte tabi değildir. Bunları şu suretle telhis edebiliriz:

Ebeveynin ilkahtan evel muayene ve icabında tedavisi lâzımdır. Ancak bu suretle irsî frengi mücadelesi müm kün olur .Aynı zamanda çok kere vaktinden evel doğuma sebep olan bazı rahim içi iltihaplarının da adedi azalır. Memleketimizde mecburî olan evlenme muayenesi ve sıhhat raporu bu sahada en kıymetli bir adımdır.

Frengili ve hamilelik esnasında her hangi bir suretle rahatsızlanan kadınları tefrik ve tedavi etmek, hamil vaziyet ve şeraitini önceden tayin etmek lâzımdır. Bu suretle herhangi bir fena halden dolayı vaktinden evel

doğum ihtimali gösteren kadınlara istirahat tavsiye edilir, ve aynı zamanda ceninin rahim içinde kusurlu vaziyeti, havsala darlıkları, teşhis edilir ve lâzım gelen tedbirler alınabilir.

Yeni doğan çocuğun, bilhassa sikleti düşük olanların doğumu takip eden günler çok sıkı bir nezaret altında bulundurulması şarttır; tegaddî sahasında anne sütünü esirgemek, bu mümkün olmadığı zaman sütanne bulmak. Bu noktai nazardan memleketimiz Avrupa memleketlerinden daha iyi bir vaziyettedir. Çünkü, bizde sanayide çalışan kadınların adedi nispeten ehemmiyetsizdir, ve sun'î emzirme çok defa taammüm etmiş değildir. Zayıf, vezni düşük bir çocuğun bulunduğu yerin hararet derecesi ve havalandırma şeraitine çok dikkat etmek lâzımdır. Bu gibi çocuklarda hastalığa mukavemet kabiliyeti pek az olduğundan, bunları mikroplu hastalıklardan ve bilhassa göbük ve deri vasıtasıyla gelen mikroplardan korumak; hazim ve teneffüs hastalıklarına mahal vermeme lâzımdır. Böyle çocukların bir arada olmaması, bu mümkün değilse tecrit usullerinin mükemmel olması elzemdir.

Bütün bu tıbbî tedbirlerin pratik sahaya nakli, yani içtimaleştirilmesi lâzımdır. Bu iş ilkah devresinde başlanmalıdır; fakat, birçok sebeplerden dolayı bu, memleketlerin en müterakkilerinde bile pek iptidaidir, yahut ekseriya yoktur. Böyle bir mesainin başlayabilmesi ve müsmir olabilmesi şüphesiz umumî zihniyetin terbiyesi ile mümkün olacaktır.

Hamilelik, doğum, ve doğumdan sonraki tıbbî muavenetlere gelince:

Bunlar bir taraftan şahsî olarak tabip ve ebeler tarafından yapılır. Bizde içtimalî görüşe sahip münevver ebeler için faaliyet sahasının çok geniş olduğu muhakkaktır. Diğer taraftan bu muavenetler için ihdas edilmiş olan müesseseler umumî olarak bunları yaparlar, şehirlerde daha ehemmiyetli olan bu ikinci şekildir. Bu müesseselere (Doğum ve Çocuk Bakım Evleri) doğumdan evvel müracaat eden, ve icabında burada doğuran bir kadın

çocuk bakımı usullerini de bir dereceye kadar öğrenir.

Görülüyor ki, hayatın ilk günlerindeki vefiyatla, mücadele programı, sadece anneliği himaye programıdır. Bu maksatla yapılan kanun ve müesseselerin tam verimini temin için müstakbel annelerin tabii olan annelik vazifesi hakkında kendi ve gelecek çocuk noktaî nazarımdan önceden tenviri, ve bu meselelere karşı bütün halkın içtimalî ve millî görüşten irşadı lâzımdır .

CÜMHURİYETİN ONUNCU YILDÖNÜMÜNDE YAPILAN NEŞRİYAT

SELİM NÜZHET

I: KİTAPLAR

ADANA HALKEVİ

Adana, Türközü M., 1933, (22 X 14), 7 S.

Halkevinin umumî faaliyeti hakkında malûmat.

AMASYA VİLAYETİ: 1923-1933

İst., Resimli Ay M., 1933, (24 X 17), 47 S.

On yıllık Cümhuriyet devrinde Amasya'nın nail olduğu inkişafların yazı ve resimle ifadesi.

AFYON HALKEVİ

Afyon, Doğan M., 1933, (20 X 14), 30 S.

Halkevinin ve şubelerinin faaliyeti hakkında umumî malûmat.

AKSARAY HALKEVİ

Niğde, Vilâyet M., 1933, (20X14), 4 S.

Halkevinin faaliyeti hakkında kısa malûmat.

ANTALYA HALKEVİ

Antalya, Antalya M., 29 Birinci Teşrin 1933, (17 X 23), 14 S.

Halkevi, yeni binası ve umumî faaliyeti hakkında yazı ve resimler.

AYDIN HALKEVİ

İzmir, Nefaset M., 1933, (24X17), 43 S.

Halkevinin bütün şubelerinin faa-

liyeti hakkında umumî malûmat ve resimler.

BAFRA HALKEVİ

İst., Resimli Ay M., 1933, (20X14), 33 S.

Cümhuriyetin onuncu yıl dönümü vesilesiyle Evin faaliyetlerinin hulâsası.

BURSA HALKEVİ

Bursa, Bizim M., 1933 (22 X 15), 58 S.

Evin bütün faaliyetlerinin hulâsatan, fakat toplu olarak ifadesi.

BALIKESİR HALKEVİ

Balıkesir, Vilâyet M., 1933, (27 X 19), 32 S.

Halkevinin faaliyeti ifade eden yazı ve resimler.

BALIKESİR ticaret ve sanayi odası

Balıkesir, Vilâyet M., 29 Birinci Teşrin 1933, (22 X 15), 58 S.

Balıkesir'in Cümhuriyet devrindeki inkişafını gösteren yazılar ve resimler.

BARTIN Ticaret ve Sanayi Odası

Bartın, Memleket M., 1933, (29 X 21), 43 S.

Bartın Kazasının ticarî faaliyeti hakkında yazılar, resimler ve istatistikler.

BİLECİK HALKEVİ

Bilecik, Halkevi M., 29 Birinci

Teşrin 1933, (29 X 20), 8 S.

Gazi'nin gençliğe hitabesi, Halkevi Reisinin nutku ve şubeler hakkında malûmat.

BOLU HALKEVİ

Bolu, Vilâyet M., 29 Birinci Teşrin 1933, (21 X 15), 8 S.

Halkevinin açılışından Cümhuriyetin onuncu yıldönümüne kadarki faaliyeti.

BOYABAT HALKEVİ

Sinop, Vilâyet M., 1933 (22X16), 8 S.

Halkevinin faaliyette olan beş şubesinin Cümhuriyetin onuncu yıl dönümüne kadar başardığı işler.

BOZÖYÜK ticaret ve sanayi odası

Eskişehir, Yıldız M., 1933 (27 X 18), 4 S.

On yıl içinde Cümhuriyetin buradaki icraatı hülâsası.

CEYHAN TİCARET ODASI

Adana, Yeni Adana M., 1933 (20 X 15), 7 S.

Ceyhan'ın sınaî, ticarî ve ziraî inkişafı hakkında malûmat.

CÜMHURİYETİN birinii on yılı

İst., Resimli Ay M. 29 Birinci Teşrin 1933, (30 X 23), 16 S.

Cümhuriyeti kutlulama Tirebolu Neşriyat Komitesi tarafından çıkarılmış bir broşür.

ÇANKIRIDA on senelik cümhuriyet

Çankırı, Çankırı M., 1933, (20 X 14), 58 S.

Cümhuriyetin Çankırı'daki on senelik icraatının yazı, resim ve grafikte ifadesi.

ÇANKIRI HALKEVİ

Çankırı, Çankırı M., 1933, (25 X 17), 25 S.

Halkevinin Cümhuriyetin onuncu yıldönümüne kadar icraatının hülâsası.

DENİZLİ HALKEVİ

Denizli, Vilâyet M., 1933, (24 X 17), 38 S.

Halkevinin umumî faaliyetini aksettiren yazılar ve resimler.

DÖRTYOL TİCARET ODASI

Adana, Yeni Adana M., 1933 (19 X 13), 5 S.

Cümhuriyette Dört Yol İktisadiyatı hakkında malûmat.

ESKİŞEHİR HALKEVİ

Edirne, Vilâyet M., 1933, (20 X 14), 48 S.

Halkevinin ve bütün şubelerinin faaliyeti hakkında malûmat.

EDREMİT Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Hüsnütabiat M., 1933, (28 X 20), 36 S.

Cümhuriyet devrinde Edremit'in her sahadaki inkişafını gösteren yazılar, resimler ve istatistikler.

ESKİŞEHİR HALKEVİ

Eskişehir, Sakarya M., 1933 (27 X 20), 16 S.

Halkevinin açılışından Cümhuriyetin onuncu yıldönümüne kadarki icraatının hülâsası.

FAİK HÜSNÜ

On yıla bir bakış. — Tekirdağ, Vilâyet M., 1933, (19 X 14), 32 S.

Cümhuriyet idaresinin feyizleri hakkında mülâhazalar.

GÜMÜŞHANE HALKEVİ

Gümüşhane, Vilâyet M., 1933, (19 X 15), 13 S.

Evin kuruluşu ve faaliyeti hakkında malûmat.

HİCRİ

Özdehan. — Konya, Babalık M., 1933, (23 X 15), 8 S.

Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü bayramı için yazılmış destan.

İZMİT HALKEVİ

İzmit, Ahmet Fevzi M., 1933, (18 X -3), 16 S.

Evin bir sene, üç ay ve beş günlük faaliyetinin ifadesi.

İZMİR HALKEVİ

İzmir, Marifet M., 1933, (27 X 18), 21 S.

Halkevinin açıldığı gündenberi bütün faaliyetlerinin yazı ve resimle tesbiti

KADRİ, HALİL

Kütahya'da Cumhuriyetin on yılı. — Kütahya, Vilâyet M., 1933, (24 X 17),

Cumhuriyet devrinde Kütahya'nın nail olduğu terakkiyi hulâsa eden bir risale.

KASTAMONU HALKEVİ

Kastamonu, Vlâyet M., 29 Birinci Teşrin 1933, (24 X 16,5), 16 S.

Halkevleri ve şubelerinin faaliyetlerini gösteren hulâsalar.

KAYSERİ HALKEVİ

Kayseri Yeni Matbaa , 29 Birinci Teşrin 1933, (21 X 15), 28 S.

Halkevinin bütün faaliyetlerini aktiren malûmat ve resimler.

KIRŞEHİR Ticaret ve Sanayi Odası

Kırşehir, Vilâyet M., 1933, (23 X 15), 31 S.

Cumhuriyet devrinde Kırşehir'in ticarî ve zirai hayatı hakkında malûmat.

KONYA HALKEVİ

Konya, Babalık M., 29 Birinci Teşrin 1933, (23 X 17), 9 S.

Halkevi faaliyetlerinin yazı ve resimlerle hulâsatan ifadesi.

KÖYLÜLERE KONFERANS. —

Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (25 X 17), 8 S.

Onuncu Cumhuriyet Bayramında köylülere söylenecek bir konferans.

KÜTAHYA HALKEVİ

Kütahya, Vilâyet M., 1933, (23 X 16), 11 S.

Ülkü yolunda Kütahya Halkevinin faaliyetlerinin hulâsası.

MANİSA HALKEVİ

İzmir, Besalet M., 29 Birinci Teşrin 1933, (22 X 15), 11 S.

Halkevinin umumî faaliyetlerinin hulâsası.

MANİSA Ticaret ve Sanayi Odası

İzmir, Marifet M., 29 Birinci Teşrin 1933, (23 X 17), 47 S.

Manisa ve Manisa'nın ticarî ve zirai vaziyeti hakkında malûmat, resimler ve istatistikler.

MARAS TİCARET ODASI

İst., Türkiye M., 1933, (27 X 20), 48 S.

Maras'ın tarihi, millî mücadelede mevkii ve ticarî vaziyeti hakkında umumî malûmat.

MUĞLA HALKEVİ

Muğla, Halk M., 1933, (15 X 10), 7 S.

Halkevinin kurulduğu günden Cümhuriyet Bayramına kadar çalışmasına ait rapor.

MUZAFFER, MÜFİDE

Yeni Türk destanı. — Çorum, Vilâyet M., 1933, (21 X 14), 13 S.
Çorum Onuncu Yıl Bayramı Kutulama Komitesi neşriyatından.

NABİ, YAŞAR

Köyün namusu. — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (19,5 X 14), 59 S. F. 40 K.

C. H. Fırkası neşriyatından
Bir köyde geçen hararetili bir inkılâp piyesi.

NAZİLLİ HALKEVİ

İzmir, Meşher M., 1933, (28 X 20), 13 S.

Açıldığı gündenberi Halkevinin faaliyeti hakkında malûmat.

NEVŞEHİR Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Kapaçış M., 1933, (19 X 15), 14 S.

Nevşehir'in ticarî ve ziraî vaziyeti hakkında malûmat ve istatistik.

ON YILDA MALATYA

İst., Teshilat M., 1933, (24 X 16), 19 S.

Malatya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından çıkarılan bu risalede umumî malûmat, grafikler ve resimler vardır.

RİZA, ALİ

Özdile destan. — Konya, Babalık M., 1933, (24 X 15), 4 S.

Dilimizin eskiliğini terennüm eden güzel bir destan.

SEYFİ, ALİ RİZA

Gazi ve İnkılâp. — İst., Sinan M., 1933, (20 X 14), 107 S. F. 50 K.
Gazi'yi ve inkılâbın siyasi vaziyetini tahlil eden bir eser.

SİLİFKE Ticaret ve Sanayi Odası
Mersin, Doğruöz M., 1933, (24 X 17), 21 S.

Silifkenin ticarî inkişafı hakkında yazılar ve istatistikler.

SİNOP HALKEVİ

Sinop, Vilâyet M., 1933, (23 X 16), 26 S.

Halkevinin faaliyette olan bütün şubelerinin icraatı hakkında malûmat.

ŞEBİNKARAHİSAR HALKEVİ

Şebinkarahisar, Teksir makinesi ile, 1933, (20 X 14), 5 S.

Halkevinin açılışından şimdiye kadar gördüğü işler hakkında broşür.

TEKİRDAĞI HALKEVİ

İst., Alâeddin M., 29 Birinci Teşrin 1933, (20 X 28), 45 S.

Halkevinin faaliyeti hakkında malûmat veren zengin resimli bir broşür.

TURGUTLU ticaret ve sanayi odası

İzmir, Meşher M., 1933, (19 X 14), 47 S.

On yıllık Cümhuriyet devrinin Turgutlu'daki icraatı hulâsaları.

TÜRK MAARİF CEMİYETİ

Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (27 X 20), 47 S.

Cemiyetin beş senelik Cümhu-

riyet devrindeki faaliyet raporu.

URLA HALKEVİ

İzmir, Yeni Matbaa, 1933, (20 X 14), 10 S.

Halkevinin faaliyeti hakkında umumî malûmat.

YOZGAT Ticaret ve Sanayi Odası
Yozgat, Vilâyet M., 1933, (24 X 17), 32 S.

Yozgat'ın iktisadî vaziyeti hakkında malûmat, ihracat ve ithalat cetvelleri.

II: MECMUALAR

ÇOCUK SESİ

İst., Expres M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 201, (28 X 19), F. 5 K.

Çocuklara Cümhuriyet devrinin feyizlerini anlatan yazılar ve resimler.

DARÜLBEDAYİ MECMUASI

İst., Matbaacılık ve Neşriyat M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 43, (27 X 20), 23 S.

On senelik tiyatromuz hakkında müllâhazalar ve umumî malûmat.

ELEMEKLERİ

İst., Tecelli M., 1933, Sayı 27, (31 X 24), 12 S. F. 12,5 K.

On yıllık Cümhuriyeti kutlu'layan bir yazı ve iş örnekleri.

ESNAF MESLEK MECMUASI

İst., Milli Mecmua M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (31 X 23), 21 S. F. 10 K.

Cümhuriyet devrinde Esnaf Cemiyetlerinin teşekkül ve tekâmülü hakkında yazılar ve resimler.

FOTO

İst., Türkiye M., Eylül ve Birinci Teşrin 1933, Soyı 28-29, (33 X 23), 37 S. F. 25 K.

İnkılâba ait yazılar ve resimler.

GALATASARAY

İst., Resimli Ay M., 29 Birinci Teşrin 1933, (31 X 23), 44 S. F. 15 K.

Lise gençleri tarafından çıkarılan bu mecmuada heyecanlı yazılar ve güzel resimler vardır.

GÜZEL GÜNLER

İzmir Hafız Ali M., 29 Birinci T. 1933, Sayı 4, (30 X 23), 60 S.

İzmir Halkevi tarafından çıkarılan bu mecmuada Cümhuriyet Bayramı vesilesiyle yazılmış güzel yazılar vardır.

HARİTACILAR MECMUASI

Ankara, Harita M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (23,5 X 15,5), 127 S. F. 40 K.

On senelik Cümhuriyet devrinde Türk haritacılığının inkişafına ve haritacılığa dair yazılar ve bir Ankara imar plânı.

İKTİSAT ve TASARRUF

İst., Ahmet İhsan M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 11-12, (33 X 24), 32 S. F. 5 K.

Cümhuriyetin on yılı ve on yıllık Gazi Türkiye'si ve iktisadî inkişafı hakkında şiirler, yazılar ve resimlerle dolu bir propaganda mecmuası.

İLKİZ

Sivas, . . . , M., Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (25 X 17), 8 S.

Kız Orta Mektebi son sınıf talebesinin Cümhuriyet intibaları.

KONYA TİCARET GAZETESİ

Konya, Sürat M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 7, (31 X 24), 14 S., F. 5 K.

Ticaret Odası tarafından neşrolunan bu mecmuada Konya'nın zirai ve ticarî vaziyeti hakkında malûmat verilmektedir.

KÖY

Trabzon, . . . , M., 29 Birini Teşrin 1933, Sayı 24, (26 X 19), 16 S.
Trabzon Halkevinin " Akın ", a ilâve olarak neşrettiği bu mecmuada Cümhuriyeti ve Cümhuriyet devrinde köylüleri alâkadar edecek yazılar vardır .

LİSE MECMUASI

Kastamonu, Vilâyet M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 20, (27 X 19), 48 S.

Cümhuriyetçi gençliğin feyizli yazıları ve resimler.

NOTA

İst., Nümune M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 14, (24 X 17), 57 ilâ 72 S. F. 10 K.

Cümhuriyetin Onuncu Yıldönümüne dair kısa bir yazı ile Gazi ve Vekiller Heyetinin resimleri ve İstanbul marşı notası.

MAARİFİ UMUMİYE Mecmuası

İst., Maarif M., Birinci Teşrin 1933, Sayı 171-172, (50 X 34), 8 S.
Cümhuriyetin Onuncu Yılı vesilesi ile yazılmış muhtelif yazılar.

MÜHENDİS MEKTEBİ Mecmuası

İst., Mühendis Mektebi M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 73, (28 X 20), 681 ilâ 766 S.

Onuncu yılı kutlulayan bir baş yazı, mektep hakkında malûmat, resimler ve grafiklerle meslekî yazılar.

PRATİSİYEN-FARMAKOLOG

İzmir, Yeni Matbaa, Ağustos-Birinci Teşrin 1933, Sayı 6-8, (25 X 17), 85 ilâ 104 S., F. 30 K.

Eczacı Kalfaları Cemiyeti tarafından çıkarılan bu mecmuada Onuncu yılı kutlulayan yazılar ve resimler vardır

TRABZON TİCARET GAZETESİ

Trabzon, İkbal M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 169-172, (41 X 28), 16 S.

Cümhuriyet devrinde Trabzon'un inkişafı hakkında makaleler.

YAŞAMAK YOLU

İst., Kader M., Eylül-İkinii Teşrin 1933, Sayı 57-58-59, (31 X 23), 24 S. F. 10 K.

İstanbul Verem Mücadele Cemiyetinin bu aylık gazetesi Cümhuriyetin bu sahadaki faaliyetlerini izah etmektedir.

Bu bibliyografya 12 No. lu nüshada çıkarını tamamlamaktadır. Mevcut noksanları bildireceklere ve melhuz yanlışları tashih edereklere peşin teşekkürler.
S. N.

MEKSİKA'DA KÖY TERBİYESİ

Yazan: KATRENE M. COOK Tercüme eden: NUSRET KEMAL

KÖY MEKTEPLERİ

1920 denberi Meksika'da bütün memlekete yayılması ülkü edinilen federal bir köy mektepleri sistemi kurulmakta bulunuyor. 1921 de hükmü Meksika devletini teşkil eden bütün hükümlere şamil olmak üzere merkezî bir Maarif Vekâleti kurulmuş olması bu harekete kuvvet vermiş ve 1924 te federal köy mektepleri teşkilâtı süratle inkişafa başlamıştır.

1920 ye kadar yalnız Meksiko şehri ile eyaletlere münhasır olan federal havza dışındaki terbiye işleri mahallî idarelerin mesuliyeti altında bulunuyordu. Memleketin bütün köy halkının merkezî hükûmetin mesuliyeti altında talim ve terbiyesini hedef edinen bir mektep sisteminin kurulması Diaz diktatörlük rejiminin yıkılmasını takip eden 1910 inkılâbının en büyük eseri sayılmaktadır.

Gayet az muallimle ve tahsisatla başlayan köy mektepleri kemiyet, keyfiyet ve tesir itibarıyla büyük bir inkişaf göstermiştir. Köy mektepleri sayısı şimdi 7,000 tahmin edilmektedir. Hedef bütün memleket halkının tahsil görmesi olduğu düşünülürse, mektep sayısının ve bunlarda bulunan talebe miktarının memleketin hakikî ihtiyacının çok aşağısında olduğu muhakkaktır.

1926 da Maarif Vekâleti tahsil

çağındaki çocukların ancak onda dördünün resmî mekteplerde olduğunu tahmin etmişti. Bununla beraber federal mektepler o suretle tevzi olunmuştur ki, tesirlerinin bütün memlekete şamil olduğu görülmektedir. Bundan başka hükûmete mektep açılması için yapılan müracaatlar hükûmetin, bugünkü, malî imkânlar içinde, muvafakatle karşılayabileceğinden çok fazladır.

MEKTEPLER MEKSİKA KÖYLÜLERİNİN YAŞAYIŞINA UYDURULMUŞTUR

Bütün mekteplerde olduğu gibi, Meksika'nın köylerinde bulunan mekteplerin de, hedefleri ve çalışma tarzları layıkıyla anlaşılabilmek için, bu mekteplerin karşılamaları tasavvur edilmiş olan vaziyet ve şartların ışığında tetkik olunmaları icabeder. Meksika'nın köy halkının çoğu muhtelif medeniyet miras ve seviyesine sahip birçok ayrı lehçeler konuşan yerlilerden mürekkeptir. Meksika'nın 14,000,000 nüfusundan en aşağı 10,000,000 nunu yerli Kırmızıderililer ile yüksek nisbette Kırmızıderili kanı taşıyan Mestizolar teşkil etmektedir. Geri kalan 4,000,000 ise beyaz ve beyaza yakındır.

Meksika'nın kültürü üstün surette köy ve el sanatları kültürüdür.

Birleşik Amerika'da hüküm süren ve nüfusun mühim bir kısmının büyük şehirlerde toplanması ve umumiyetle makinede yapılmış eşyaların kullanılması neticelerini vermiş olan sanayicilik Meksika'da yok gibidir.

Şayet nüfusu 4,000 den aşağı yerler köy sayılacak olursa, Dr. Tannen baum'un tahminine göre Meksika nüfusunun yüzde 80 kadarı köylerde yaşamaktadır. Köyler ufaktır, nüfusları 100 den 4,000 e kadar değişmektedir. Köylerin pek azının nüfusu 1000 i geçer. Bütün köy adedi 62 bin tahmin olunmaktadır.

İçtimai teşekkül bakımından köyler iki çeşittir: *hacienda* ve *ejido* köyleri.

Hacienda köyleri hususî şahısların malı olan büyük çiftlikler içinde bulunan köylerdir; bu köylerin sakinleri mal sahibinin eciridirler. Ejido köyleri ise İspanyollar memleketi müstemleke yapmadan evel mevcut olan Azteklerin *komün* usulünü muhafaza etmektedir. Bu usule göre her köylüye verilen toprak, orada oturduğu ve toprağı işlediği ve imar ettiği müddetçe onun malıdır. Köylünün bu suretle sahip olduğu toprak satılamaz. Meksiko şehri civarında meşhur " Yüzen bahçeler " in yeri ejido'nun bir misalidir. İnkılâptanberi ejido usulü çok revaç bulmuş ve sahipleri tarafından işlenmiyen birçok geniş topraklar köyüleri arasında taksim olunarak ejido köyleri haline getirilmiştir.

Meksika'nın her tarafında birçok el sanatları görülür. Bazı mmtakalarda her çeşit el sanatı yapılır; bazı mmtakalar ise, bazı sanatlar üzerinde

ihhtisas yapmışlardır. Dokumalar, sepetler, çömlekler, çiniler, deri işleri, gümüş işleri, şapka, cam işleri köy mamulâtı arasında bilhassa göze çarpar. Umumiyetle ziraat bir sanat veya bir sanat ziraata destek olmak üzere yapılır. Aletler umumiyetle basit ve iptidaidir. Eski Mısır sapanlarına benzeyen tahta sapan Meksika'da umumiyetle kullanılmaktadır; bu sanatlerin terakki derecesi hakkında da bir fikir verebilir. Dikiş makinesi kullanılan yegâne iş kolaylaştırıcı alettir. Hemen her köyde bulunan dikiş makinesi köylerde revaç bulan tek medeniyet aletidir. Meksika'da mmtakalar hattâ tek köyler hemen hemen kendine yeter bir küldür. Birkaç büyük şehir müstesna olmak üzere ithalat eşyasına rastlamak güçtür.

Ciyecek en basit şekildedir: Erkekler için beyaz pamukludan düz bir ceket - pantolon ile bir gömlek ve geniş kenarlı bir şapkadan; kadınlar için de gene pamuktan bir etek - buluz ile koyu renkli bir atkıdan ibarettir. Köylülerin mühim bir kısmı yalınayak gezer. Ayakkabı giyenler de çok basit sandallar giyerler. Deri işlerinin inkişaf etmiş olduğu merkezlerde süslü ve renkli sandallar yaparlar.

Meksika'da yaşayış en basit şekildedir. Köylü istihlâk ettiği her şeyi kendi eliyle yetiştirir veya vapar. İhtiyaçlar — yani duyulan ihtiyaçlar — basit ve iptidaidir. Meksika köylüsünün bu kendi yaptığıyla iktifa etmesi ve yalnız kendi emeğiyle karşılıyabileceği ihtiyaçları duymasındır

ki Meksika'yı yabancı ticaret istilasından korumuştur.

Ev hususunda da zevk giyimde oduğu kadar sadedir. Sıcak ve alçak yerlerde oralarda yetişen bambu dallarından yapılmış ve üstleri ot ile örtülmüş kulübelerde oturulur. Bu evlerin çoğu bir tek odadan ibarettir. Yaylada ise, kerpiç ve taş köy evleri vardır. Büyücek köylerde bir meydanın etrafında uzun ve yayvan evler yapılır. Büyük evlerin ortasında umumiyetle bir hayat vardır. Köylük yerlerdeki hemen bütün evler mahallî malzeme ile yapılır.

Görünüş itibariyle Meksika köyleri birbirine çok benzer, bittabi aynı iklim şartları altında olanlar. Köy halkının yaşama ve çalışma tarzı da hep eş gibidir. Yalnız halk kan, anane ve âdet, ve bildassa dil ile birbirinden ayrılır. En aşağı 50 tane muhtelif lehçe konuşulmaktadır. İspanyolca müşterek dil olarak kabul edilmiştir; fakat birçok köylerde, bilhassa merkezlerden uzak olanlarda mahallî lehçeden başka bir dil bilinmez.

Bütün Meksika köylerinde iktisadî seviye çok aşağıdır. Buna rağmen, Meksika halkında İspanyol teşalübü ile incelmış ve modernleşmiş bir bedîf ruh bulunduğu bütün müdekkikler ittifak etmektedir. Bu bedîf ruh renk hususunda dehaya varan bir zevkte, olgun bir mizahta, el sanatlarında mehartte, ve daima kendini gösteren bir ırkî gururda göze çarpmaktadır.

İşte, yeni köy mekteplerinin yükseltmeği hedef edindikleri vaziyet, kısaca, budur. Kırmızıderililerde

kuvvetli bir toplu yaşama insiyakı olduğu söylenebilir; zira gerek Aztek medeniyeti, gerekse müstemleke medeniyeti toplu ve teşkilatlı yaşamağı inkişaf ettirmiştir. Okumak için de kuvvetli bir istek vardır. İnkılâbın şiarı " toprak ve hak ", idi. İnkılâbın muvaffakiyetinde âmil olmuş binlerce insan mektebi bulunmayan köylerden gelmişler ve ihtilâl ve inkılâbın seyri esnasında kendilerinin mahrum kalmış oldukları tahsilin lüzumu ve ehemmiyeti hakkında bir fikir edinmişlerdi. Bu iki hassa — topluluk tesanüdü ile mevcut cemiyet şartlarını ıslah etmek istediği — köy mekteplerinin süratle yayılmasında, muhakkak, mühim birer âmil olmuşlardır.

KÖY MEKTEPLERİ NASIL KURULDU

Evvelâ Maarif Vekâleti köylere " misyoner ", ler gönderdi. Bu misyonerler yeni mektep inancını telkin ediyor, halkta heyecan uyandırıyor, ve halka inkılâbı anlatıyordu. Halkta mektep ihtiyacı uyandırıldığı vakit halk içinden seçilen bir muallimle bir mektep tesis ediliyordu. Muallimin maaşını devlet veriyordu. Vesait gönderilmiyordu, şehirli muallim de gönderilmiyordu. Böylece yeni mektep meydana geldi. Bir tedris usulü olmayan, onun yerine kuvvetli bir cemiyet duygusu olan bir mektep; muallimi Muallim Mektebinde yetişmemiş; mazisi ve ananesi yok.

Bir kere iş tatbik sahasına girince halkta mektep duygusu uyandırmak lüzumu azalmağa başladı — ar-

tık hükümet köyün doğrudan doğruya müracaatını beklemektedir. Bugün Maarif Vekâleti köy müracaat ettiği ve mektep binasını yapmağı ve tamir, vasaitin tamamlanması vesaire gibi idame işlerini de üzerine aldığı takdirde mektep açmaktadır. Muallimler köyden veya köyün mıntakasından seçilmektedir; köy halkı arasında bu işi yapabilecek biri bulunursa o tercih olunmaktadır.

Meksika milyonlarca köy halkına yeni tarzda bir mektep vermek gibi muazzam bir işe giriştiği zaman, birçok güçlükler yanında büyük bir mazhariyete de malik bulunuyordu. Mekteplerin çalışma tarzlarına ve gayelerine dair resmî mektepler tarafından kurulmuş dar bir anane bulunmadığı gibi mücadele edilecek köklü taassuplar da yoktu. Yeni programda teşkilatlı ve pahalı binalara lüzum yoktu. El altında bulunan basit yapı maddelerinin kullanılmasını iklim şartları mümkün kıldığı gibi mahalli alışkanlık da memnuniyetle karşılıyordu. Bundan daha mühimmi, programı tatbik etmekle — daha doğrusu yapmakla — mükellef olan terbiye öncüleri karşılaştıkları vaziyetlere ve bu vaziyetlere buldukları izahlara göre esaslar ve usuller tesis ve tatbik etmekte serbestiler. Meselâ, dışardan bir şey beklemiyerek her işi elbirliğiyle başarmak esası rehberler tarafından mühim sayılıyordu; hükümet de yalnız bu esası kabul eden köylerde mektep açmak suretiyle bu prensipi terviç etmişti. Başlangıçta teessüs eden bu prensip hâlâ tatbik edilmektedir.

Bir köy mektep istediği zaman,

mektebi yapmak ve idame etmek işine bilfiil iştirâk etmesi lâzımdır. Birincisi, mektep için yer verecek, yapı malzemesini temin edecek, ve umumiyetle muallimin nezareti altında mektebi yapacak ve döşeyecektir. Yapı malzemesi için uzağa gitmeğe hacet yoktur; kerpiç için çamur, kiremit için kil, doğrama, döşeme ve eşya için ağaç civarda vardır. Hükümet de muallimin aylığını vermek suretiyle payına düşen işi yapar. Muallim umumiyetle o köyden veya o mıntakadan biridir. Binanın başlamasıyla derslere de başlanır.

İkincisi, mektebin yürümesinde köyün manevî muzaheretini lâzımdır; yani, mekteple bir köy işi olarak alâkalanmalı, devlet memurlarının ve muallimin rehberliğini samimiyetle ve inanla kabul etmeli, çocukların ve büyüklerin mektebe muntazam devamını temin etmelidir. Devlet de rehberlik, alâka uyandırmak, teşvik, ve teftiş kısmını temin eder.

PROGRAM YAPMAK BİR ELBİRLİĞİ İŞİDİR

Bütün terbiye programının hedefi köy halkının bir Meksika kültürü vücade getirecek şekilde fikrî ve ruhî teşkilatlanmasıdır. Mektebin doğrudan doğruya hedefi, ki umumî hedefin mahalli ifadesidir, tedricî bir surette muhitinin içtimaî ve iktisadî şartlarını ıslah ve tekâmül ettirmek, ve yaşama seviyesini yükseltmektir. Bu gayeye vardırarak olan program merkezî bir makam tarafından çizilip verilmez. Bu program masa üzerinde de yapılmış değildir, muallim ve mütehasıs komisyonlarının da mah-

sülü değildir. Mektep programı köyün en yakın ve en muayyen ihtiyaçlarından doğan faaliyetlerle muhitin içtimaî ve iktisadî inkişafını en müspet şekilde temin edecek surette günü gününe hazırlanır. Rehber muallimin başlıca vazifesi, merkezce intihap olunmuş müfettişlerin nezareti altında, mektep programlarının köyün elbirliğiyle tertibini temin ve aynı zamanda mektep dışı terbiyevî faaliyetler tertip etmektir.

Köy meseleleri ehemmiyetleri sırasıyla ele almır. Meselâ, ellerindeki temiz su meselesi ise, köylüye temiz suyun lüzumu, filitrenin sırları, ve taştan bir filitrenin nasıl yapılacağı öğretilir. Muallim yapılacak şeylerde onlara yardım ettiği gibi yapılan şeylerden ne faydalar temin edileceğini de gösterir. Eğer çiçek hastalığı o havalide çok oluyorsa aşılmanın lüzumu anlatılır ve köylü muallim ve yetiştirmiş olduğu yardımcıları tarafından aşılır, aynı zamanda diğer basit ilâçların kullanılışı öğretilir ve köyde veya mektepte bir ufak eczahane vücade getirilir.

Mektebin muhitin ihtiyaçlarına teveççüh eden ilk faaliyeti ekseriya iktisadî mevzular üzerinde olur. Mahallî ziraat tekniğini ıslah etmek, yahut mahallî sanati — çömlekçilik, dokumacılık, sepetçilik, saraçlık — ıslah etmek veya yapılan şeylerin satış işlerini teşkilatlandırmak çok defa ilk plânda gelir. Bu mevzu o zaman mektep programının temelini teşkil eder. Ekseriya evlerin ıslahı lâzım gelir; o zaman doğramacılık ve marangozluk programı bir kısmını teşkil eder. Umumiyetle mektebin

mütenevvi yiyecek propogandası yapması ve mektep bahçesi vasıtasıyla türlü sebzeleri ve bunları iyi yetiştirme usullerini yayması lâzımdır. Programlar köye has vaziyetleri karşılıyacak şekilde yapılır. Bittabi, ihtiyaçlar çok ve mütenevvidir, ve birçok ameli işlerin aynı zamanda gösterilmesi icap eder.

Mektep faaliyetlerinin tam manasıyla mahallî ihtiyaçlardan doğmasına rağmen, programlar ve tatbikat arasında şayanı dikkat bir vahdet vardır. Bu vahdet kısmen merkezleştirilmiş teftiş sayesinde vücut bulmaktadır. Programların elastik ve tecrübî mahiyeti müfettişlerin bir yerde muvaffakiyetini gördükleri bir projeyi diğer bir yere çabukça nakletmelerine imkân vermektedir. Şayet bir köy muallimi tarafından kendi muhitinde tatbik olunan bir proje müspet netice verirse ve bu proje başka köylere de müşterek olan bir vaziyeti karşılıyorsa, müfettişler bu projenin diğer köy mekteplerinde de tatbikini temin ederler. Mektep bahçesi bunun bir misalidir. İlk mektep bahçesi köyde daha mütenevvi sebzenyenmesi lüzumunu düşünen bir köy muallimi tarafından köylüye bu sebzelerin nasıl yetiştirileceğini öğretmek maksadiyle tesis olunmuştu. Bu teşebbüs çok muvaffak oldu, şimdi her köy mektebinin bir sebze bahçesi vardır. İlk açık hava tiyatrosu köylüye mektebin içtimaî faaliyetini anlatmak istiyen bir köy mualliminin fikri idi. Maarif Vekâleti bu teşebbüsü çok beğendi ve yaymağa çalıştı; netice olarak şimdi köy mekteplerinin yarısında açık hava tiyatrosu

mektepe faaliyetinin mühim bir kısmını teşkil etmektedir. Açık hava tiyatrosu köylüye eğlence ile beraber sıhhat ve iktisat dersleri yemek için başlıca vasıttır.

- Muallimler tarafından başlanan mektep projelerinin bazan bütün memlekete şamil içtimaî devlet siyaseti halini aldığı vakidir. İçki itiyadı ile mücadele hareketi bir muallimin kendi köyünde bu işi ele almasıyla başlamıştır. Bu muallimin muvaffak olması üzerine öteki muallimler de aynı işi yapmağa teşvik olunmuşlardır; bugün mücadele Sıhhat Vekâletinin de alâkası ve muallimlerle elbirliği yapmasıyla bütün Meksika köylerine şamil bir şekil almıştır.

Mektep programlarının köyü içtimaî ve iktisadî bakımdan ıslah etmek gayesi ve köylerin birçok müşterek dertleri olması birleştirici âmillerdir. Her köy mektebinin bütün köyün istifadesine açık olan bir oyun bahçesi vardır. Musiki, tiyatro, basketbol gibi toplu oyunlar her mektepte herkeşe öğretilen şeylerdir. Her köy mektebinde ya mektepten ayrı, yahut mektebin bir köşesinde bir atölye vardır. Sıhhat koruma bilgisi köy sıhhat işleri (meselâ, köye nasıl bir temiz su temin edilebileceği); "halk sanatı,, , umumiyetle resim, el sanatları mevzularını ihtiva etmek üzere; beden terbiyesi; ziraat bahisleri ve tatbikatı her program ana mevzularıdır. Hemen bütün mekteplerde ufak bir eczahane bulunur ve basit ilâçların kullanılması öğretilir, bilhassa barsak hastalıkları için; ve halka aşısı yapılır. Müşterek dil yapılıması istenen İspanyolcaı kolay-

lıkla konuşmak büyük bir ihtiyaçtır. Bu sebeple lisan dersi her mektepte mühim bir yer tutar.

Program muhteviyatında ve mektep faaliyetlerinde köy mektepleri millî ülkülere makes olmağı hedef edinirler — bu da birleştirici âmillerden biridir. Bu hususiyet en iyi İspanyol devrinden evvelki yerli kültürün ihyasma mektep programlarında verilen ehemmiyette görülebilir. Unutulmuş tezyin örnekleri, el ile dokunmuş eski şeyler aranıp çıkarılmakta ve bunlar mektepler ve meharretli sanatkârlar tarafından ihya olunmaktadır. Ananevî rakıslar, eğlence, her türlü halk âdetleri ve folklor muhafaza veya ihya edilmektedir; eski sanatlar kültür heyetlerinin, köy muallim mekteplerinin, muallimlerin gayretiyle ihya ve ıslah edilmektedir. Daimî kültür heyetleri mektep ve halk faaliyetlerine bu bakımdan memba olacak malzemeyi aramakta hususî bir gayretle çalışmaktadırlar.

Mektebin yerli kültürü ihya yolundaki ısrarlı gayreti Meksika'daki milliyetçilik rejiminin bir tezahürüdür. Bu milliyetçi rejimin siyaseti Meksika halkını kültür bakımından birbirine bağlamak ve teşkilâtlandırmaktır. Bu rejim her şeyi yerli halkın ananevî kültürü üzerine bina etmeği, ve halka kendi kültürünün yükseklığıne inanmamağı ve hürmet etmeği telkin ile halkın kendi millî ve ırkî meharretlerini kullanıp inkişaf ettirmesini hedef edinmektedir. 1923 te yeniden kurulan Maarif Vekâletinde bu siyaseti gütmek ve zikredilen hedeflere doğru yürümek maksadiyle bir "Yerli Halkın Kültür Teşkilât-

lanması bürosu „ vücude getirilmişti. Bilâhare bu büro "Köy Mektepleri,, dairesiyle birleştirilmiş ve vazifeleri bu daireye devrolunmuştur. Bu hareket hükûmetin köy mekteplerinin muvaffakiyetine ve tesirlerinin şümulüne inanmasının derecesini göstermek itibariyle şayanı dikkattir.

PROGRAMIN TATBİK CEPHE-Sİ ve ÖĞRETME USULLERİ

Mektep programının muhtevasında olduğu gibi, tatbikinde de, bilhassa sıhhat işleri, bahçeler, tavukçuluk gibi umumî köy faaliyetlerinde şahsî teşebbüs, bürokratizmden azadelik, kendini ifadeye imkân, yaparak öğrenme hususiyetleri kuvvetle görünür. Mektebin cem'i ve ferdî inkişaf ile olan alâkası ve bu inkişaf yolunda üzerine aldığı vazife ve mesuliyet maşerî şuurda derin bir anlayış bulmuştur. Burada Meksika'da çok revaçta olan " iş mektebi „ tabiri tam yerinde olarak kullanılmıştır. Bu ameli faaliyetlerde insan şeniyyetin özünü görür.

İspanyolca bilmiyen köylerde İspanyolca şarkılarla — Meksika çocukları musikiyi çok severler; tiyatro ile, bilhassa köy hayatını gösteren temsillerle, rakıslarla, oyunlarla öğretilir.

MEKTEP BİNALARİ ve EŞYALARI

Mektebin idare işleri köy mekteplerinde göze görünür şekilde basitleştirilmiştir. Mektep binaları merkezi hükûmete hiç yük olmadan yapılır ve cihazlanır. Binalar en basit şekildedir. Bazen eski bir kilise, ve-

ya terkedilmiş harap bir bina bu işe elverişli bir hale getirilir. Ekseriyetle binalar yenidir, bir katlı, mus-tatil, düz damlı, duvarları ıstampalı, veya resimli, yahut beyaz badanalı, damları parlak kırmızı kiremitli kerpiç binalar. Çok defa mektep köyün en sevimli binasıdır.

İnsan bir köyden otomobile geçerken mektep binasını tanımakta güçlük çekmez. Ekseriyetle cephe-de bir kapı ve pencere vardır, ve kapının üstünde şu kelimeler okunur: *Casa del Pueblo* (Halkın Evi) . Köy mekteplerinin esas vazifesini bundan daha iyi anlatacak bir isim bulunamaz.

Mektebin eşyaları da binası kadar basittir; sıralar, kürsüler, bazen sandalyeler, ve masalar köyde yapılmıştır. Siyah tahta, harita, küre, ve bu gibi tedris eşyası kâfi adette nadiren görülür. Bazen duvarı boyıyarak vücude getirilmiş ve tahtadan basit şekilde yapılmış ve boyanmış bir siyah tahta görülür. Sınıf duvarları ekseriya talebe ve muallim tarafından canlı renklerle boyanmış resimlerle süs-lüdür. Terbiye ve süs için duvarlardan da istifade olunur. Bazen duvarda kıraatteki bir hikâyeye ait resimler vardır. Bir mektepte tavukçuluk dersi için lâzım olan bir levha duvara muallim ve talebeler tarafından resmedilmiştir.

Köy mektepleinde kullanılan kitaplar çok olmamakla beraber şayanı dikkattir. Bazılarının resimleri fevkalâde caziptir. Kitaplar umumiyetle Maarif Vekâleti tarafından gönderilir; bazıları hükûmet tarafından bastırılmıştır. Maarif Vekâleti heyet

azaları tarafından köy mekteplerine mahsus birçok kıraatler yazılmıştır. Bu kitaplar ucuz olmakla beraber başkaları ve ciltleri iyidir, kapları canlı renklerle yapılmış güzel resimlerle süsliüdür. Bütün resimler Meksika ruhunu aksettirir.

Maarif Vekâleti Köy Terbiyesi Müdüri tarafından köy mekteplerinin ilk dört sınıfı için hazırlanmış olan kıraat serisi çok ucuzdur ve çok kullanılmaktadır.

Birinci kitapta 50 sayıfa ve 35 ders vardır. Ktap iki kısma bölünmüştür. Birinci kısım adapte meşhur bir hikâyedir. İkinci kısımda ev ve ev işlerinden, mektepten, millî kahramanlardan, vatanperverlikten bahseden 18 ders vardır. Kitabın başında tedris usulü üzerinde muharririn bir izahı vardır. Bunda muallimlerin çocuklarda kelimeleri telifuz etmeden fikri bir küll olarak kavrama melekmesini inkişaf ettirmeleri, çocukları kendi şahsî güçlüklerine ferdi düşünce ve teşebbüsleriyle çare bulmağa alıştırmaları tavsiye olunmaktadır.

Birçok mekteplerde mektep binasına bitişik veya yakın bir oda vardır; burası mualliminin evidir. Bazı yerler de muallim evi birkaç muallime kifayet edecek kadar büyüktür. En küçük mekteplerde bile ayrı oda veya sınıfın bir köşesinde ayrı olarak bir atelye vardır. Tavuk kümesleri, tavşan kafesleri, bahçe köy mekteplerinde bulunan müstemilâttir.

Biriki mektebin epi büyük nümuneye çiflikleri olduğu gibi mektep arazisi içnide de bir örnek köy evi yapılmıştır. Örnek basittir, yapı malze-

mesi kolayca elde edilebilecek cins-tendir, biraz yapı ustalığı ise her erkek çocuğun terbiyesinde esaslı bir yer tutar. Örnek köy evinde dahillî taksimat, ışık tanzimi, sıhhi tertibat, ve lüzumlu eşya gösterilir. Örnek ev ekseriyetle üç gözlü, beyaz badanalı, kiremt damlı kerpiç bir evdir. Bir göz oturma odası, bir göz yatak odası, bir göz de mutbaktır. Mutbakta gene yerli malzmeden, ekseriya pişmiş topraktan, bir bulaşık çukuru, bir de ocak vardır. Bu evlerin yavaş yavaş bugünkü her işi gören tek odalı evlerin yerini alacağı ümit olunmaktadır.

Köy mekteplerinin çoğu bir odadan ibarettir; bu odada her yaştan kız ve erkek 40 kadar çocuk oturur. Mektep müddeti dört senedir; bu müddet sonra altı seneye çıkarılacaktır. Mektebin bir sebze bahçesine ve mutat hububatı yetiştirmek için bir tarlaya kâfi gelecek kadar arazisi vardır. Tavuk küemleri, güvercinler, tavşan kafesleri, domuz ahırları, arı kovanları hemen her mektepte görülen şeylerdir. Sabun yapmak, çanak çömlek yapmak, deri taktamak, dokuma dokumak, nakış, doğramacılık ve sair köy sanatları programın ameli kısmını teşkil eder. Geceleri büyükler — kadın ve erkek — mektebe gelir. Esasen bütün köy bir mektep haline gelmiştir.

Bir köy muallimi mektebini şöyle anlatıyor:

" Mektepte şimdi çocukların bir şahsî temizlik teşkilâtı, bir ecza dolabı, bir kütüphanesi, bir fotograf odası, bir tavuk kümesi, bir tavşan kafesi, bir çiçek bahçesi, bir oyun bahçe-

si, bir açık hava tiyatrosu, ve 3 hektarlık bir tarlası var. Ben mektebe ilk geldiğim zaman çocuklar yerde veya dışardan getirip koydukları taşlar üzerinde oturuyorlardı. Şimdi vakıa pedogojik denildiğini işittiğim eşyalarımız yok, fakat sağlam ve rahat sıralarımız ve iyi masalarımız var. Bütün bunları benim köylü arasında kurduğum müteaddit teşekküllerin yardımıyla çocuklar yapmıştırlar.,,

Bu mektepte aynı zamanda bir telli saz orkestrası, çocuklar ve büyükler için eğlence kulüpleri, bir mektep idare ve terbiye heyeti, bir sıhhat koruma ve köy sıhhati ve temizliği heyeti, ve dada birçok şeyler vardı. Bunlar bir köy mektebinin nasıl bütün köy işlerinde yol açıcı ve yürütücü bir öncülük yapabileceğini göstermektedir.

MUALLİMLER

Meksika'da mektep tam manasiyle muallim demektir. Muallimler Maarif Vekâletine mensup memurlar tarafından seçilir. Bu seçmenin mahallî mektep idare heyetini memnun etmesi lâzımdır. Şartlardan biri muallimin o havalî ahalisinden, tercihan o köyden olmalıdır. Muallimin seçilmesinde âmîl olan malik olduğu görülebilen veya tahmin olunur bazı vâsıf ve hasletlerdir: Rehberlik hasası ve aklîselim gibi. Muallimin tatbik edilen terbiye siyaset ve programının ana hatlarına anlıyarak inanması, aralarında çalışacağı insanları tanıması, ve kendini tamamiyle üzerine aldığı işe vermesi şarttır. Bunlar temin edilebildiği takdirde mes-

lekî tahsil ikinci derecede tutulmaktadır. Muallimler iyi niyet sahibi insanlardır. Çoğu ilk tahsillerini birtirmişti, aralarında tahsilleri bir okuyup yazma bilgisinden ileri geçmiyenler de yok değildir. Fakat bu muallimler beden ve ruh kuvvetine maliktirler. Peygamberce bir feragat ve kendini verme kudretine sahiptirler.

Muallimleri seçmekte bu usulün ihtiyar olunmasında çaresizlik olduğu kadar bu usulün faydalı görülmesi de saik olmuştur. Bu köy terbiyesi işine başlarken görülmüştü ki, bu iş o zaman revaçta olan mektep tarzının istediği muallimden başka tipte muallime ihtiyaç göstermektedir, aynı zamanda işe başlayabilmek için çok muallim lâzım olduğu gibi iş inkişaf ettikçe lâzım olan muallim sayısı da süratle yükselecektir. Bu ihtiyacı karşılayacak sayıda meslek tahsili görmüş muallim yoktu. Bulunabilen muallimler de eski usulde ve şehir mektepleri için yetiştirilmişti. Bu muallimlerin köye gitmeği istemeyeceklerinden, gitmek isteseler bile köyün ihtiyaçlarını görerek, dilini anlıyarak, kendi yetişme tarzlarının verdiği itiyatları, düşünüş, duyuş, çalışış tarzlarını atıp kendilerini köy muhitine uydurarak yeni programın ruhuna giremeyeceklerinden korkuluyordu. Hattâ anevî tarzda yetişmiş olmaları bir yardım olmaktan ziyade bir engel olabilirdi. Açılmakta olan yeni yolda muallim mektebi yetiştirmesi hiç de zarurî değildi. Muallimin pedagoji düsturlarından ziyade hayatın dilinden anlaması, bir ağacın altında mektep kurulabilece-

ğini duyması lâzımdı. Programın muvaffakiyeti için bütün ümit bunda idi.

Bu suretle mektepler gayede samimiyet, muvaffak olunacağına çokkun bir inan, muallimlerin feragatla kendini hizmete verme kabiliyetine ulvi bir güvenle açıldı. Bu büyük işe başlayanların ve işin içinde bugün çalışmakta olanların ruhi haletleri Vekâlet Köy Mektepleri Müdürünün ağzından şu ateşli sözlerle anlatılmaktadır:

" Biz kendimizi bu işe bütün mevcudyetimizle verdik. Ülkümüz ikidir: Biri, bu memlekette bugün yaşamakta olan vatandaşlarımız için hayatı daha rahat, dolgun ve hakça yapmak; öteki, gelecek nesiller için daha güzel ve daha ziyade hakkaniyet esası üzerine kurulmuş bir memleket hazırlamak. Bir gün Meksika'da köy hayatını güzellik bilgisi ve duygusu taşın bir bahçeye, yahut yıldızlarda nabızı atan berrak bir semaya benzetmekte muvaffak olacağız,,

Seneledenberi Maarif Vekâleti Müsteşarı bulunarak köy terbiyesi programının muvaffakiyetine çok hizmet etmiş olan Moises Saenz köy muallimlerinden bahsederken şöyle diyor:

" Biz, din mücahitlerinin ruhiyle meşbu olarak bir gerçekleştirme programı üzerinde çalışmaktayız. Köy mekteplerimizi teftişe gidiyorum, bu köyde, ötekinde, köylerimizin çoğunda havari ruhlu muallimle karşılaşyorum. Onun hususiyetleri gayeye ve işine kendini vermiş olması, feragati, tükenmez ve doymaz şevki ve heyecanı, yaptığı işin değerine bir

çocuk coşkunluluyla inanışı, biraz dogmatik oluşu, biraz askerce tavrı, ve içinde anlatılmaz bir şeye, gizli bir kaynağa, dine benzer yol gösterici bir ışığa malik olmasıdır,,

Muallimleri seçmede şahsi hasletlere, bilhassa " hizmet ruhu ", na, bu kadar yer verilmesinden zannedilmemelidir ki, muallimin terbiye tekniği esaslarına vakıf olmasına, muallimler arasında bir müşterek vazife ve birlik duygusunun mevcut olmasına ehemmiyet verilmiyor. Bunlar ve muallimin mesleki inkişafı iki vasıta ile temin olunmaktadır: Biri, gezgin kültür heyetleri, öteki de merkezleştirilmiş teftiştir. Gelecek fessillarda anlatılacak olan bu iki vasıta muallimlerin hizmete alınmadan evvel mesleki hazırlık görmemiş olmalarını geniş ölçüde ve amelî bir şekilde telafi etmektedir.

Köy mektepleri muallimleri bütün sene vazifededirler. Aylıklar gündelik esası üzerine verilmekte ve günde 1 pesodan 2 pesoya kadardır. (Bir peso Türk parasıyla 75 kuruş kadardır.) Ders yılı on ay, tatil bir aydır, geri kalan bir ayı da muallim kültür heyetlerinin tertip ettikleri kurlarda geçirmeğe mecburdur.

BÜYÜK TERBİYESİ

(Halk Terbiyesi)

Meksika'da halk terbiyesinin terbiye programının ana maksatları — yeni hayatın icaplarına uydurmak ve teşkilâtlandırmak — ile hemahenk olarak birinci derecede bir ehemmiyeti vardır. Daha başlangıçta anlaşılmıştır ki, şayet mektep yalnız kü-

çüklerle alâkadar olursa, istediği şeyleri yapamıyacaktır, mektep çocuğa ne kadar yüksek bir terbiye verirse versin geri bir muhit çocuğunu tek-rar kendi seviyesine indirmekte güç-lük çekmeyecektir. Bu anlayış kıs-men terbiye programında muvaffak olabilmek için köyün manevî müzahe-retinin lüzumunu duymaktan doğmuş bulunmaktadır. Fakat şu da anlaşıl-mıştı ki çocuk mektep hayatı esna-sında ne kadar çok bilgi, ne kadar iyi itiyatlar, ne kadar işlenmiş meharetler edinirse edinsin köyünün de-ğişmemiş hayatına dönünce mektepte öğrendiklerini tatbik etmeyecek, ça-bucak göreneğe uyacaktır.

Bu mülhazalarladır ki, mektep başlangıçtanberi çocuklarla olduğu kadar büyükle de meşgul olmuştur. Birçok vaziyetlerde köyle bir kül ola-rak - hattâ birçok defa en evel büyük-lerle - uğramak lüzumu kendini gös-termiş, ve halk kütesinin içtimai ve iktisadî şartlarının ıslahı hedef edi-nilmişti. Bu maksatla bütün köy mekteplerinde büyüklere mahsus gece dersleri yapılmaktadır. Bazen gece derslerine devam edenlerin gündüz devam eden çocukların sayısını ge-çtiği vakidir. Dersler basmakalıp de-ğildir. Gece mektebi köylünün, kad-dın ve erkek, toplanıp konuşabilecek-leri, beraber şarkı söyleyecekleri, memleketle olup bitenlerden, başarı-lmakta olan büyük halk inkılâbından haber alacakları bir yerdir.

Mektep aynı zamanda müşterek meselelerin, mahallî dertlerin konu-şulacağı bir yerdir. Sıhhat savaşları burada tertip olunur, mektebin id-aresi ve inkişafı işleri, yeni program

ve teşebbüs'leri, çalışma turları bu-rada kararlaştırılır ve alınan netice-ler burada konuşulur. Burası mo-dern yaşama usullerinin faydalarını gösteren bir yerdir. Muallimler köy halkı için eğlenceler tertip etmek, ziraatin ve mahallî sanatların ıslahı-na çalışmak, ve bilhassa halkın kültür ananelerini anlıyarak sevmesini ve muhafaza etmesini temin etmek vaz-i-feleriyle mükelleftir. Kısası, mual-lim veçhe ve kuvvetleri değişmekle beraber umumî hedefleri müşterek olan çok çeşitli faaliyetlerden mürek-kep geniş bir içtimai program tatbik eder.

Bir köy muallimi gece derslerini şöyle anlatıyor:

" Çok kişi gelir, erkek ve kadın. Bazen elli kişi toplandığı olur. İşleri çok olduğu için istendiği kadar mun-tazam devam edemezler, fakat imkân buldukça ve seve seve gelirler. Biz onlara muhtelif şeyler, bilhassa ken-di istedikleri şeyleri öğretiriz. Bazı-leri okumak, bazileri yazmak öğre-nir; kimi küçük sanatlarda, kimi zi-raatte bilgi edinmek ister. Kadınlar ev idaresi, bilhassa yemek ve dikiş öğrenmek isterler. Alâka ve istek-lere göre ayrı ayrı gruplar teşkil et-tik. Büyükler bu gibi mevzular üze-rinde çalışmakla beraber şarkı söyle-meği, hattâ bir saz çalmağı dahi öğ-renirler, halkın musikiye ve güzelli-ğe karşı fitrî bir incizabı vardır. Gö-s-termekte olduğumuz içtimai terakki-den fevkalâde memnunum. Artık so-kaklar süpürülüyor; evlerin dışarları da badana ediliyor; halk daha temiz giyiniyor, temizliği daha ziyade sevi-yor; ayyaşlık azalıyor; karasinekle

mücadele ediliyor; halk çiçek aşısı yaptırıyor; bütün köy halkı toplu eğ-
lercelere geliyor ve mektepte çocuk-
ların ilerlemesiyle alâkalı oluyor.

İNTİBALARIN HULASASI

Meksika terbiye yoluyla bir de-
mokrasi kurmağa; köy halkını köy
mektepleri vasıtasıyla millî varlık
içinde teşkilatlandırmağa çalışıyor.
Başlangıçtanberi kabul edilmiş iki
ana prensip vardır: Evvelâ halkın
içtimai ve iktisadî seviyesi yükseltil-
melidir, akademik çalışma ancak bu-
nun peşinden gelirse muvaffak ola-
bilir; terbiye çocuklar için olduğu
kadar büyükler içindir de. Bu ter-
biye programına başladığı zaman
ümmîlik korkutucu bir derecede ol-
duğu halde işe ümmîliği kaldırmak-
tan ziyade muhiti değiştirmek gay-
retiyle başlanmıştır. O zamanlar üm-
mîlik nisbeti yüzde 65 ten 70 e kadar
tahmin olunmakta idi.

İlk gündenberi her mektebin pro-
gramını yapması mektebin mualli-
miyle köyün halkının müşterek mes-
uliyetine bırakılmıştır. Merkezî ma-
kamlar yalnız mektebin devamına dik-
kat ve çalışmasını teftiş eder; emir,
direktif veya formül vermez. Bu
hareket tavrı ve tarzı merkeze bağlı
müfettişlerin teftiş esnasında mek-
teplerden istedikleri malumatta kendi-
ni göstermektedir. Müfettişler şu
cihetleri tetkik ve tahkik ederler:
1 — Mektep faaliyeti, yani, mektep
saatları esnasında muallim ne yap-
maktadır?, 2 — Muhit faaliyeti, yani,
mektep köy için ne yapmaktadır?,
Mektebin eczanesi var mıdır?, Kö-
yün temiz suyu var mıdır?, Mektep

şu veya bu şekilde müsbet hizmet ola-
rak neler yapmıştır?, 3 — Köy ne
suretle teşkilatlandırılmaktadır?, bir
sıhhat komitesi var mıdır?, bir ma-
hallî sanatlar komitesi var mıdır?, u-
mumî mektep faaliyetleri, çocukların
ve büyüklerin devamı, binaların ve
arazinin tamir ve ıslahı işleriyle meş-
gul olan bir komite var mıdır?

Bu tetkikin yazılmış olduğu tarih-
te, 1932, sayırsı 7000 i bulan köy ve
memleketin her tarafına dağılmış
mektep Maarif Vekâletinin teşvik ve
yardımıyla meydana gelmiş ve bun-
ların üzerinde geniş bir teftiş ve ta-
lim şebekesi kurulmuş olduğu halde
eldeki program asla girift ve iddia-
lı değildir. Vakıa program merkez-
eştrilmiştir, fakat, usulleri ve netice-
leri tek örnekli yapmaktan ziyade,
sarih bir surette mahallî gayreti ve
teşebbüs ruhunu harekete geçirmeği,
müşterek işte mesuliyet duygusu ta-
şıyan bir iştiraki temin etmeği hedef
edinir. Devletin bugünkü terbiye
siyaseti, mektep faaliyetlerinin üle-
rine bina edilmiş bulunduğu terbiye
felsefesi geçen yedi yılın tecrübele-
rinde doğmuştur. Bütün terbiye sis-
temi muvaffakiyetli neticeler veren
tecrübelerin toplanıp birikmesiyle
kendi kendine " olmuştur " . Maarif
Vekâleti Köy Terbiyesi Müdürü
şöyle demektedir: " Daha 1912 de
eski mekteplerin yeni iş için kifayet-
sizlikleri görülmüştü., Köy hayatının
iktisat, içtimaiyat, eğlence esasları
üzerine kurulması lüzumu takdir e-
dilmiş ve bu işi başarma vazifesi mek-
teplere verilmişti. " Şimdi artık bir
köy terbiyesi nazariyesinin nasıl ol-
ması icap ettiğini anlamış bulunuyo-

uz. En mühim cihet şudur ki, mektep köyün önünde yürüyen köyden bir parçadır. Boş vakitleri faydalı şekilde geçirmeği öğretecek, bütün toplu faaliyetlerde o önyak olacaktır. Yeni köy mektebi köyü değiştirmektedir.,,

Meksika'da takip ve tatbik edilmekte olan köy terbiyesi esasları ve usullerinden başka memleketler için de mütalecası bilhassa faydalı olabilecek mühim noktalar şunlardır:

Mektep işlerinde olduğu gibi umumiyetle köy işlerinde de muallime geniş bir itimat gösterilmesi.

Mektep ve köy mevzularının müşterekliği ve ele alınan mektep mevzu ve projelerinin gerçekliği ve ameliliği.

Her köyün kendi ihtiyaçlarına uygun programları tedricî surette yapması, ve umumî vasıflar ve eş vaziyetler itibariyle bu programlar ara-

sında kendiliğinden bir vahdet doğması.

Klasik tedaris ananelerinden azâdelik ve en yakın ve müsabet ihtiyaçlar üzerine kurulmuş bir terbiye usulüne ve sair ileri faaliyetlere imkân veren bir devlet terbiye politikası.

Mektep tertibat ve teşkilatının sadeliği.

Kültür, bedîî zevk ve sanattan fedakârlık etmeden amelilik üzerine — mesela, iktisadî tekâmüle — ehemmiyet vermek.

Çocukları okutmak işinin uzun ömürlü ve istikrarlı neticeler verebilmesi için halk terbiyesinin birinci derecede lüzumlu olduğuna kanaat.

Muallimlerin intihabında meslekî bilgiden başka liyakat ve meziyetler aranması ve muallimleri meslekî bilgilerini arttırmak ve " ruh „ larını beslemek için hizmet içinde yetiştirme usullerinin güvenle tatbiki.

(Devamı var)

COĞRAFYA BAKIMINDAN KÖY

SALAHATTİN KANDEMİR

DÖRT sene kadar Anadolu'da seyahatler yaptım. Türk köyünü yakından ve içinden görmeğe çalıştım. Seyahatlerden döndükten sonra da kitaplar arasında çalışarak bu gördüklerimi yazmak istedim. Şimdi elimde (Köy nedir, nasıl tetkik olunur) isimli bir kitabım var.

Bu kitabı yazmaktan maksadım şudur:

Türkiye'de bir *köy mefhumu* yaratmağa yarıyacak madde ve şartları toplamak, onları izah etmek ve Türk köyünü ilmi metotlarla tetkik etmeğe yol açacak fikir ve telakkileri meydana getirmek...

Bence, köycülük yapacak olanlar için ilk adımda ve her şeyden evel bir *köy mefhumu* edinmek zarurîdir.

Cümhuriyettenberi devletle beraber birçok münevver Türk'ün başı ve göğsü köyün üstüne eğilmiştir.

Cümhuriyet Halk Fırkasının yüksek irade ve idaresi altında kurulmuş olan Halkevleri, bir seneden fazla oluyor ki, köycülük mevzuunu iş sahasına dökmüş bulunuyor. Artık her köycünün dileği ve vazifesi Türk köyünü yükseltmektir.

Bu yükseliş nasıl olacak ?

İşte, ben bunun şimdi nazarı kısmını işlemeğe yeltendim. Tetkik et-

tiğim mevzuları dört kısma ayırmak inümkündür:

1 — Devlet ve köy, 2 — Cemiyet ve köy, 3 — Köyün bünyesi, 4 — Köyün tetkiki.

Devletle köyün münasebetlerini bilmek mecburiyetindeyiz. Devlet, dün ve bugün köy için neler yapmıştır? Ne gibi kanunlar, nizamlar neşretmiştir? İdarî, hukukî, iktisadî bakımlardan köy için ne gibi tedbirler almıştır?

Cemiyette, muhtelif devirlerde, hüküm süren köy ve köylü telakkilerini öğrenmek lâzımdır. Bu itibarla köylerin ve köycülüğün yakın ve uzak tarihini tetkik edeceğiz.

Bunlar yetişmez. Köyün kuruluşunda âmil olan coğrafi, içtimai, iktisadî tesirleri çok iyi anlamak icabeder. Köy nasıl kurulur, nasıl inkişaf eder? İklimin, tabiatın, köyün kuruluşundaki rolleri nasıldır? Kaç tip köyümüz vardır? Her tipin içtimai, iktisadî, hukukî bünyesi ne hal ve şekildedir ?

Sonra, köyün iktisadî bünyesi, nüfus hareketleri, toprağın taksimi, temellükü, iradî... gibi içtimai - iktisadî vaziyetleri, köyün memleket iktisadiyatı içindeki hakikî vaziyeti, köyün ihracatı, vergileri, hulâsa; cemiyet içindeki rolünü bilmek elzemdir.

Bütün bu tetkikler bize köyün umumî ve haricî vaziyetini anlatacak ve bize bir köy mefhumu verebilecek madde ve fikirleri hazırlıyacaktır. Ondan sonra, köyün içine girecek ve onu tetkike başlayacağız. Bu maksatla, köycülerimize ne demek istediğimi anlatmak için, hazırlamakta olduğum kitabımdan bir bahsin hulâsasını ÜLKÜ ile neşrediyorum.

Memleketimizde yeni başlayan köy tetkiklerini ilmi metotlarla yapmağı şiar edinmek istiyen köycülerimize bu bahsi dikkatle okumalarını ve tenkit etmelerini, bu mevzuu daha ziyade genişletmelerini rica ederim.

COĞRAFYA BAKIMINDAN KÖY

Köyün coğrafyası demek: Onun bulunduğu iklim ve yaşadığı toprak gibi tabii muhiti ile insanî teşekkülünün münasebetini idame eden hadiselerin izahı demektir. İçtimaiyat âlimleri ile beşerî coğrafyacılar arasında hâlâ münakaşa edilmekte olan bir mesele vardır. İçtimaiyatçılara göre, içtimai hadiseler, diğer içtimai hadiselerle izah edilmelidir. Bu itibarla coğrafya izahları bir mıntakanın içtimai karakterini göstermezler.

Ancak, şurasını kabul ederler ki, iklim, muhit, coğrafi âmiller gibi doğrudan doğruya içtimai bünyeyi izah edemiyen hadiseler birer " lâzım şart " değil, " mümkün şart "lardır. Bir cemiyetin şekil ve bünye değiştirmesinde bunların tesiri inkâr olunamaz. Bu sebeple, beşerî coğrafya, içtimaiyat için yardımcı bir ilimdir. Burada bu noktaya kısaca işaret

etmekten maksat; köyün içtimai vaziyetini tetkik ederken coğrafi hadise ve sebeplerle bunların arasındaki münasebetlere dikkat etmemiz lâzım geldiğini hatırlatmaktır.

TABIAT ve İNSAN:

" Beşerî vakıalarla tabii hadiseler arasında ezeli bir bağırlık (iştirâk) vardır. Bir mntakanın iklimi, toprak teşekkülleri, coğrafi vaziyeti, bir milletin tarihi, medenî inkişafını izaha yardım eder. Bazı hükümetler, meselâ, İngiltre buna canlı bir misaldir. (1) V. De la Blache isimindeki coğrafyacı Atlas namındaki kitabının başlangıcında şöyle der:

" Tetkik olunacak bir memleketin siyasi haritasının yanında fizikî haritası da bulunmalıdır. Bunlar, birbirlerini aydınlatırlar ve istatistik, klimatoloji, jeoloji vaziyetlerini gösteren şemalar bunları tamamlarlar. İyi kötü meydana gelen böyle bir dosyadan maksat, bir mntakanın esas vasfını teşkil eden muhtelif vaziyetleri arasındaki bağlanıyı gözönüne sermektir. „ Binaenaleyh, tetkik edeceğimiz memleket Anadolu olduğuna göre, burada yaşamakta olan ahali ile bu memleketin coğrafi vaziyeti hakkında esaslı tetkikler yapmak mecburiyetindeyiz. Biz burada böyle bir tetkike yer hazırlamak maksadıyla mevzuumuzu dört hadise üzerinde kısaca tetkik edeceğiz:

- 1 — Toprağa yerleşme. 2 — Çifçiler ve çoban. 3 — Köyün coğrafi izahı. 4 — Köy evi.

1 — Toprağa yerleşme:

(1) Jean Brunhes. *La Geographie Humaine*. Paris. 1925. S. 28

İnsanların toprağa yerleşme tarzları muhite, ıklime, coğrafi vaziyete ve kendi hayat telakkilerine bağlıdır. Bir mıntakada yerleşmek, orada tabiatle savaşmağı kabul etmek demektir. Bu savaşa o kadar karışık ihtimaller ve hadiselerle doludur ki, insanın toprağa hakim ve burada bir " yaşama tarzı ", bulmuş olduğunu iyice anlayabilmek için birbirine girmiş bir takım vakıaları inceden inceye tetkik etmek lâzımdır. En mühim nokta: Bu yaşama tarzını gösteren türlü hayat şekilleriyle ve tabii, coğrafi tesirlerle birlikte, orada yaşayan insanların siyasî, hukukî ve insanî telakkilerini de dikkate almaktır. Bu itibarla, bir mıntakada yaşama tarzı demek :

Uzun savaşmalardan sonra nihayet üstün gelmiş bir takım hayat şekilleri demektir. Bu hayat şekilleri gitgide ya tekâmül eder, yahut başka şekil ve hallere istihale ederek kısırlaşır. Yerleşmiş, teazzuv etmiş bir hayat tarzı tabiat üzerine veyahut bir coğrafyacı gibi söylemek lâzım gelirse, ülkelerin fizyonomisi üzerine metodu ve devamlı bir tesir yapacaktır. İnsan; eline bir âlet aldığı gündenbergi muhitine tesire başlamıştır. Bu tesir bugün en mütakâmil bir hal almıştır. Fakat insanın tabiat ve muhit üzerine olan tesirini fazla büyütmemelidir. Bir takım içtimaî, siyasî, hukukî sebepler vardır ki, bu tesiri ya azaltır, ya hiç indirir. Kendisiyle savaşılan tabiat, her zaman için akla gelmiyen bir takım hadiseler doğurabilir. Bu birbirine müsavi olmiyan ihtimaller tabiatle didişmenin şekline ve devamına tesir yapar.

İnsan, tabiate galip gelmek için kendisine yarıyabilecek hadiselerle uyuşur. O halde her zaman için karşısına çıkacak olan düşmanları yenmek ve kendi yaşama tarzını şekillendirmek ve devamlılaştırmak mecburiyetindedir. Bu savaş meydanı bazen harabeye döner, bazen de ganimet eşyalarıyla dolar. Yani, bazı mıntakalarda iklim daimî savaşa rağmen insana orada yerleşmek inkânını vermez, yahut da bu imkân pek dar ve pek iptidai şekillerde hasıl olur. O zaman insan bu uzun didinmelerden sonra nihayet kendisini tabiatın galip kuvvetlerine teslim eder.

" Bir insanın savaşındaki muvafakiyet ve ondan hasıl olan tekâmül, bu savaşın tabii tekâmül seyrine uygun olmasıyla mümkündür. „ Yeryüzünde birbirine zıt iklim şartlarına malik birçok geniş mıntakalarda, türlü türlü yaşama tarzları vardır. Burarlarda nebatlar ve hayvanlar âlemiyle ve iklim şartlarıyla yapılmış olan savaşlardan sonra yerleşmiş olan yaşama tarzları, nihayet o mıntakanın tabii şartlarına tesir ve nüfuz eden bir insan iradesinin neticesidir. Fakat bu irade, her zaman, her yerde ve aynı şartlar altında tesir etmiyebilir. Bu netice kısmen ırkın, kısmen tarihin ve çok defa da iklimin tesirine tabi olur.

" İnsan, teşebbüs sahibi olmaktan ziyade itiyatlarına bağlı bir mahluktur. Sadece kendisinden evel vukubulmuş ilerlemelerin sevkettiği yol üzerinde oldukça terakki severdir. Şayet dışarıdan gelen bir sademe ile sarsılmazsa, içinde doğduğu ve tabii memnun olduğu yaşama tarzından di-

garıya çıkmak istemez. Ananeler, itiyatlar diğer taraftan batıl itikatlarla kuvvetlenir. İnsanın yaşama tarzı, işte böylece kendisinin bir " vasatı ", olmuş olur. Mevcut teşebbüs ve ihtira kabiliyetleri de bu vasata göre tesir yapar. „

„ Bir nahiyedeki bazı coğrafi has-saların saplanıp kalmış olduğu kısırlık hayreti mucip olur. Halbuki, hayrete lüzum yoktur. Bu kısırlık, coğrafi hassaların ahalinin hepsi tarafından kabul edilmiş olan yaşama tarzına tekabül etmemesinden doğmuştur. Toprağın üstünden mümkün olduğu kadar istifade etmesini bilen Çin, toprağın altını ihmal etmiştir. Mühim ve kuvvetli coğrafya âmilleri olan yaşama tarzları, aynı zamanda insanî teşkilatın da ajanlarıdır. Bunlar, çok defa aynı ölkenin insanları arasında o derece içtimaî farklar hasıl ederler ki, medenî milletlerin gitgide saplanmakta oldukları " karışma haline,, âdeta bir müvazene temin ederler. „ (1)

ÇİFÇİ ve ÇOBAN:

Tabiatle savaşıyan insan, sadece iklimin ve coğrafi şartların tesirine tabi kalmaz. Yaşama tarzını kökleştiren ve şekilleştiren diğer içtimaî ve siyasî sebepler de bu hususta tesir yaparlar. İklim ile içtimaî münasebetleri hem ayrı ayrı, hem karşılıklı olmak üzere tetkik etmek lâzımdır. Çifçi ve çoban tipini tetkik edelim:

(1) *Beşerî coğrafyada yaşama tarzları. Edebiyat Fakültesi. Mec. C. VII. Sayı. 1*

Bu iki tipi birbirinden ayıran fark yaşama tarzlarımdandır. Bu iki tip ten herbirinin mülkiyet, aile, hukuk hakkındaki telakkileri arasında farklar vardır. Meselâ, birisinde hukuk toprak rejimine ait ise, diğerinde alevidir.

Bu farkları meydana getiren, yalnız tabii muhit değildir. İklim şartlarının yaşama tarzları üzerinde tesiri görünürse de, ahalinin ırkî veya sonradan kazanılmış itiyatlarını da hesaba katmak lâzımdır. Yağmurların gayrı muayyen zamanlarda ve gayrı müsavi şartlarla yağdığı mm-takalarda, insan için birbirine zıt görünen yaşama tarzları görünür. İstepler havalisinde bir iki nevi hububatla geçinmek için senenin muayyen zamanlarında iklimin müsaadesinden hakkiyle istifade edilir. Fakat, yaz güneşinin ilk şiddetli sısaklarıyla sararmağa başlayan otlar, gezginci hayvan sürülerini harekete getirir. Çünkü meralık arazi mütemediyen tükenir. Bereketli toprakların birbirine nisbetsiz olan mesafeleri nihayet gezginci bir yaşama tarzı doğurur. Artık sürüler için yer değiştirmek mecburiyeti vardır. Cezayir istepelerinde, Asya'da, Orta Anadolu'da bulunan gezginci yaşama tarzları iklimin bu hususî zaruretlerinden doğmuştur.

Geniş ot denizlerinde dolaşan aşıletler için ya vadilerin ortasında yerleşmek ve sürücülük hayatını terketmek, yahut uzak mesafelere kadar giderek koyun cinsinin mukadderatına tabi olmak icabeder. Ne çok soğuga, ne de fazla rutubetli yaza tahammül edemiyen koyun cinsi, ırkî yarıdılışına uygun gördüğü bu istepeler

havalisinde gezginci bir ömrün böylece hem sebebi, hem mevzuu olmuştur. Bu hayvanın yaşamasına müsait şartları toplamış bulunan mntakalar vardır. Bu mntakalar; Amerika'da, Avusturalya'da olduğu kadar Ceza-yir, Suriye ve Anadolu'da hemen aynı fizikî karakteri taşırlar.

Eğer istepler havalisinin bu hususî hali daha ziyade tesir yapmasaydı, buralarda mevcut çifçilik, yani yerleşmiş bir yaşama tarzı daimî olur ve daha muntazam bir şekilde tecelli ederdi. İsteplerin vadiler ve su kenarları gibi müsait yerlerinde teşekkül eden yerleşmiş bir hayat ile bu gezginci çoban hayatı arasında daimî bir kavga vardır. Çünkü, bu havali çifçi ile çobanın yaşamak için muhtaç oldukları tabiat unsurlarına pek o kadar bol miktarda malik olmadı-ğundan her iki tip bu suretle daimî bir rekabet halinde birbirlerini kontrol ederler. Fakat, bu iki nevi yaşama tarzını birbirine rakip göstermek meseleyi tamamiyle izah etmiş olamaz. Bazı ziraat tarzları vardır ki, çobanlık hayatının istediği bir genişlikte yere muhtaçtır. Her iki yaşama tarzı aynı suretle bir menfaat rekabetine giriştiği vakit, ortada gavgaya sebep olan şeyin nihayet top-rak mülkiyetinden ibaret olduğu görülmür.

Çifçi, çobanın arazisine göz dikmez. Onun istediği şey, elinde mevcut olan membarların, suların ve diğer istifade ettiği şeylerin başkaları tarafından tecavüze uğramamasıdır. Hal-buki, böyle bol şartlar bu gibi mntakalarda az olduğundan ve çoban için bunlardan mahrum olmak aç kalmak

tehlikesini göstereceğinden bu sebeple ortada daimî bir kavga mevzuu var demektir. Bu hali bir iki misalle izah etmek lâzımgelirse diyebiliriz ki, dağlık ve ormanlık mntaka halkıyla da istepler ahalisinin birbirleriyle vadiler mntakası halkının ve bu aralan uzun kavgaları, coğrafi bakımdan hep bu iki âmilin tesiriyle olur.

Eski devirlerde Mezopotamya ile Şimalî Suriye ve Şarkî Anadolu'dan daha şarkta İran yaylalarında yaşayan halkın birbirleriyle yapmış oldukları çok çetin harplerin tarihî neticele-ri malûmdur. Orta Anadolu'nun cenup ve şimal mntakalarını geçilmez bir sınır haline koymuş olan kaleler ve müstahkem kasabalar harabeleri, bu mntakada mevcut göçebelik hayataından kalma en canlı eserlerdir.

Her iki yaşama tarzının bazen birbirleriyle uyuştukları görülür. Fakat, bu dostluk muvakkattir, zahirdir. Bir mntakanın yaşama tarzındaki üstünlük, ister Mısır'da olduğu gibi, ziraî hayatta olsun, isterse Asya ve Afrika'nın bazı kısımlarında olduğu gibi, çobanlık hayatında olsun, iki tip birbirine karışmak istemezler. Türk tarihinde Yörük, Türkmen ve Türk kabile ve hükümetleri arasında mevcut olduğunu gördüğümüz uzun kavgaların sebeplerinden birisi de bu haldir.

Yaşama tarzları, tabii büyük mntakalar demek olan umumî kadrolar içine yerleşirler ve birbirlerinden farklı neticeler gösterirler. Bunlar insana bağlanan ve onu takip eden birer " muhtariyet sahibi " vasıflardır. Kendisini başkalarından farklı bir mizaçta ve terkipte telakki eden, yal-

nız fellah ile bedevî değildir. Eflakta'ki çobanla Bulgaristan'daki çifçi de aynı kanaattedirler. (V. de La Blache)

Mevzudan dışarı çıkmak kabil olsaydı, Anadolu'nun tarihinde yer almış olan uzun mücadelelerde bu coğrafî âmilleri birer birer gösterirdik. Yalnız, şu kadar diyelim ki, Selçuklular devrinde ve ondan sonra Osmanlı İmparatorluğunun ricat devirlerine kadar gelen zamanlarda Anadolu'da hüküm sürmüş olan derebeylik, aşiret kavgalarının sebeplerinden birisi de çifçi ile çoban arasındaki karakter ve menfaat ayrılıklarıydı. Bu ayrılıklar, mera, tarla kavgaları şeklinde zamanımıza kadar devam etmiştir.

Hulâsa; bir mntakada yerleşme ve yaşama şekillerini tetkik ederken coğrafi âmillerin rolünü ihmal etmek mümkün değildir. Çifçi ile çoban tipleri muhitin, iklimin tesir altında kendilerine mahsus bir yaşama tarzı bulmuşlardır. Biz bunları tetkik etmekle, bu iki tipin karakterini tesbit etmiş olacağız.

KÖYÜN COĞRAFYASI :

Umumiyetle köyleri şu dört tipe ayırabiliriz:

Dağ köyleri, ova köyleri, sahil köyleri, yayla köyleri.

Her mntakanın kendisine mahsus bir yaşama tarzı olduğuna göre bu mntakalardaki köylerin de bu bakımdan tetkiki lâzımgelir.

Dağlarda ve ormanlarda yaşayan köylülerle sahil boylarındakiler arasında farklar vardır. Bu farklar köyün kuruluşunda, evlerin şekil ve tiplerinde, inşa malzemelerinde, is-

tihsal şartlarında, içtimai hayatta çok güzel görünür. Orta Anadolu'da gördüğümüz köylerle İzmir veya Karadeniz sahil mntakalarında bulunan köy ve köylüler arasındaki farklar malûmdur. Meselâ; Sakarya köyle-riyle Şark köyleri birbirine benze-mezler. Her tipin kendisine mahsus bir şekil ve ruhu vardır.

Beşerî coğrafyanın çok mühim bir tetkik mevzuu olan bu köyler, her mntakada birer topluluk teşkil ederler. Bu topluluk arasında öyle köyler vardır ki, bunlar o mntakanın bütün karakterlerini taşırlar. İşte, bu nevi köylere, *tip köy* denilir. Bizim için en ziyade tetkik edilmesi lâzımgelen bu nevi köydür. Tip köy, seçildikten sonra müşahede ve tetkiklerimizini bunun üzerinde toplamalıyız. Bu kısım izahattan sonra, bir köyün coğrafi tavsifi hakkında da burada bazı malûmat verelim:

Bir köy nedir ? Biz bir köyü nasıl izah edebiliriz ? Köy, sadece basit insanların bir yerde toplanmasından meydana gelmiş bir insan gurupu mudur ?

Bir köy, izahını kısmen tabiatte bulan, bir insanî guruptur. Köy, ağaçlar, nebatlar gibi iklimin ve toprağın mahsulüdür. Bu böyle olmakla beraber bir köyün yeniden tesisi ve varlığını devam ettirebilmesi daimî bir irade ve emek sarfını icabettirir. Bu itibarla, bir köy monografisi, " insan emeğiyle işlenmiş olan tabii zenginliklerin kıymetlendirilmesi ", demektir. Şu halde, köy denilince yalnız bir insanî gurup ve bir iktisadî teaazzuv değil, bu insanî gurupla tabiat arasında hasıl olmuş olan bir

anlaşma ve uzlaşmayı ve bunlardan doğan bir iş prensipini, yaşama tarzını dikkate alacağız. İnsanların tabiat üzerindeki kavgaları köy halinde teşekkül ettikten sonra sistemleşmeye bablamiştir. Bu kavga, insan irade ve zekâsının kuvvet ve keskinliğini tecrübe etmeğe yaramış ve nihayet, bu iradenin kuvvet ve şiddeti toprak ve iklim şartları karşısında bir yaşama tarzı bulmuştur.

Bir köy, tabiatle mücadelelesinin şiddet ve derinliğine göre iyi veya fena bir yaşama tarzına malik olur. Bu suretle köy, hem kendisinin, hem de mensup bulunduğu cemiyetin bir örneği, bir tipi olmuş olur. Bir ziraat cemiyetinde köy, o cemiyetin bir "cüzütam", ı olduğundan, bir köyün yaşama tarzı o cemiyetin yaşama tarzını gösterir diyebiliriz.

Mamafi, iş bölümü artmış, büyük kasaba ve şehirler kurmuş olan cemiyetlerde, sanat ve ticaret merkezlerinde bu mukayeseyi yapmakla bir hataya düşmüş oluruz. Köy, tabiatıyla artık hakim rolünü kaybetmiştir. Fakat, dikkat edilirse görülür ki, esas vasfı ziraat olan cemiyetlerde köyün rolü hiç olmazsa yarıyarıya hakimdir. Bu hakimiyet, hem iktisadî, hem nüfusçadır. Coğrafyayı pek de alâkadar etmeyen bu noktayı kısaca işaret etmekten maksat, köyün rolünü inkâr eden cemiyetlerde çok defa devam eden manevî veya maddî müvazenesizliğin yakın veya uzak sebeplerine dik-kati celbetmekten ibarettir.

Köy denilince akla gelecek mefhum şudur: O, ne bir basit teşekküldür, ne de ihmal edilecek bir zümredir. O, bir milletin insan ve kan

kaynağıdır. İnsan tipinin en canlı ve en devamlı bir yetişme ve yetiştirme yeridir. O, aynı zamanda bir iş cüzütamıdır. Şehirleri besler, şehirlere kan ve ruh gönderir. Belki de şehirlerin teşekkülünü kolaylaştırır. Böylece bir köy, yalnız kendi varlığının değil, mensup olduğu milletin de bir örneği olmuş olur.

KÖY EVİ:

Meskenlerinin toprak üzerindeki vaziyetine göre köyler iki tiptir: Toplu evli köyler, dağınık evli köyler.

Toplu evli köyde, evler hep bir arada ve birbirinden dar ve çok defa plansız sokaklarla ayrılmış haldedirler. Dağınık evli köyde evler arasında tarlalar, bahçeler, yani genişçe bir toprak mesafesi vardır. Yeryüzünün köyleri umumiyetle bu iki tiptendirler.

Topluluğun ve dağınıklığın bir takım esbabı vardır: İklim, tabii vaziyet yollar, iktisadî münasebetler gibi. Anadolu'da her iki tip köye raslıyabiliriz. Karadeniz sahil mntakalarındaki köyler dağınıktır. Vadilerde, yaylalarda, meselâ, Orta Anadolu'da bulunan köyler toplu evlilerdirler.

Evvelâ bir köy evinin tarifini verelim:

" Bir kır evi; dış şekli, inşa malzemesi itibarıyla değil, iç planına, ziraat fonksiyonuna, yani insanlarla hayvanlar ve eşya arasındaki münasebetlere göre bir ziraat ekonomisi vakasıdır. Zira, köylü evini bir çalışma vasıtası telakkî eder ve onu istihsal şartlarına tatbik etmeğe çalışır. „ (Jean Brunhes)

Şu halde bir köy evinin ilk vasfı, iktisadî şartlara uygun olmasıdır. Köylü eğer çoban ise, buradaki evin dış ve iç planı bu hayat tarzına uygundur. Ormanlık köylerindeki evlerle bozkırlardaki evler arasında çok fark vardır. Her tip köyün kendisine mahsus bir ev şekli bulunur. Adapazarı havalisinin iki katlı ahşap evlerini, Kızılırmak kenarlarında, Konya ovalarında göremeyiz. İstanbul ile Eskişehir arasında gidip gelenlerin, demiryolunun iki tarafında gördükleri evlerle Kayseri'de, Kırşehirde, Niğde ve civarı köylerindeki evler arasında çok büyük farklar vardır. Avanos ve Nevşehir evleri hep taştandır. Burada ahşap ev yapmak zaten mümkün olsa bile, çok pahalıya mal olur. Sonra, mıntakaların iktisadî ve içtimai hayatları arasındaki fark da mühimdir.

Hulâsa; bir köy evi, yaşama tarzını temsil eden en canlı bir örnektir. Burada tarihî, içtimai, iktisadî hadiselerle ait yaşayan eserler görürüz.

Köy evlerinin tetkikinde dikkat edilecek en mühim noktalar şunlardır:

1 — Tabii şartların tesirini aramak.

a) Arızaların şekli. (Ova, dağ, sahil, bataklık...)

b) Yeryüzünün terekübü, yani toprağın cins ve nevi.

c) Suyun olup olmadığı. Hal ve şekli.

2 — İçtimai şartların tesiri.

a) Aslı temayüller. (İrsî temayüller, itikatlar, ananeler.)

b) Emniyet şartları. (Asayiş meselesi.)

c) Toprak rejimi. (Tasarruf şekilleri, ortaklık, yarıcılık vaziyetleri.)

3 — Ziraat ekonomisinin tesiri:

a) Göçebe ziraat devri.

b) Sabit ziraat devri.

Göçebeler, yarı göçebeler ve yerleşmiş köyler arasındaki yaşama tarzını tetkik ederken, evlerle bu yaşama tarzını mukayese etmek lâzımdır.

Üç ayda bir çıkacak olan bu ahlak ve içtimaiyat mecmuası şeriat nizamından laik nizama geçmiş olan Türk cemiyetinde ve din ahlakından ilim ahlakına geçmesi icap eden Türk fikir âleminde büyük bir ihtiyacı karşılamayı vadeden bir ilim otoritesi ve vakarı ile çıkmaktadır. Bütün ilim zümreleri içinde şimdiye kadar en ziyade ihmal edilmiş olmasının bugünkü ıztıraplarımızda rolü olan ve artık büyük bir inkişaf yoluna girmiş bulunan cemiyet ilimleri üzerinde kafaları aydınlatacak ve fikirleri katıksız ilim etrafında toplayacak olan bu mecmuayı Türk münevverlerine tavsiye ederiz.

GÜNEY

Mersin'de bu adla güzel bir sanat ve fikir mecmuası çıkmağa başlamıştır. Mecmuanın plânı, bir fikir ve sanat eserleri toplayıcısı olmak, bugünkü ve yarınki nesillere Türk İnkılâbındaki vazifesini tanıtmak, garp fikir âlemini tanıtmak, halk edebiyatı örnekleri ve tetkikleri neşretmektir. Daha ilk sayısında olgunluk gösteren bu değerli mecmuayı muhitinin yaşatmasını dileriz.

ANADOLU'DA ESKİ ÇOCUK OYUNLARI

Konservatuar Müdürü Demirci oğlu Yusuf Ziya Bey yıllardanberi Anadolu'da yapmakta olduğu (Folklor) araştırmalarında toplamış olduğu çocuk oyunlarını yazıp bir kitap halinde çıkarmıştır. Kitapta altmışbeş tane çocuk oyunu vardır. Türk orijinalitesini gösteren bu kıymetli eseri tavsiye ederiz. Başlıca dağıtma yeri İkbâl Kütüphanesidir.

YENİ KİTAPLAR (*):

KANUN REHBERİNE ZEYİL

Kanun, karar, tefsir, kararname, nizamname ve talimatnameleri kolaylıkla bulmak için fihrist

Yazan: Dahiliye Vekâleti Vilâyetler İdaresi Umum Müdürü SABRİ
Satıldığı yer: Akba Kitap Evi. Fiyatı 1 liradır.

Basıldığı yer: Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara

GECE UÇUŞU

NÜZHET HAŞİM

S: 100 F: 100 K.

Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara

(*) Burada ÜLKÜ'ye gönderilen ve mecmuanın şiarlarına uygun görülen kitaplar ilan olunur.

